

Johanna Koivula

**Barentsin Euroarkkinen yhteistyö
– Laajan turvallisuuden ja alueellisen yhteistyön näkökulmasta**

Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen laitos
Kansainvälinen politiikka
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2006

Tampereen yliopisto

Politiikan tutkimuksen laitos

KOIVULA, JOHANNA: Barentsin Euroarktinen yhteistyö – Laajan turvallisuuden ja alueellisen yhteistyön näkökulmasta

Kansainvälinen politiikka

Pro gradu -tutkielma, 69s., 3 liites.

Helmikuu 2006

Pro gradu – työssäni tarkastelen Barentsin Euroarktista yhteistyötä alueellistumisen ja laajan turvallisuuden näkökulmasta. Vuonna 1993 perustettu Barentsin alue muodostuu Norjan, Suomen ja Ruotsin pohjoisimmista hallintoalueista sekä Luoteis-Venäjältä. Kylmän sodan aikana rajat Pohjoismaiden ja Neuvostoliiton välillä olivat tiukkoja, mikä esti paikallisen väestön sekä taloudelliset että sosiaaliset suhteet. Barentsin yhteistyötä tehdään sekä alue- että valtiotasolla, ja sen tavoitteena on edistää alueen vakautta ja kehitystä. Laajaa taloudellista ja poliittista mielenkiintoa ovat herättäneet alueen valtavat luonnonvarat kuten mineraalit, öljy ja kaasu, joiden hyödyntäminen on vasta alkamassa.

Teoriaosuudessa perehdyn kahteen teoriaan, jotka liittyvät olennaisesti Barentsin yhteistyöhön. Ensimmäinen on uusi alueellistuminen, josta Barentsin yhteistyö on erinomainen esimerkki, sillä kyseessä on valtioiden sisäisten alueiden välinen yhteistyö. Toiseksi on turvallisuusteoria ja erityisesti sen laaja merkitys, sillä Barentsin turvallisuusongelmat eivät ole enää vain sotilaallisia. Kylmän sodan päätyttyä Luoteis-Venäjällä vakaviksi ongelmiksi ovat paljastuneet ympäristön saastuminen, ydinjätteiden säilytys sekä ydinvoiman turvallisuus.

Yhteistyötä aloitettaessa odotukset olivat hyvin optimistisia, mutta todellisuus ei ole vastannut toiveita. Tavoitteeni olikin tutkia, kuinka yhteistyö on tapahtunut käytännössä ja mitä aluetasolla todella tehdään. Lisäksi halusin tutkia mm., miten alueen laajan turvallisuuden uhat vaikuttavat yhteistyöhön. Käytännössä tämä tarkoitti, että perehdyin yhteistyöstä olemassa olevaan dokumentaatioon ja lähetin laadullisen kyselyn Barentsin aluekomitean jäsenille. Aluekomitea koostuu läänien tai vastaavien alueiden kansainvälisten asioiden virkamiehistä, ja se on käytännössä pitänyt yllä suurta osaa aluetason yhteistyöstä. Kyselyn tuloksien analyysiin käytin vertailevaa tutkimusmetodia eli vertasin tuloksia myöhempään kehitykseen, esittämiini teorioihin ja muiden tutkijoiden huomioihin.

Tutkimukseni vahvistaa sen, että yhteistyö ei ole edennyt odotetulla tavalla, vaikka viralliset ja epäviralliset kontaktit ovat lisääntyneet huomattavasti. Osasyyn tähän ovat yhteistyöhön osallistuvien maakuntien riittämättömät resurssit. Parhaiten ovat onnistuneet koulutukseen ja kulttuuriin liittyvät projektit, kun pettymyksiä on tullut kaupallisessa yhteistyössä. Yhteistyö on myös lisännyt alueen vakautta ja vähentänyt alueen vakavia ympäristöuhkia, vaikka projektien eteneminen on ollut hidasta. Turvallisuusuhat eivät kuitenkaan ole olleet merkittävä yhteistyön hidastaja. Aluetasolla löytyy huomattavasti tahtoa ja yhteisiä intressejä yhteistyön edistämiseksi, kunhan vain keskustaso saadaan aktivoituksi. Tulevaisuudessa suuret odotukset kohdistuvat alueen kaasu- ja öljyvarojen hyödyntämiseen ja erityisesti sen työllistävään vaikutukseen.

Sisällys

1. JOHDANTO	1
1.1. BARENTSIN ALUE JA YHTEISTYÖORGANISAATIO	2
1.2. TUTKIMUSTEHTÄVÄN MÄÄRITTELY	5
2. UUSI ALUEELLISTUMINEN	7
2.1. ALUEELLISTUMINEN ILMIÖNÄ	9
2.1.1 Alueiden aseman vahvistuminen	11
2.1.2 Alueiden välinen yhteistyö	14
2.2 EU:N VAIKUTUS ALUEELLISTUMISEEN EUROOPASSA	18
2.3 ALUEELLISTUMISEN MERKITYS	21
3. TURVALLISUUDEN LAAJENEMINEN	24
3.1 LAAJAN TURVALLISUUDEN KÄSITE	26
3.2. KÖÖPENHAMINAN KOULUKUNTA	28
3.2.1. Turvallistaminen	29
3.2.2. Turvallisuuskompleksi.....	30
3.2.3. Turvallisuuden sektorit	32
3.3. TURVALLISUUS JA ALUEELLISTUMINEN.....	37
4. TUTKIMUKSESSA KÄYTETTÄVÄ METODI	40
5. BARENTSIN YHTEISTYÖ KÄYTÄNNÖSSÄ	44
5.1 BARENTSIN ALUEEN ORGANISOITUMINEN	46
6.2 BARENTSIN YHTEISTYÖN SAAVUTUKSIA JA HAASTEITA	49
6.2.1 Luonnonvarojen hyödyntäminen.....	53
6.2.2 Laajan turvallisuuden edistäminen.....	55
6.2.3 Tulevaisuuden haasteet.....	57
6. YHTEENVETO	60
LÄHDELUETTELO	63
LIITE 1: BARENTSIN ORGANISAATIOKAAVIO	70
LIITE 2: KYSELY ALUEKOMITEALLE	71
LIITE 3 ESIMERKKIPROJEKTEJA	72

1. JOHDANTO

Ensimmäiset valtioiden sisäisten alueiden väliset yhteistyöprojektit syntyivät Länsi-Euroopassa 1970-luvulla, jonka jälkeen ne ovat nostaneet vahvasti suosiotaan. 1990-luvun lopulla läntisessä Euroopassa ei olekaan rajaa, joka ei kuuluisi johonkin rajat ylittävään projektiin.¹ Pohjois-Euroopassa alueiden välinen yhteistyö oli kuitenkin kylmän sodan aikana rajoittunut Pohjoismaiden Kalotti yhteistyöhön. Rajat Pohjoismaiden ja Neuvostoliiton välillä olivat tiukkoja, eikä paikallisella väestöllä ollut mahdollisuutta haastaa kahtiajakoa, mikä esti sekä taloudelliset että sosiaaliset suhteet. Kahtiajaon päättymisen jälkeen tilanne on kuitenkin muuttunut nopeasti, sillä Pohjois-Euroopasta on tullut eräs mantereen alueellistuneimmista osista; Alueelle on syntynyt monia erilaisia alueellisia raja-aluejärjestelyjä, joista merkittävimmät ovat Itämeren ja Barentsin hankkeet.² Itämeren yhteistyö perustettiin 1992 ja projektin jäseniä ovat Tanska, Eesti, Suomi, Saksa, Latvia, Liettua, Puola, Ruotsi ja Venäjä sekä Norja, Islanti ja Euroopan komissio.³

Barentsin Euroarktinen alue (BEAR) muodostuu Norjan, Suomen ja Ruotsin pohjoisimmista hallintoalueista sekä Luoteis-Venäjältä.⁴ Alun perin alueen valtiot keskittyivät Arktisen ja Kalotti-yhteistyön laajentamiseen liittämällä Venäjän alueita mukaan, mutta pian BEAR:sta tuli hallitseva idea. Barentsin alue on erittäin mielenkiintoinen, sillä kylmän sodan aikana se oli sotilaallisesti eräs jännittyneimmistä, koska Neuvostoliiton toisen iskun ydinaseet olivat - ja ovat edelleen - sijoitettu Luoteis-Venäjälle. Silloin turvallisuustekijät estivät kanssakäymisen lähes täysin Norjan ja Neuvostoliiton rajalla, joka oli samalla ainoa maaraja Naton ja Neuvostoliiton välillä. BEAR alkoikin Norjan aloitteesta, koska kylmän sodan jälkeen se koki tarvitsevansa multilateraalista yhteistyötä Venäjän kanssa normalisoidakseen suhteensa.⁵

¹ Keating 1998, ss.180–181.

² Christiansen - Joenniemi 1999, s.92.

³ Council of the Baltic Sea States [WWW-dokumentti].

⁴ Kirkenes Declaration 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

⁵ Heininen 1999a, ss.208–212.

1.1. Barentsin alue ja yhteistyöorganisaatio

Barentsin alue⁶

Barentsin Euroarktinen alue perustettiin 11.1.1993 Kirkenesin julistuksella Norjan ulkoministerin Thorvald Stoltenbergin aloitteesta. Jäseniä ovat Islanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska, Venäjä sekä lisäksi Euroopan Unioni. Tarkkailijajäseniä ovat Hollanti, Iso-Britannia, Italia, Japani, Kanada, Puola, Ranska, Saksa ja Yhdysvallat. Jäsenvaltioiden ulkoministerit muodostavat Barentsin neuvoston, joka kokoontuu kerran vuodessa, ja jonka puheenjohtajuus kiertää neljällä ydinjäsenellä - Norja, Ruotsi, Suomi ja Venäjä - vuosittain. Ulkoministereiden lisäksi tarvittaessa kokoontuvat muutkin kuten liikenne-, ympäristö ja valtiovarainministerit. Lisäksi neuvoston alaisuudessa toimii virkamieskomitea (Committee of Senior Officials) sekä työryhmiä, jotka kokoontuvat 4-5 kertaa vuodessa (kts. liite 1 Barentsin organisaatiokaavio).⁷

⁶ Barents Sekretariat [WWW-dokumentti].

⁷ Kirkenes Declaration 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

Maantieteellisesti Barentsin Euroarktisen alueen muodostavat jäsenmaiden pohjoisimmat hallintoalueet. Merialueet eivät kuulu virallisesti BEAR:n piiriin. Taulukossa ovat alueiden ja alkuperäiskansojen perustietojen (vuoden 2003 lopulta) lisäksi BEAR jäseneksi liittymisajankohta.⁸

Alue	Maa	Hallinnollinen keskus	Pinta-ala km ²	Populaatio	Pääelinkeinot	Jäsenyys
Finnmark	NO	Vadsø	48637	74.061	Kalastus, poronhoito	01.1993
Troms	NO	Tromsø	25984	150.200	Palvelut, kalastus, poronhoito	01.1993
Nordland	NO	Bodø	38327	238.547	Teollisuus, kalastus, kalanjalostus	01.1993
Norrbotnen	SE	Luleå	98911	260.473	Kaivostoiminta ja jatkojalostus, palvelut	01.1993
Västerbotten	SE	Umeå	55401	257.803	Metsäteollisuus, mineraalit ja työpajat	01.1998
Lappland	FIN	Rovaniemi	93003	194.352	Metsäteollisuus, palvelut	01.1993
Oulu	FIN	Oulu	35291	371.931	IT, metalliteollisuus, metsäteollisuus	12.1998
Kainuu	FIN	Kajaani	21567	91.081	Metsäteollisuus, IT, palvelut	12.1998
Murmansk	RU	Murmansk	144900	1.018.000	Metalli- ja elektroniikateollisuus, kalastus, poronhoito, kaivostoiminta/mineraalit	01.1993
Arkhangelsk	RU	Arkhangelsk	410700	1.478.000	Metsä-, elektroniikka-, kone- ja metalliteollisuus, kalastus	01.1993
Nenets	RU	Naryan-Mar	176700	46.600	Poronhoito, öljy/kaasu	05.1996
Karjala	RU	Petrozavodsk	180500	716.000	Metsä-, elektroniikka-, metalli- ja elintarviketeollisuus	04.1993
Komi	RU	Syktyvkar	416.800	1.115.000	Öljy/kaasu, mineraalit, metsäteollisuus, hiili	01.2002
Saamelaiset	NO, SE, FIN, RU			85.000	Perinteiset elinkeinot	01.1993
Nenetsit	RU			7.000	Perinteiset elinkeinot	01.1993
Vepsäläiset	RU			6.000	Perinteiset elinkeinot	11.1996

Näiden hallintoalueiden edustajat sekä kahden vuoden välein vaihtuva alkuperäiskansojen edustaja muodostavat Barentsin alueneuvoston, joka koordinoi paikallista yhteistyötä.⁹ Alueneuvoston lisäksi on perustettu aluekomitea, joka huolehtii yhteistyön hallinnosta, sekä ad hoc -komiteoita käsittelemään yhteistyön eri aloja. Virallisen organisaation lisäksi on perustettu sihteeristöjä Kirkenesiin ja

⁸ Barents Regional Council Annual Report 2002 & 2003 [WWW-dokumentti].

⁹ Kirkenes Declaration 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

Murmanskiin. Barentsin yhteistyöhön osallistuvat myös monet muut organisaatiot kuten alueen yliopistot.¹⁰

Yhteistyön tavoitteena on edistää vakautta ja kehitystä alueella, kehittää ja vahvistaa alueella olevien ihmisten välisiä kontakteja ja yhteistyötä, luoda uusia ja vahvistaa entisiä bilateraalisia ja multilateraalisia suhteita, luoda pohja kestäväälle taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle sekä huomioida alkuperäiskansojen intressit ja rohkaista heitä mukaan yhteistyöprosessiin. Yhteistyön piiriin kuuluvia aloja ovat ympäristö, taloudellinen yhteistyö, tiede ja teknologia, alueen infrastruktuuri, alkuperäiskansat, kulttuurisuhteet sekä turismi.¹¹ Syynä Barentsin yhteistyöhön ovat siis taloudelliset syyt kuten monissa muissakin tapauksissa, jolloin syrjäytyvät tai jo menestyvät valtioiden sisäiset alueet yrittävät parantaa kilpailukykyään alueellisella yhteistyöllä. Turvallisuudella ja vakauden lisäämisellä on ollut erityinen rooli alusta alkaen Barentsin yhteistyössä, vaikka sitä ei suoranaisesti mainitakaan.¹² Sotilaallinen turvallisuus oli liian herkkä liitettäväksi yhteistyön piiriin. Taloudellisella yhteistyöllä on pyritty vakauttamaan aluetta ja nostamaan elintasoja Luoteis-Venäjällä, mikä lisää alueen turvallisuutta.

Itse Barentsin alue on hyvin mielenkiintoinen monella tavoin. Se on kooltaan valtava eli 1,755 miljoonaa km² (kolme kertaa Ranskan kokoinen), harvaanasuttu sekä arktiselta luonnoltaan hyvin herkkä. Alueella asuu melkein 6 miljoonaa ihmistä, joista 73 % Venäjällä. Aukastiheys on keskimäärin 3,5 henkilöä/km². Tärkeinä vähemmistöinä ovat alkuperäiskansat: saamelaiset, nenetsit ja vepsäläiset. Luonnonvaroiltaan alue on Euroopan rikkain ja ehkä myös vähiten hyödynnetty arktisten olosuhteiden ja huonon infrastruktuurinsa vuoksi. Alueella on mineraaleja, öljyä, kaasua sekä runsaasti metsää ja Barentsin meressä kalaa. Erityisesti Barentsinmeren kaasuesiintymät kuuluvat maailman suurimpiin (arvioitu olevan jopa 50 % maailman kaasuvaramannosta).¹³ Euroopan Unioni on erittäin kiinnostunut Barentsin energiavaramannoista, sillä sen riippuvuus tuontienergiasta kasvaa koko ajan. Barentsin yhteistyön osapuolia onkin arvosteltu siitä, että he ovat pikemmin kiinnostuneita alueen resursseista kuin alueen kehittämistä.

¹⁰ Lindgren – Rafaelsen 2001 [WWW-dokumentti].

¹¹ Kirkenes Declaration 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

¹² Laitinen 1999, ss.102–103.

¹³ Barents Euro-Arctic Council [WWW-dokumentti].

1.2. Tutkimustehtävän määrittely

Pro gradu – työssäni tarkastelen Barentsin Euroarktista aluetta. Yhteistyötä aloitettaessa odotukset olivat hyvin optimistisia, mutta todellisuus ei ole vastannut toiveita. Tavoitteenani onkin tutkia, kuinka yhteistyö on tapahtunut käytännössä ja mitä aluetasolla todella tehdään. Lisäksi haluan tutkia, kuinka alueella olevat laajan turvallisuuden uhat vaikuttavat yhteistyöhön. Mielenkiintoinen kysymys on myös se, kuinka paljon aidosti rakennetaan yhteistyötä ja aluetta vai onko kyse alueen resurssien hyödyntämisestä. Muita kysymyksiä ovat; Mitkä ovat yhteistyön ongelmia ja liittyvätkö ne laajan turvallisuuden uhkiin Venäjällä? Toimiiko kahden tason ratkaisu? Mikä on resurssien merkitys? Kuinka sitoutuneita osapuolet ovat? Onko mahdollista, että alueelle kehittyy yhteinen identiteetti? Onko yhteistyö parantanut alueen turvallisuutta?

Käytännössä tämä tarkoittaa, että perehdyn yhteistyöstä olemassa olevaan kirjallisuuteen, virallisiin dokumentteihin sekä internetaineistoihin. Lähetin vuonna 2002 laadullisen kyselyn Barentsin aluekomitean jäsenille saadakseni tietoa aluetason käytännön yhteistyöstä ja vastauksia edellä mainittuihin kysymyksiin. Aluekomitea koostuu lääniensä tai vastaavien alueiden johtavista kansainvälisten asioiden virkamiehistä. Se johtaa ja koordinoi päivittäistä yhteistyötä alueneuvoston määrittelemissä puitteissa, valmistelee toimintasuunnitelmat ja budjetit alueneuvostolle, valvoo projektien ja ohjelmien täytäntöönpanoa sekä koordinoi kollektiivisia resursseja. Lingrenin ja Rafaelsenin mukaan komitealla on paras kokonaisvaltainen alueellinen osaaminen, koska se on käytännössä pitänyt yllä suurta osaa alueellisesta Barents yhteistyöstä¹⁴.

Teoriaosuudessa perehdyn kahteen teoriaan, jotka liittyvät olennaisesti Barentsin yhteistyöhön. Ensimmäinen on *uusi alueellistuminen*, josta BEAR on esimerkki. Tuon esiin uuteen alueellistumiseen ja alueelliseen yhteistyöhön liittyvää eri tutkijoiden luomaa hieman kirjjavaakin käsitteistöä sekä Barentsin yhteistyön sijoittumista tässä käsitteistössä. Itse keskityn uuteen alueellistumiseen Euroopassa sekä erityisesti valtioiden sisäisten alueiden väliseen yhteistyöhön, jota Barentsin yhteistyökin edustaa valtiotason yhteistyöstä huolimatta. Pyrin myös esittelemään määritelmien ja käsitteiden lisäksi erilaisia näkökantoja liittyen alueellistumisen laajempaan merkitykseen kansainvälisissä suhteissa koskien mm. valtion asemaa, taloutta, globalisaatiota sekä turvallisuutta. Perehdyn mm. Björn Hettnerin, Jyrki Käkösen ja Michael Keatingin teoksiin.

¹⁴ Lindgren – Rafaelsen 2001 [WWW-dokumentti].

Toiseksi on *turvallisuus* ja tässä yhteydessä turvallisuudella tarkoitetaan sen laajaa merkitystä, sillä Barentsin turvallisuusongelmat eivät ole vain sotilaallisia. Perinteinen, poliittista realismia edustava turvallisuustutkimus on keskittynyt vain kapeasti sotilaalliseen sektoriin ja sen ainoaan legitiimiin toimijaan eli valtioon. Tyytymättömyydestä tähän yksipuolisuuteen kasvoi 1980-luvulta lähtien uusia turvallisuusorientaatioita, jotka halusivat laajentaa perinteistä turvallisuuskäsitystä, koska oli käynyt yhä selvemmäksi, että uhat eivät ole vain valtiokeskeisiä yhä kompleksisemmässä maailmassa.¹⁵ Turvallisuuden uusista koulukunnista keskityn tarkemmin Kööpenhaminan koulukuntaan(KK) ja sen käyttämiin käsitteisiin. KK:aan perehdyn siksi, että se ottaa valtiokeskeisyydestään huolimatta muut toimijat huomioon ja on lisäksi keskittynyt alueelliseen turvallisuuteen. Nämä tekijät sopivat Barentsin alueen yhteistyöhön, koska se tapahtuu sekä valtio- että aluetasolla. Teorian ohessa esittelen Barentsin alueen turvallisuuskysymyksiä. Laajan turvallisuuden osalta lähdeaineistona toimivat mm. Kari Laitisen ja Arto Nokkalan, jotka ovat perehtyneet KK:aan, sekä Kööpenhaminan koulukunnan osalta sen keskeisten hahmojen Barry Buzanin ja Ole Weaverin teokset.

Metodeina työssäni ovat sekä laadullinen tutkimus että vertaileva tutkimus. Barentsin aluekomitealle lähetetty kysely on toteutettu laadullisella menetelmällä. Kyselyn tuloksia vertaan myöhempään kehitykseen, esittämiini teorioihin ja muiden tutkijoiden huomioihin.

¹⁵ Laitinen 1999, ss.102–103.

2. UUSI ALUEELLISTUMINEN

Alueellistuminen on ilmiö, joka oli olemassa jo kylmän sodan aikana. Alue viittasi silloin maanosaan tai muuhun rajoitettuun alueeseen, mikä käytännössä tarkoitti maantieteellisesti läheisten valtioiden muodostamia kauppaja sotilasblokkeja kuten Euroopan Yhteisöä, Natoa ja Varsovan liittoa. Uusi alueellistumisen aalto alkoi Jyrki Käkösen ja Kaisa Lähtenmäen mukaan 1980-luvun puolen välin ja erityisesti kylmän sodan päättymisen jälkeen, jolloin valtioiden sisäisten alueiden asema alkoi vahvistua. Aiemmin valtiot eivät antaneet alueidensa harjoittaa omaa ulkopoliittikkaa, mutta Neuvostoliiton romahdettua alueiden toiminta, lähinnä taloudellisten intressien edistämiseksi, ei ollut enää uhka valtion turvallisuudelle. Lisäksi ilmiön kehittymiseen on vaikuttanut valtioiden vaikeudet huolehtia omien perifeeristen alueiden tai edes kasvukeskustensa eduista. Euroopassa uuteen alueellistumista on edistänyt vahvasti Euroopan Unioni, joka tukee alueellistumista omien rajojensa sisä- sekä ulkopuolella. Monien tutkijoiden mielestä hyödyllisintä uutta alueellistumista onkin tutkia Euroopassa, koska se on ennen kaikkea eurooppalainen ilmiö maailmanlaajuisuudesta huolimatta. Euroopassa ilmiö on myös hyvin moninainen: esimerkit vaihtelevat Euroopassa Saksan vahvoista Ländereistä alueiden väliseen yhteistyöhön sekä valtioiden väliseen integraatioon.¹⁶

Björn Hettnen mukaan uusi alueellistuminen etenee monella tasolla maailmanlaajuisesta mikroalueisiin (valtioiden sisäiset alueet), ja nämä prosessit eri tasoilla liittyvät kiinteästi toisiinsa. Myös hänen mukaansa nykyinen alueellistuminen eroaa vanhasta monin tavoin. Ensimmäinen uusi alueellistuminen tapahtuu moninapaisessa maailmassa verrattuna kylmän sodan kaksinapaisuuteen. Silloin yhteistyöorganisaatiot olivat useimmiten suurvaltojen perustamia, ja siten ns. alueen ylä- ja ulkopuolelta organisoituja sekä puhtaasti hallitusten välisiä. Toiseksi uusi prosessi tapahtuu spontaanimminkin alhaalta ylös eli hänen mukaansa itse valtiot ja myös lisääntyvässä määrin muut toimijat, kuten valtioiden sisäiset alueet, ovat aloitteentekijöitä. Kolmanneksi nykyinen alueellistuminen on monialaista eikä vain yhteen sektoriin kuten talouteen tai turvallisuuteen keskittynyttä. Neljäs eroavuus on taloudellinen avoimuus, mikä tarkoittaa alueiden olevan riippuvaisempia maailman taloudesta ja siten vähemmän protektionistisia kuin aiemmin.¹⁷

¹⁶ Käkönen - Lähtenmäki 1995, ss.12–19.

¹⁷ Hettne - Inotai 1994, s.1-2, Hettne 1999, s.7-8.

1980-luvulla ryhmä taloustieteen tutkijoita¹⁸ löysi myös valtion sisäisen alueen uudestaan, mutta hieman toiselta näkökannalta kuin edellä mainitut politiikan tutkijat. Se ei tarkoita, etteivät he olisi kiinnittäneet alueisiin huomiota aiemmin lainkaan. Aiheet kuten alueellinen kasvu ja taantuma, alueellinen taloudellinen rakenne olivat hyvin kehittyneitä tutkimusalueita. Aluetta ei kuitenkaan pidetty perustavana nykyaikaisen kapitalismin yksikkönä kuten markkinat, perhe tai valtio. 1980-luvun alussa vakuututtiin, että alue saattaisi olla enemmän kuin vain lokalisaation muoto; jopa keskeinen edistyneimpien taloudellisten elämän muotojen koordinoimiselle. Tämä johtui siitä, että uusia menestyviä tuotantotapoja ilmeni toisilla alueilla ja toisilla ei. Alueet näyttivät pitävän sisällään sekä lokalisaatiota että alueellisia eroja ja erikoisuuksia (teknologisia, institutionaalisia), joten ajateltiin, että saattaisi olla jotain perustavaa, joka liitti 1900-luvun lopun alueellistumiseen ja alueellistamiseen. Eräät hyvin menestyvät alueet kuten Piilaakso, Baden Württemberg ja Bavaria kiinnittivät erityisesti tutkijoiden mielenkiinnon. Kaikkien näiden sanottiin olevan merkinä alueen nousemisesta massatuotannon jälkeisen ja joustavan tuotannon keskuksiksi. Laajemmassa mittakaavassa tuli selväksi - vaikka maailmanlaajuinen kauppa ja investoinnit kasvoivat - että kansallinen erikoistuminen teknologiassa ja tuotteissa oli kasvamassa.¹⁹

Tutkijat ovat siis kiinnostuneet alueista ja alueellistumisesta uudelleen vasta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Tutkijat ovat niin taloustieteilijöitä (esim. Storper, Ohmae), politiikan asiantuntijoita (Keating, Hettne, Käkönen, Lähtenmäki) kuin maantieteilijöitä (Paasi). Ei siis ole ihme, kun otetaan huomioon ilmiön kirjavuus käytännössä, etteivät tutkijat onnistuneet muodostamaan alueesta tai alueellistumisesta yhtä hyväksyttyä määritelmää. Tutkimusalueeseen liittyikin laaja ja hieman sekava käsitteistö, mikä osoittaa sen heikkoa jäsentyneisyyttä. Myös ilmiön laajemmasta merkityksestä kansainvälisissä suhteissa on esitetty eriäviä mielipiteitä, koska esim. toiset pitävät siitä osana globalisaatiota ja toiset sen vastaisena. On myös keskusteltu, että harjoittaessaan omaa ulkopoliittikkaa alueet voivat haastaa jopa valtion aseman perinteisenä toimijana kansainvälisessä politiikassa.²⁰

¹⁸ Esim. Ohmae, Sabel. Porter, Krugman.

¹⁹ Storper 1997, ss.3-4.

²⁰ Käkönen 1996, s. 10.

2.1. Alueellistuminen ilmiönä

Uusi alueellistuminen (johon viitataan termillä alueellistuminen tästä eteenpäin) kuten aluekin on hyvin vaihteleva ilmiö luonteeltaan ja asteeltaan. Seuraava Pirjo Jukaraisen laatima lista, joka ei suinkaan ole täydellinen ja ainoa mahdollinen jaottelu, antaa kuvan alueellistumisen eri muodoista ja variaatioiden määrästä Euroopassa.

1. Poliittiset liikkeet, jotka edustavat etnisiä ryhmiä ja vaativat tunnustusta tai laajempia oikeuksia valtiolta (esim. saamelaiset)
2. Separatistiset liikkeet, jotka haluavat erota valtiosta (esim. Lega Nord Italiassa ja Baskit Espanjassa)
3. Valtion vallan hajauttaminen pienemmille hallinnollisille yksiköille
4. Federalistisen valtion luominen (esim. Belgia)
5. Rajat ylittävä funktionaalinen yhteistyö, joka tapahtuu vierekkäisten hallinnollisten alueiden välillä (esim. Euroregions, joista ensimmäinen perustettu Saksan ja Hollannin rajalle)
6. Transnationaalinen synnergia, joka etsii yhteistyötä ei-naapureina olevien alueiden välillä (esim. Euroopan 4 moottoria)
7. Poliittisesti laajat ja monitasoiset projektit (esim. Väli- ja Itämeren sekä Barentsin meren yhteistyöprojektit)
8. Valtioiden integraatio, jonka seurauksena muodostuu maanosien sisäisiä kauppablokkeja (esim. Eurooppa, Aasia, Pohjola)²¹

Monet uuteen alueellistumiseen keskittyneet tutkijat, kuten Udo Bullmann, Michael Keating, Lähteenmäki ja Käkönen määrittelevät alueen *valtion sisäiseksi alueeksi*, jolla tarkoitetaan useimmiten valtio- ja paikallistason välissä olevia institutionaalisia ja hallinnollisia alueita kuten provinsseja ja metropoleja.²² Keatingin mukaan valtioiden sisäiset alueet voidaan kuitenkin määritellä myös maantieteen, kulttuurin, identiteetin tai taloudellisten tekijöiden mukaan, jolloin aluejako voi muuttua huomattavasti. Lisäksi on hyvä huomioida, että hallinnolliset alueet vaihtelevat huomattavasti maittain kooltaan, sisällöltään ja yhtenäisyydeltään, ja eräät alueet ovat jopa suurempia kuin toiset valtiot. Niiden mahdollisuuksiin toimia itsenäisesti, rakentaa yhteistyötä muiden alueiden kanssa sekä oma ulkopoliittikka vaikuttavat valtioiden hallintorakenteet, jotka vaihtelevat radikaalisti Eu-

²¹ Jukarainen 1999, s.59.

²² Bullmann 1997, s.4, Keating 1998, s.9, Käkönen - Lähteenmäki 1999, s.204.

roopan eri valtioissa. Alueiden poliittinen luonne on myös hyvin erilainen. Toisilla alueilla on vahva identiteetti, joka periytyy historiallisista kokemuksista, kielestä, kulttuurista tai poliittisista perinteistä. Toisilla on erillinen kansalaisyhteiskunta (paikallinen talous, solidaarisuus) tai autonomia ja jopa itsenäisyyttä hakevia liikkeitä. Toisilta nämä piirteet puuttuvat ja joissain tapauksissa piirteet yhdistyvät vaikka ei aina ilman jännitteitä.²³

Jukaraisen käytännön esimerkkeihin 1-7 liittyen tutkijoiden määritelmät alueellistumisesta voidaan jakaa kahteen luokkaan, sillä he liittävät alueellistumiseen kaksi eri prosessia. Keating ja Bullmann määrittelevät alueellistumisen *valtion sisäisten alueiden aseman vahvistumiseksi* (listan kohdat 1-4), kun taas Käkönen, Lähteenmäki keskittyvät *rajat ylittävään alueiden yhteistyöhön*, jota myös Barentsin yhteistyö edustaa (kohdat 5-7).²⁴

On sitten kyse kummasta prosessista tahansa, niin molemmille alueellistumisen muodoille on yhteistä, että ne voivat tapahtua joko ns. *alhaalta ylös* tai *ylhäältä alas*. Alhaalta ylös tapahtuvassa alueellistumisessa aloitteen tekee itse alue, joka haluaa ajaa omia intressejään. Ylhäältä alas alueellistumisessa puolestaan valtiot tai Euroopassa myös EU ovat keskeisiä toimijoita.²⁵ Corvers ja Nijkamp arvostelevat, että ylhäältä alas prosessi on usein osoittautunut kykenemättömäksi löytämään konsensuksen eri toimijoiden välillä. Alhaalta ylös politiikka tarkoittaa usein joustavampia ja interaktiivisempia lähestymistapoja, jotka sallivat useampien asianosaisten osallistumisen.²⁶ Barentsin yhteistyö on tässä jaottelussa hyvin mielenkiintoinen tapaus, sillä se edustaa sekä valtio- että aluejohtoista alueellistumista. Yhteistyöhän luotiin valtioiden ja erityisesti Norjan aloitteesta, mutta paikalliselle tasolle on luotu foorumi, jossa alueen läänit ja maakunnat ovat päätoimijoita.

Lisäksi on tutkijoita kuten Hettne ja Helge Hveem, joita käsitellään usein itsenäisinä edellä mainituista. He määrittelevät alueen ryhmäksi valtioita ja alueellistumisen näiden väliseksi yhteiseksi poliittiseksi projektiksi (kohta 8), joka on enemmän kuin vain taloudellista yhteistyötä. Kahtiajako tutkijoiden välillä ei kuitenkaan ole kovin tiukka, sillä esim. Hettne käsittelee mikroalueita, joilla hän tarkoittaa valtioiden sisäisiä alueita.²⁷

²³ Keating 1998, ss.3, 9-11.

²⁴ Keating 1998, s.9, Käkönen - Lähteenmäki 1999, s.204.

²⁵ Käkönen 1996, s.10.

²⁶ Corvers – Nijkamp 2000, s.272.

²⁷ Hettne 1999, s.1,15, Hveem 1999, s.86.

2.1.1 Alueiden aseman vahvistuminen

EU valtiot ovat viimeisten vuosikymmenten aikana käyneet läpi hallinnollisia uudistuksia, jotka ovat lisänneet alueiden mahdollisuuksia toimia itsenäisesti ja luoda yhteistyötä muiden alueiden kanssa. Uudistusten takana ovat alueellistuminen ja hallinnon hajauttaminen, vaikka ne ovat toteutettu eri tavoin, ja siten hallintorakenteet vaihtelevat edelleen radikaalisti Euroopan eri valtioissa. Bullmann jakaa EU valtiot neljään pääluokkaan sen mukaan, kuinka keskus- ja paikallishallinnon väliset alueet ovat organisoitu. Ensinnäkin ovat perinteiset kansallisvaltiot, joissa maakunnilla ei ole poliittista roolia ja ne ovat hyvin keskushallintojohtoisia. Iso-Britannia, Suomi, Ruotsi, Tanska sekä suurin osa EU maista kuuluvat tähän ryhmään. Toiseksi ovat yhtenäiset valtiot, jotka haluavat lisätä alueiden valtaa kuten Ranska ja Hollanti. Kolmanneksi ovat alueellistuneet valtiot kuten Italia ja Espanja, joissa alueilla on valtaa ja resursseja, mutta keskushallinto kontrolloi niiden kansainvälisiä toimia. Viimeiseksi ovat liittovaltiot Saksa, Itävalta ja Belgia, joiden alueilla on omat resurssit, demokraattiset päätöksentekojärjestelmät sekä mahdollisuus harjoittaa omaa ulkopoliittikkaa.²⁸

EU valtiot ovat siis kehittäneet aluehallintoaan eri tavoin. Toiset ovat luovuttaneet päätösvaltaa ja resursseja alueille, kun taas toiset eivät halua muodostaa demokraattisesti kontrolloitua aluehallintoa. Bullmannin mukaan on kyse jatkuvasta taistelusta, jossa alueet haluavat saada lisää valtaa, kun taas keskushallinto tahtoo keskittää valtaa entisestään. Miksi monet valtiot ovat kuitenkin edistäneet alueellistumista? Motiivit luonnollisesti vaihtelevat eri valtioissa, mutta EU valtioiden kohtaamat yhteiset haasteet ovat myös edistäneet aluehallinnon uudistuksia. Ensinnäkin aluehallinnon muodostaminen voidaan nähdä yrityksenä modernisoida poliittista systeemiä, jonka juuret ovat vahvasti kansallisissa traditioissa. Samalla pyritään lievittämään kasvanutta keskushallinnon työtaakkaa. Toiseksi viime vuosikymmeninä valtioilla on ollut vaikeuksia huolehtia alueidensa eduista, ja ne ovatkin siirtäneet erityisesti talouteen ja työllisyyteen liittyviä tehtäviä omille alueilleen. Alueet pyrkivät itse houkuttelemaan ulkomaisia ja kotimaisia investointeja sekä yhdistämään resursseja alueen kehittämiseksi ja työllisyyden takaamiseksi.²⁹ Kolmanneksi poliittisten rakenteiden hajauttamisessa on kyse myös modernin hyvinvointivaltion selviytymisestä. Nykyiset sosiaaliset, taloudelliset ja ekologiset ongelmat ovat hyvin monimutkaisia ja ne vaativat paikallisia ratkaisuja ja toimijoita, eikä vain ylhäältä saneltuja ratkaisuja. Lisäksi monet alueet haluavat itse lisätä valtaansa. Alueiden vaatimusten takana saada lisää valtaa ja autonomiaa voivat olla myös kulttuuriset kysy-

²⁸ Bullmann 1997, ss.5-10.

²⁹ Ibid.

mykset ja niihin liittyvät separatistiset ja autonomiset liikkeet kuten Jukaraisen listan kohdat 1 ja 2 (s.10) osoittavat.³⁰

Euroopan alueiden teknologiset ja taloudelliset mahdollisuudet riippuvat niiden ulkoisesta asemasta ja sisäisestä rakenteesta. Ulkoinen asema sisältää kaksi tekijää: maantieteellinen sijainti (keskeinen/periferia, etäisyydet) ja fyysiset ja ei-fyysiset yhteydet muuhun Eurooppaan (liikenneyhteydet, infrastruktuuri, telekommunikaatio). Monet Itä-Euroopan alueet kärsivät liikenneyhteyksien heikkouksista ja niiden parantamiseen tarvittavien varojen puutteesta. Sisäinen rakenne edustaa uuden informaation ja teknologian vastaanottokykyä ja saatavuutta, jotka ovat tärkeitä rakenteellisia tekijöitä. Se sisältää myös talouden rakenteen (yhtiökoko, sektorirakenne), henkilövoimavarat ja pääoman saatavuuden. Itä-Euroopasta puuttuvat länsimaiset institutionaaliset puitteet, jotka mahdollistavat pienten yritysten perustamisen ja kasvun. Lisäksi alueiden menestymiseen vaikuttavat tutkimukseen ja kehitykseen erikoistuneet yritykset ja laboratoriot, jotka ovat keskittyneet Länsi-Euroopassa muutamiin saarekkeisiin. Corversin ja Nijkampin mukaan useat tutkimukset näyttävät, että tutkimus- ja kehitysverkostot vahvistavat talouden ydinalueitten asemaa ja lisäävät muiden EU alueiden syrjäytymistä. Itä-Euroopassa pääasiallinen kehitys näyttää olevan, että alueelliset erot kasvavat. Kaikkein kehittyneimmät ja teollistuneimmat (lukuun ottamatta vanhaa teollisuutta ja kaivosteollisuutta) sekä infrastruktuuriltaan toimivimmat alueet näyttävät toipuneen poliittisesta ja taloudellisesta transformaatiosta. Alueiden välillä saattaa olla kilpailua - joka johtaa voittajiin ja häviäjiin sekä alueelliseen fragmentaatioon - mutta myös yhteistyötä, joka johtaa yhteiseen kasvuun ja integraatioon.³¹

Itse alueiden syntyä ja aseman vahvistumista voidaan kuvata kuten Anssi Paasi, joka käyttää termiä *alueiden institutionalisoituminen* (jota voidaan soveltaa myös alueiden väliseen yhteistyöhön) alueiden muodostumisesta ja transformaatiosta. Institutionalisoitumisella hän viittaa prosessiin, jossa alueelle muodostuu omat rajat ja symbolit sekä se perustetaan virallisesti. Hän jakaa institutionalisoitumisen neljään vaiheeseen, jotta se ymmärrettäisiin paremmin ja aikaa vievät muutokset tulisivat esille. Vaiheet ovat *alueen maantieteellinen muodostuminen*, *symbolien muodostuminen*, *instituutioiden perustaminen ja alueen perustaminen*. Nämä prosessit ovat normaalisti samanaikaisia, mutta ne voidaan analyttisesti erottaa toisistaan. Maantieteellisellä muodostumisella Paasi tarkoittaa sosiaalisten käytäntöjen lokalisaatiota, jolloin maantieteellinen yksikkö saa rajansa ja se identifioidaan omaksi yksikökseen. Symbolinen muodostuminen viittaa erityisiin symboleihin, jotka liit-

³⁰ Bullmann 1997, ss.5-10.

³¹ Corvers – Nijkamp 2000, s.269.

tyvät olennaisesti alueeseen. Tärkein symboli on alueen nimi, joka sisältää usein alueen historiallisen kehityksen, tärkeät tapahtumat sekä muistot ja liittää asukkaiden henkilökohtaisen historian tähän kollektiiviseen perintöön. Instituutioiden perustamisella tarkoitetaan alueen perustamista poliittisella päätöksellä, jolloin yksilöt ja ryhmät sosialisoidaan institutionaalisten käytäntöjen kautta erilaisiin alueellisiin jäsenyyksiin. Nämä jäsenyydet yhdistävät asukkaat alueen symboleihin ja samalla vetävät rajan alueen ulkopuolella oleviin. Alueen perustaminen on abstraktio, joka viittaa institutionalisoitumisen jatkumiseen (ei välttämättä hallinnolliseen), kun alue on jo perustettu.³²

Paasi toteaa myös, että institutionalisointiprosessissa alue saavuttaa alueellisen identiteetin, jolla ei tarkoiteta vain tietoisuutta alueesta. Hänen mukaansa se on teoreettinen konsepti, joka karakterisoi multidimensionaalista suhdetta yksilöiden, ryhmien ja yhteiskunnan välillä ja ilmenee sosiaalisissa käytännöissä ja kielessä. Esim. alueilla on usein omat sanastonsa, jotka kuvaavat identiteettiä ja näiden ilmaisujen käyttäminen on osa alueen rakentamista ja identiteetin tuomista esiin.³³ Myös muut tutkijat ovat alueellistumisen yhteydessä kiinnittäneet huomiota alueen identiteettiin, ja sen sanotaan olevan jopa olennainen rakennettaessa alueen poliittisia ja sosiaalisia toimintoja. Esimerkiksi Jukaraisen mielestä identiteetti on erittäin tärkeä, koska se antaa alueelle tarkoituksen. Hänen mukaansa identiteetti kertoo, miksi alue on olemassa, kenen alue on ja kuinka sen jatkuvuus taa-taan.³⁴ Keating toteaa kuitenkin, että on vaikea määritellä, mistä alueen identiteetti muodostuu ja kuinka se vaikuttaa kollektiiviseen toimintaan ja politiikkaan. Kyseessä ei ole pelkästään alueellisesta erityisyydestä, erilaisista arvoista, normeista ja käyttäytymisestä verrattuna muihin alueisiin. Hänen mukaansa alueellinen identiteetti on sosiaalinen konstruktio, joka muodostuu tietyssä kontekstissa poliittisten, sosiaalisten ja taloudellisten paineiden seurauksena ja joka myös muuttuu olosuhteiden muuttuessa. Identiteetillä on myös monia dimensioita kuten taloudellinen, poliittinen ja kulttuurinen. Esimerkiksi alueellinen kulttuuri on usein katsottu taantumukselliseksi, mutta viime vuosina tilanne on muuttunut ja vähemmistökielille on annettu uusi status monissa maissa kuten katalaanille Espanjassa. Siitä voidaan kuitenkin olla eri mieltä syntykö identiteetti alhaalta ylös vai onko se poliittisen eliitin luoma. Alueellinen identiteettihän riippuu enemmän kuvitteellisesta yhteisöstä kuin eletyistä kokemuksista, koska ihmisten tulee tuntee yhteisöllisyyttä tuntemattomien kanssa. Alueen rakentajat hakevatkin usein legitimointia historiasta ja ottavat myös vapauksia sen suhteen pyrkiessään muokkaamaan identiteettiä.³⁵

³² Paasi 1996, ss.33–35.

³³ Ibid.

³⁴ Jukarainen 1999, s.63.

³⁵ Keating 1998, ss.83–89.

Euroopassa on todisteita alueellisista identiteeteistä, mutta on eri asia vaikuttavatko ne alueiden poliittiseen ja taloudelliseen menestykseen. Keatingin mukaan alueellistuminen on esimerkiksi elävöittänyt paikallista taidetta, musiikkia ja kirjallisuutta, mutta kulttuurisella tuotannolla ei itsessään ole poliittisia vaikutuksia.³⁶ Bullmannin mielestä alueellisen identiteetin olemassaolo ehtona alueen menestykselle on yliarvostettu. Hyvin keinotekoiset alueet kuten Rhône-Alps (Ranska) voivat olla hyvin menestyviä, kun taas vanhat ja perinteikkäät alueet, kuten Etelä-Italia, kykenevät tuskin luomaan poliittista identiteettiä tai omaa strategiaa. Hänen mielestään edellytyksenä menestykselle ovat pikemmin kulttuuriset tekijät, kuten demokraattinen osallistuminen, vakaat sosiaaliset ja taloudelliset olot, sekä yleensäkin moderni poliittinen kulttuuri. Positiivisia kokemuksia on saatu erityisesti alueilla, joilla on yhteisiä taloudellisia intressejä ja jotka ovat kykeneviä tekemään oikeita valintoja talous- ja kehityspolitiikassa. Silloin alueen poliittiset instituutiot voivat ruokkia identiteettiä aloittamalla dialogin ja yhteistyön eri toimijoiden välillä ja määritellä yhteiset poliittiset intressit.³⁷

2.1.2 Alueiden välinen yhteistyö

Hettne määrittelee alueiden välisen yhteistyön monimuotoiseksi prosessiksi, joka etenee heterogeenisestä yhä homogeenisemmäksi eri aloilla, joista tärkeimpiä ovat talous, politiikka, kulttuuri- ja sosiaaliasiat. Se sisältää enemmän kuin vain pelkän vapaakaupan ja on pikemminkin paketti kuin vain yksi politiikka.³⁸ Käkönen ja Lähteenmäki sekä Sabine Weyand puolestaan tarkoittavat valtioiden rajat ylittävää alueiden välistä yhteistyötä.³⁹ Käkönen ja Lähteenmäki korostavat vielä alhaalta ylös eli alueiden itsensä aloitteesta alkanutta alueiden välistä yhteistyötä, koska heidän mukaansa ylhäältä alas tapahtuva alueellistuminen on lähempänä vanhaa alueellistumista.

Euroopassa alueiden välinen yhteistyö on käytännössä hyvin monimuotoista. Ensinnäkin ovat *alueiden laajat multilateraalit yhteenliittymät* kuten Euroopan Alueiden Yhteistyöjärjestö ja Association of European Border regions. Esimerkiksi Euroopan Alueiden Yhteistyöjärjestö edustaa lähes 300 eurooppalaista ja erikokoista sekä erilaisen hallinnollisen ja poliittisen rakenteen omaavaa aluetta, joiden yhteenlaskettu väestömäärä on n. 400 miljoonaa. Järjestön jäsenet ovat valtion tason välittömästi alapuolella olevia julkisoikeudellisia sekä länsi- että itäeurooppalaisia alueellisia yksiköjä,

³⁶ Keating 1998, ss.83–89.

³⁷ Bullmann 1997, ss.17–18.

³⁸ Hettne - Inotai 1994, s.11.

³⁹ Käkönen ja Lähteenmäki 1995, s.13, Weyand 1997, s.166.

joilla on oma poliittinen hallinto. Yhdistämällä voimansa alueet pyrkivät lisäämään vaikutusvaltaansa ja ajamaan yhteisiä intressejä EU:n instituutioissa ja yleensäkin Euroopan tasolla.⁴⁰

Toiseksi on kahdenlaista rajoittuneempaa rajat ylittävää yhteistyötä: *raja-alueyhteistyö* sekä *yhteistyö maantieteellisesti erillisten alueiden välillä*. Erinomainen esimerkki jälkimmäisestä on Euroopan neljän moottorin yhteistyöhanke, jossa on kyse neljän taloudellisen valtokeskuksen – Baden-Württemberg Saksassa, Rhonen Alpit Ranskassa, Katalonia Espanjassa ja Lombardia Italiassa – strategiasta saavuttaa taloudellista menestystä. Alueet ovat yhdistäneet voimansa alhaalta ylös edistääkseen omia taloudellisia ja poliittisia intressejään erityisesti EU tasolla. Erityisesti tämäntyyppisten yhteistyöhankkeiden on katsottu haastavan valtion asemaa transnationaalisissa suhteissa, koska ne tuovat uusia toimijoita kansainväliseen politiikkaan.⁴¹

Raja-alueyhteistyö on yleisin esimerkki rajat ylittävästä alueellisesta yhteistyöstä. Ensimmäiset yhteistyöalueet, kuten Saarland-Lorraine-Luxembourg ja Upper Rhine Valley, syntyivät EU:n sisällä jo 1970-luvulla. Erityisesti kylmän sodan ja Euroopan Unionin laajenemisen jälkeen on EU:n itärajalle syntynyt uusia yhteistyöprojekteja kuten Barentsin ja Itämeren yhteistyöt. Raja-alueyhteistyön varsinaiset tavoitteet ovat usein taloudellisia kuten kilpailukyvyn lisääminen, periferioiden yhdistäminen keskuksiin ja syrjäytymisen välttäminen. Käytännössä yhteistyötä tehdään usein kehityksen, infrastruktuurin, ympäristön ja kulttuurin aloilla.⁴² Barentsin kohdalla yhteistyön piiriin kuuluvat ympäristö, taloudellinen yhteistyö, infrastruktuuri, tiede ja teknologia, alkuperäiskansat sekä kulttuuri ja turismi.⁴³

Alueiden välistä yhteistyötä voidaan jaotella eri tutkijoiden kehittämillä kategorioilla. Käkönen erottaa Euroopassa kolme akselia, joilla tapahtuu alueellista yhteistyötä. Akseleilla voidaan kuvata yhteistyön erilaista taloudellista merkitystä kullekin alueelle. EU:n sisällä on *läntinen akseli*, jolloin valtokeskukset lisäävät yhteistyötä (esim. 4 moottoria) ja pyrkivät vahvistamaan omia asemiaan verrattuna muihin kansallisiin alueisiin. *Pohjoinen akseli* edustaa perifeeristen alueiden yhteistyötä kuten Barentsin ja Itämeren projektit, vaikka on muistettava, että pohjoismaiset projekteihin osallistuvat alueet ovat huomattavasti varakkaampia kuin Venäjän alueet. Yhteistyöllä pyritään välttämään lisääntyvää syrjäytymistä ja lisäämään alueiden painoarvoa. *Itäinen akseli* puolestaan on köyhien

⁴⁰ Euroopan Alueiden Yhteistyöjärjestö 1996 [WWW-dokumentti].

⁴¹ Keating 1998, s.180.

⁴² Weyand 1997, ss.170–174.

⁴³ Kirkenes Declaration 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

alueiden yhteistyötä; EU:n ulkopuoliset köyhät itäiset alueet, esim. Visegrad-ryhmä⁴⁴ ennen liittymistään unioniin, saavat tukea lännestä ja tavoitteena on valmistaa alueita tulevaan EU jäsenyyteen. Näiden lisäksi Etelä-Euroopassa on kehittymässä neljäs akseli kuten EU:n Välimeri projekti osoittaa.⁴⁵

Barents projekti edustaa siis pohjoista akselia. Yhteistyössä onkin kyse alueen strategiasta selviytyä ja välttää enenevää syrjäytymistä, sillä BEAR:iin kuuluvat maakunnat ovat maidensa periferioita, ja ne elävät valtioidensa sekä EU:n tuilla. Vaikka kyseessä ovat valtioiden syrjäseudut, tulee ottaa huomioon alueen jakautuneisuus moderneihin, EU orientoituneisiin Pohjoismaihin ja köyhään Luoteis-Venäjään. Alueen luonnonvarat (kaasu, öljy, mineraalit) ovat myös huomattavat, vaikka niitä ei vaikeiden olosuhteiden ja infrastruktuurin puutteen vuoksi ole vielä laajasti hyödynnetty.⁴⁶

Björn Hettne puolestaan jaottelee alueiden välistä yhteistyötä integraation etenemisen mukaan. Hän erottaa tekijöitä, jotka muodostavat alueita ja käyttää viittä eri kategorialuokittelemaan alueita.

<p><i>1. Maantieteellinen/ekologinen alue</i></p> <ul style="list-style-type: none">– maantiede tai ekologia yhdistävät alueita, vaikka ei toimijoita– tulee olla asuttu, jotta alueellistuminen mahdollista– esim. Itämeren ekologinen alue
<p><i>2. Alue sosiaalisena systeeminä</i></p> <ul style="list-style-type: none">– ilmaisee alueen poliittisia, taloudellisia ja kulttuurisia suhteita, jotka voivat olla negatiivisia tai positiivisia, mutta jonkinlainen riippuvuus olemassa alueen sisällä
<p><i>3. Organisoitunut alue</i></p> <ul style="list-style-type: none">– perustettu virallisesti– Itämeren ja Barentsin yhteistyö
<p><i>4. Alue kansalaisyhteiskuntana</i></p> <ul style="list-style-type: none">– organisaatio edistää sosiaalista kanssakäymistä ja yhteisiä arvoja– yhteisen kulttuurin olemassaolo ennakkoon tärkeää
<p><i>5. Alue poliittisena subjektina</i></p> <ul style="list-style-type: none">– legitimizeetti alueen ihmisiltä, demokraattinen päätöksentekojärjestelmä ja oma ulkopoliittikka

Kategoriat menevät primitiivisemmästä sofistikoituneempaan, mutta ne eivät sulje pois toisiaan vaan voivat yhdessä luonnehtia aluetta. Korkeimmalla tasolla alue on poliittinen subjekti, jolla on oma ulkopoliittikka ja identiteetti ja se korvaa jopa kansallisvaltion, kun taas alhaisimmallaan alueella on vain maantieteelliset rajat. Luokittelu voidaan katsoa löyhästi alueen evoluutiona, mutta

⁴⁴ Visegrad-ryhmään kuuluvat Puola, Slovakia, Tshekin tasavalta ja Unkari.

⁴⁵ Käkönen 1996, ss.12–14.

⁴⁶ Carrillo 1998, s.16 [WWW-dokumentti].

Hettne itse pitää sitä välineenä vertailevalle analyysille.⁴⁷ Hettnen luokittelussa Barents vastaa organisoitua aluetta, koska yhteistyö on institutionalisoitu, mutta alueen laajuuden vuoksi, sillä ei ole yhteistä ekologista tai maantieteellistä nimittäjää.⁴⁸

Kuten Hettne tuo esille kansalaisyhteiskunnan kohdalla, myös alueiden välisen yhteistyön yhteydessä puhutaan yhteisestä kulttuurista ja jopa identiteetistä. Hänen mukaansa yhteinen kulttuuri syntyy hyvin hitaasti, ja usein tarvitaan jonkinlaista kulttuurista homogeenisyyttä, jotta yhteistyö aloitettaisiin, mutta se ei ole välttämätöntä.⁴⁹ Yhteistyölle pyritäänkin Christiansenin ja Joenniemen mukaan monissa tapauksissa etsimään oikeutusta historiasta. Yhteistyö ei siis ole täysin uutta vaan pikemminkin siteiden, joilla on legitimeetti menneisyydessä, uudelleen perustamista. EU:n itärajalla pyritään siten myös syrjäyttämään käsityksiä vihollisuudesta, jotka vallitsivat kylmän sodan aikana. Itämeren yhteistyössä on käytetty vertauksia vanhasta Hansa kaupasta, kun taas Barentsin yhteistyölle on haettu oikeutusta Pomor-kaupasta, jolla pyritään vahvistamaan alueen myyttiä ja identiteettiä. Nämä käsitteet ovatkin saaneet hyvän vastaanoton, sillä molempien teemat ovat saaneet aikaan konferensseja ja näyttelyitä. Todellisuudessa näille alueille on kuitenkin vaikea löytää yhteistä nimittäjää ja Barentsin tapauksessa se on vaikeaa tulevaisuudessakin, koska alue on Komin liittymisen jälkeen valtava. Christiansen ja Joenniemi huomauttavatkin, että usein alueelliset muodostelmat ovat käytännössä välineitä rajoitettujen tavoitteiden saavuttamiseen, ja ne perustuvat pikemmin hetero- kuin homogeenisyyteen.⁵⁰

Alueiden välisen interaktion kasvaminen sekä edellä mainitut pitkäikäiset ja menestyvät yhteistyöprojektit osoittavat, että rajat ylittävä yhteistyö on mahdollista. Yhteistyöhön liittyy kuitenkin ongelmia, mutta ne eivät ole ylitsepääsemättömiä, jos tahtoa niiden ratkaisemiseen löytyy. Ensinnäkin keskushallinnot valvovat tarkasti alueiden toimia, koska ne katsovat usein raja-alueyhteistyön osaksi omaa ulkopoliittikkaansa. Saksan Länderit ja Belgian alueet ovat tässä suhteessa etuoikeutetussa asemassa verrattuna muiden valtioiden alueisiin, koska niillä on selkeästi määritelty ulkopoliittinen toimivalta ja ne voivat solmia kansainvälisiä sopimuksia. Lisäksi sekaannusta aiheuttaa, että rajan toisella puolella jokin asia voi olla keskushallinnon asia, kun taas toisella puolella se kuuluu aluehallinnolle.⁵¹ Barentsinkin tapauksessa tämä saattaa olla ongelma, koska yhteistyöhön kuuluvilla alueille ei ole vapauksia harjoittaa ulkopoliittikkaa oman tahtonsa mukaisesti.

⁴⁷ Hettne 1999, ss.10–11.

⁴⁸ Käkönen 1996, s.16.

⁴⁹ Hettne 1999, s.12.

⁵⁰ Christiansen – Joenniemi 1999, ss.97–99.

⁵¹ Weyand 1997, ss.168–170.

Toinen vaikeuttava tekijä saattaa olla eri osapuolten kiinnostuksen puute, jolloin yhteistyölle välttämätön alueen sisäinen vuorovaikutus ei kasva. Erityisesti kansallisten viranomaisten tuki on välttämätöntä, jotta päätökset olisivat sitovia. Monissa tapauksissa yhteistyön hyödyt kansalaisille ovat olleet rajoitettuja, koska kaikkien osapuolten sitoutuminen ei ole ollut yhtäläistä. Negatiiviset kokemukset yhdessä kieliongelmiensa kanssa voivatkin vaikeuttaa yhteistyön syvenemistä.⁵²

Lisäksi yhteistyö voi monimutkaistua, jos alueilla on kovin erilaiset taloudelliset lähtökohdat. Keatingin mukaan taloudellisesti hyvin erilaisten alueiden voi olla vähän mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä, kun taas alueet, joilla on yhtenäinen rakenne, eivät tarvitse yhteistyötä. Yhteistyö on hänen mukaansa suotuisinta aloilla kuten infrastruktuuri ja ympäristöpolitiikka, joilla voidaan saavuttaa positiivisia tuloksia.⁵³ Kilpailuetua syntyy myös, kun eri puolilla rajaa olevat tekijät yhdistetään. Esimerkiksi Suomella on puunjalostusteollisuus ja Venäjällä paljon raaka-ainetta.⁵⁴ Taloudellisten lähtökohtien lisäksi tulli- ja erilaiset verotusjärjestelmät aiheuttavat ongelmia, joiden ratkaiseminen kuuluu keskushallintojen toimivaltaan, mikä voi hidastaa ja vaikeuttaa ratkaisujen toimeenpanoa.⁵⁵

2.2 EU:n vaikutus alueellistumiseen Euroopassa

EU:n virallinen aluepolitiikka johtaa juurensa vuoteen 1975, jolloin Iso-Britannia liittyi yhteisöön ja ERDF (European Regional Development Fund) perustettiin. Silloin luotiin aluepolitiikan kolminainen rakenne, joka sisältää rahoitusinstrumentin (ERDF), EU:n, valtioiden ja alueiden välistä yhteistyötä parantavat toimet sekä muut yhteisön yleiset rahastot ja instituutiot, jotka toimivat alueellisesti.⁵⁶ EU onkin kehittänyt aktiivista ja innovatiivista aluepolitiikkaa erityisesti viimeisten vuosikymmenien aikana. Jos aluksi aluepolitiikka oli hieman kömpelöä, niin monien uudistusten ja resurssien moninkertaistamisen jälkeen se on erittäin merkittävä ja tärkeä osa EU:ta. Alkuperäinen päämäärä oli varojen uudelleenjakoa jäsenvaltioiden välillä, kun nykyisin EU:n tavoitteena on taistella sisämarkkina-alueen alueellista eriarvoisuutta sekä unionin ja valtioiden rajojen negatiivisia vaikutuksia vastaan.⁵⁷

⁵² Weyand 1997, ss.168–170.

⁵³ Keating 1998, ss.180–181.

⁵⁴ Clement – Ganster – Sweedler 1999, s.265.

⁵⁵ Weyand 1997, s.169.

⁵⁶ Bullman 1997, ss.10–11.

⁵⁷ Christiansen – Joenniemi 1999, ss.101–102.

Erityisesti 1980- ja 1990-lukujen taitteessa EY:n aluepolitiikassa tapahtui muutoksia, jotka lisäsivät alueiden vaikutusvaltaa Euroopan tasolla. Ensinnäkin siirryttiin projekteista koordinoituihin alueiden kehittämissuunnitelmiin, jotka sijoittivat useita alueita ja sisälsivät monia eri EY instrumentteja. Lisäksi alueet pääsivät 1989 virallisesti mukaan EY:n aluepolitiikan päätöksentekoprosessiin jäsenvaltioiden ja komission kanssa, mikä pakotti valtiot ottamaan alueet huomioon aivan uudella tavalla.⁵⁸ Vuonna 1992 esiteltiin Maastrichtin sopimuksessa *subsidiariteetti eli läheisyysperiaate*. Läheisyysperiaate tarkoittaa, että päätökset tulisi EU:ssa tehdä alhaisimmalla tasolla ja siten mahdollisimman lähellä kansalaisia. Toimintoja ei tule siirtää ylöspäin, jos ne voidaan tehokkaasti hoitaa alemmalla tasolla.⁵⁹ Tämä ei vain tarkoita EU:n huomioivan alueiden merkityksen vaan tekee valtioille vaikeammaksi jättää alueet huomioimatta. Kun poliittiset ja taloudelliset mahdollisuudet ovat luotu EU:n taholta, on alueista kiinni huomaavatko ne oman etunsa ja luovatko ne uusia rakenteita, jotka edistävät niiden aseman vahvistumista.⁶⁰

Alueet ovatkin ottaneet aktiivisen roolin eurooppalaisessa poliittisessä prosessissa. Melkein jokainen merkittävää tukea EU:lta saava alue on perustanut Brysseliin tai Strasbourgisiin suoran edustuston, jonka tarkoituksena on lobata ennen kaikkea komissiota ja parlamenttia, seurata EY säännöstöä ja tukea alueellisia intressejä ja ehdotuksia unionin poliittisessä prosessissa. Alueet ovat myös organisoituneet kuten Euroopan alueiden yhteistyöjärjestö sekä Council of European Municipalities and Regions osoittavat. Niiden tarkoituksena on tuoda yhteen alueellisia ja paikallisia viranomaisia, jotta saadaan luotua yhteisiä intressejä ja ajettua niitä EU tasolla.⁶¹

Käytännössä EU tukee alueellistumista Käkösen ja Lähtenmäen mukaan usealla tavalla:

<p><i>I Alueiden aseman vahvistuminen</i> – subsidiariteetti periaate tukee alueiden asemaa kansallisvaltioissa</p>
<p><i>II Raja-alueyhteistyö EU:n sisällä</i> – rajojen menettäessä merkityksensä raja-alueilla on paremmat mahdollisuudet tehdä yhteistyötä sekä luoda uusia kasvukeskuksia – esim. Saarland-Lorraine (Saksan ja Hollannin rajalla), Luxemburg, Upper Rhine, Euroregions</p>
<p><i>III Raja-alueyhteistyö EU:n ulkorajoilla</i> – EU:lla on mahdollisuus yhdistää lähialueet sen aktiviteetteihin ilman jäsenyyttä</p>

⁵⁸ Bullman 1997, ss.11–12.

⁵⁹ Veggeland 1994, s.203.

⁶⁰ Corvers – Nijkamp 2000, s.278.

⁶¹ Bullman 1997, s.13.

– esim. Barentsin ja Itämeren yhteistyö

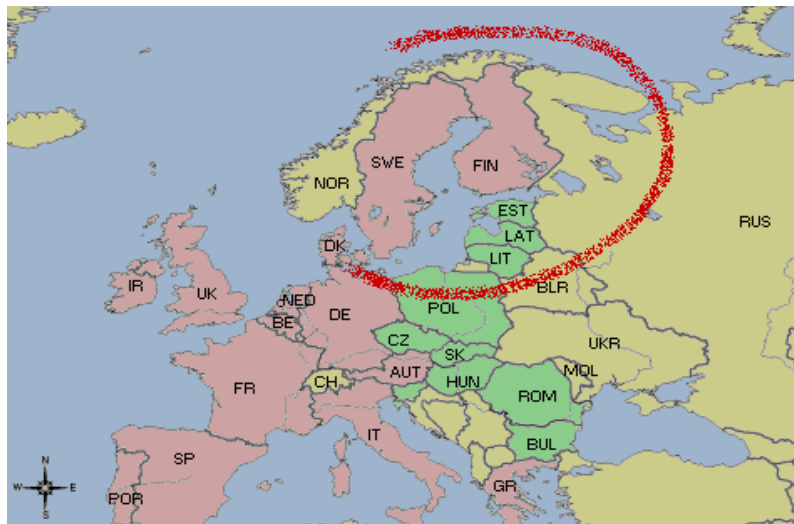
III Alueellistuminen EU:n ulkopuolella

– tavoitteena valmistaa ryhmän jäseniä EU jäsenyyteen

– alueellistuminen ehtona EU:n avulle

– esim. Visegrad-ryhmä (Puola, Slovakia, Tšekki, Unkari) ennen liittymistä EU:iin⁶²

Euroopan Unioni tukee siis alueellistumista rajojensa sisä- ja ulkopuolella. EU:n puitteissa alueellisilla järjestelyillä on erityisen tärkeä merkitys unionin laajenemisen yhteydessä. Järjestelyt pehmentävät laajenemisen vaikutuksia valmistamalla liittyviä maita sekä hoitamaan tapaukset, jotka ainakin lähitulevaisuudessa jäävät ulos. Alueelliset toimet sovittelevat siten Euroopan yhdentymisen eriaikaisuutta ja vähentävät jännitystä ulkona ja sisällä olevien välillä.⁶³ Esimerkiksi Pohjois-Euroopassa EU osallistuu Barentsin yhteistyöhön ja on tarkkailijajäsen Itämeren projektissa. Molemmissa on osallisena jäsenmaita, tulevia sekä toistaiseksi ulkopuolelle jääviä valtioita. Lisäksi koordinoitakseentistä paremmin politiikkaansa pohjoisessa EU hyväksyi vuonna 2000 pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelman, joka syntyi Suomen hallituksen ja erityisesti pääministeri Paavo Lipposen tekemästä aloitteesta. Sen tarkoituksena ei ole luoda uusia rakenteita vaan tehostaa ja koordinoita olemassa olevien instituutioiden BEAR:n ja Itämeren yhteistyön toimintaa. Tavoitteena on edistää poliittista vakautta, turvallisuutta, kestävä kehitystä ja rajat ylittävää yhteistyötä alueella. Pohjoisen ulottuvuuden keskeisin sektori on energia, sillä Norja ja Venäjä ovat pääenergiantoinittajia EU:n alueelle. EU haluaa turvata vakaat olot energiainvestoinneille ja -markkinoille. Muita tärkeitä asioita ovat alueen ydinturvallisuus, ympäristö sekä infrastruktuuri.⁶⁴

Pohjoisen ulottuvuuden alue ulottuu Islannista Luoteis-Venäjälle sekä Itämeren etelälaidalle.⁶⁵

⁶² Käkönen – Lähteenmäki 1995, ss.18–19.

⁶³ Christiansen – Joenniemi 1999, ss.96–97.

⁶⁴ Commission of the European Communities 2003 [WWW-dokumentti].

⁶⁵ Euroopan Unionin viralliset internet-sivut [WWW-dokumentti].

EU:n huomattava aluepolitiikka näkyy myös sen menoissa, sillä kaudella 2000–2006 EU käyttää kolmasosan budjetistaan aluepolitiikkaan. Suurin osa varoista käytetään köyhien alueiden tukemiseen, mutta osa on varattu myös alueiden väliseen yhteistyöhön. Erityisesti INTERREG ohjelma avustaa jäsenvaltioiden raja-alueyhteistyötä ja nykyisin siihen voivat osallistua myös EU:n jäseniksi hakevien valtioiden alueet. Se on osoittautunut hyödylliseksi hoitamaan periferioiden ja raja-alueiden ongelmia. CREDO, PHARE ja TACIS ovat EU:n avustusohjelmia Keski- ja Itä-Euroopalle ja erityisesti entiselle Neuvostoliitolle.⁶⁶ Yhteistyöprojektit voivat hakea näistä rahastoista suoraa tukea kehittämishankkeilleen ja esim. Barentsin projekti hyödyntää sekä Interreg- että Tacis-ohjelmia ja niistä saadut resurssit ovat erittäin tärkeitä projektien toteuttamiseksi.

2.3 Alueellistumisen merkitys

Viimeisen 20–30 vuoden aikana alueet ja alueiden väliset yhteistyöprojektit ovat keränneet vaikutusvaltaa niin valtioiden sisällä kuin Euroopassa ja voidaan olettaa, että tulevaisuudessa ne ovat vielä tärkeämpiä. Alueellistumisen vaikutukset ja merkitys kansainvälisessä politiikassa on nähty monella tavalla. Ensinnäkin ilmiötä on pidetty uhkana valtiolle, koska alueiden intressit saattavat erota valtion omista, jolloin uhkana on fragmentaatio ja separatismi. Toiseksi eräät näkevät sen modernisaation hylkäämisenä ja siten kehityksenä sekä toisaalta päinvastoin eli modernisaation ja demokration ilmentymänä. Kolmanneksi se on taas katsottu valtion hallinnon rationalisoinniksi ja siten lisäävän sen valtaa.⁶⁷ Lisäksi taloustieteen sekä myös politiikan tutkijat ovat esittäneet mielipiteitä alueen taloudellisesta merkityksestä ja alueellistumisen osallisuudesta globalisaatioon.

Keatingin mukaan alueellistumisen vaikutuksesta valtioon voidaan esittää kaksi erilaista hypoteesia. Ensinnäkin alueellistuminen ja Euroopan integraatio vahvistavat valtion asemaa, koska vaikeita tehtäviä kuten maatalous, taloudellinen muutos, rahapolitiikka ulkoistetaan. EU voi tarjota tukea heikoille valtioille ja alueellistuminen torjuu separatistisia liikkeitä. Niin kauan kuin valtio pystyy kontrolloimaan kumpaakin prosessia, se vahvistaa omaa asemaansa. Toiseksi on puhuttu ns. 'Alueiden Euroopasta', jolla tarkoitetaan että alueet lopulta syrjäyttäisivät valtion politiikan perusyksikönä. 'Alueiden Euroopalle' on kuitenkin edelleen monia käytännön esteitä, sillä eri valtioiden vä-

⁶⁶ Euroopan Unionin viralliset internet-sivut [WWW-dokumentti].

⁶⁷ Keating 1995, ss.9-10.

lillä alueiden tilanne on hyvin erilainen ja esim. keskitetyissä valtioissa ilman alueellista hallintoa alueiden on hyvin vaikea ilmaista intressejään.⁶⁸

Keatingin mielestä alue ei olekaan vaihtoehto valtiolle, eivätkä alueet halua ottaa valtion paikkaa, vaikka ne vaikuttavatkin valtion toimintaan ja erityisesti vahvat alueet vaikuttavat valtion valtaan ja auktoriteettiin.⁶⁹ Hänen mukaansa alue tarjoaa poliittisesti parhaan mahdollisuuden poliittiselle mobilisaatiolle ja debatille sekä sopimuksille ja kompromisseille. Normatiivisesti alue tarjoaa puitteet demokraattiselle hallinnolle ja referenssiryhmien määrittelylle ja syrjimättömälle oikeuksien harjoittamiselle.⁷⁰ Käkönen ja Lähteenmäki ovat samoilla linjoilla eli heidänkin mukaansa alueet haluavat lisää valtaa kansainvälisissä asioissa, mutta ne eivät tahdo ottaa valtion asemaa. Alueet ovat Euroopan tasolla lobbaajia ja painostusryhmiä, mutta valtio ei ole menettänyt auktoriteettiaan alueille. Heidän mukaansa alueellistuminen muuttaa kuitenkin perinteistä kansainvälisen politiikan realistista ajattelutapaa suvereniteetin, demokratian ja vallanjaon osalta, koska toimijoiden määrä ja tasot lisääntyvät sekä rajat hämärtyvät mm. valtion sisäisen ja kansainvälisen sekä valtion ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Tulevaisuudessa alueellistuminen voi kuitenkin kehittyä pidemmälle, jolloin se erityisesti alhaalta ylöspäin muodostettuna saattaa haastaa kansallisvaltion käsitteen.⁷¹

Valtion taloudellisen aseman primäärinä toimijana kyseenalaistaa Kenichi Ohmae. Hänen mukaansa voidaan kysyä, ovatko valtioiden keinotekoiset ja historian tuottamat rajat - maailmassa, jossa taloudelliset rajat katoavat - todellakin merkityksellisiä taloudellisessa mielessä. Investoinnit ja teollisuus, jotka nykyisin ovat melkein täysin yksityisiä, menevät sinne missä houkuttelevimmat markkinat, resurssit ja mahdollisuudet ovat. Vahvat taloudelliset alueet, joita Ohmae kutsuu nimellä 'region state', vetävät puoleensa tekijöitä, joita ne tarvitsevat kehitykseen. Niiden ei tarvitse hakea apua valtiolta saadakseen investointeja, mikä tekee perinteisen valtion aseman välittäjänä tarpeettomaksi. Esimerkkejä ovat Baden-Württemberg, Wales, Kalifornian piilaakso, Rhône-Alps. Ne ovat 5–20 miljoonan asukkaan kokoisia, koska niiden on oltava kyllin pieniä jaskaakseen samat kulutustottumukset sekä toisaalta riittävän kokoisia, jotta niillä on riittävä infrastruktuuri. Rajattomassa maailmassa ne ovat luonnollisia taloudellisia yksiköitä, joiden taloudellinen vaikutusvalta on suuri, vaikka kooltaan ne ovat rajoitettuja. Ne saattavat sattua yksiin valtion rajojen kanssa tai eivät, eikä sillä ole väliä. Ne ovat niin voimakkaita kehityksen moottoreita, että niiden primääri linkki on globaaliin talouteen. Näiden menestyvien taloudellisten alueiden ei tarvitse kuitenkaan olla keskushallinnon

⁶⁸ Keating 1995, ss.9-10.

⁶⁹ Keating 1998, s.11.

⁷⁰ Emt. s.109.

⁷¹ Käkönen - Lähteenmäki 1999, ss.221–224.

vihollisia. Hyvin hoidettuna nämä linkit globaaliin talouteen ovat pikemminkin valtion parhaita ystäviä, koska useimmiten niiden vauraus leviää myös lähialueille.⁷² Alueet, jotka eivät ole taloudellisesti menestyviä ja joilla ei ole olennaisten resurssien yhdistelmää osallistuakseen globaaliin talouteen, joutuvat edelleen hakemaan ratkaisua ongelmiinsa omalta hallitukselta. Niillä ei ole globaaleja linkkejä, eivätkä ne pääse kiinni terveeseen kasvuun, vaan ovat pikemminkin taakkoja valtiolleen.⁷³

Valtion aseman haastamisen lisäksi pluralistinen ja kompleksinen alueellistuminen Euroopassa liitetään usein postmodernismiin. Postmoderni ajattelu liitetään moninaisuuden tunnistamiseen, satunnaisuuteen, suhteellisuuteen sekä haluun antaa periksi modernista uskomuksesta, että kaikki on kontrolloitavissa ja ennustettavissa. Jukaraisen mukaan alueellistuminen voidaan nähdä postmodernin ilmentymänä, sillä ilmiö sallii todistaa hitaan, mutta kestävän modernin järjestyksen ja valtarenkenteiden rapautumisen ja ennen kaikkea valtion ylivallan hitaan hajoamisen. Kuitenkin Jukaraisen mielestä ilmiö sisältää sekä jatkuvuuden että muutoksen elementit; tässä mielessä sekä modernin että postmodernin aspektin. Toisaalta on sosiaalisia käytäntöjä, jotka koostuvat turvallisuudesta, identiteetistä ja tilasta ja seuraavat modernia, territoriaalista logiikkaa. EU on hyvinkin moderni konstruktio valtioiden välisenä regiiminä. Toisaalta on uusia 'tiloja' sekä huomioita kollektiivisista identiteeteistä, jotka ovat eriäviä moderneista käsityksistä. Verkostot, virtuaaliset tilat ja epäselvät raja-alueet haastavat tilan modernin muodon, ja kun ihmiset sekoittuvat, niin kohdataan sekamuotoisia ja satunnaisia raja-alueidentiteettejä yhtenäisten modernien identiteettien keskellä. Voidaan kin kysyä, onko Euroopassa mahdollista identifioida nouseva postmoderni tila?⁷⁴

Eräs toinen kiistanalainen ilmiö, johon alueellistuminen liitetään edellä mainittujen lisäksi, on globalisaatio. Charles Oman määrittelee sen kasvavaksi taloudelliseksi aktiviteetiksi, joka ylittää poliittisesti määritellyt valtioiden ja alueiden rajat. Sen syntyyn on vaikuttanut erityisesti tuotannon ja markkinoiden ylikansallistuminen. Se ilmenee hyödykkeiden ja palveluiden siirtymisenä rajojen yli joko kaupan tai investointien muodossa. Omanin mukaan globalisaatio ja alueellistuminen ovat vastakkaisia siten, että globalisaatio on hajauttava (centrifugal) ja mikrotaloudellisten voimien ajama, kun taas alueellistuminen on keskittävä (centripetal) ja usein poliittinen prosessi. Ilmiöt eivät kuitenkaan välttämättä ole toistensa vastakohtia. Kaksi prosessia on todellisuudessa toisiaan vahvistavia, kun alueellistuminen auttaa voimistamaan alueen kilpailuvoimia.⁷⁵

⁷² Ohmae 1995, ss.2-3, 89, 100.

⁷³ Emt. s.81.

⁷⁴ Jukarainen 1999, ss.57–58.

⁷⁵ Oman 1994, ss.33–36.

3. TURVALLISUUDEN LAAJENEMINEN

Turvallisuus on ollut pitkään eräs kansainvälisen politiikan keskeisimmistä ja samalla vaikeimmista käsitteistä. Toisen maailmansodan jälkeen poliittinen realismi⁷⁶, jota kutsutaan myös perinteiseksi tai kapeaksi turvallisuustutkimukseksi, on yksipuolisesti liittännyt sotilaallisen voiman erityisesti valtioiden ja kansakuntien turvallisuuteen.⁷⁷ Realismin mukaan turvallisuus onkin valtioiden välistä politiikkaa, jonka tavoitteena on valtion ja kansakunnan selviytyminen anarkisissa olosuhteissa. Turvallisuus ilmenee hallittavuutena ja järjestyksenä, joita valtio ainoana sotilaallisen voiman legitiiminä käyttäjänä ylläpitää ja suojelee, jotta esim. kansallinen identiteetti säilyisi yhtenäisenä.⁷⁸

Kylmän sodan aikana Barentsin alueen turvallisuusongelmat liittyivät puhtaasti juuri sotilaalliseen sektoriin, sillä Kuolan niemimaasta tuli eräs Neuvostoliiton militarisoiduimmista alueista. Maantieteellisesti syynä sijaintiin olivat ympärivuotiset jäättömät satamat, arktisten vesien läheisyys sekä pääsy Atlantille. Asevarustelu alkoi 1950-luvulla, kun USA sijoitti strategisten ilmavoimien tukikohtia Norjaan, jolloin Neuvostoliitto alkoi vastapainoksi kehittää omia pohjoisen laivaston tukikohtiaan Kuolan niemimaalla. Erityisesti 1980-luvulla se oli yksi tärkeimmistä idän ja lännen vastakkainasettelun näyttämöistä; pohjoisen laivaston toiminta ja strategisiin sukellusveneisiin sijoitettujen ydinkärkien kasvava määrä aiheutti Yhdysvaltojen vastareaktion, joka johti suhteiden kiristymiseen Pohjois-Euroopassa. Yhdysvaltain huolestuminen oli aiheellista, sillä strategisten sukellusveneiden, joiden kotisatama oli Kuolan niemimaa, ydinkärkien osuus kaksinkertaistui 1980-luvulla. Vuonna 1981 Neuvostoliiton 8242 ydinkärjestä 1268 eli 15,4 % oli Kuolassa, kun 1990 Kuolan ydinkärkien määrä (kokonaismäärä 11 182kpl ja Kuolassa 2424) oli noussut 21,7 prosenttiin.⁷⁹ Varsinaisia valtion rajoja koskevia konflikteja Barentsin alueella ei ollut lukuun ottamatta Norjan ja Neuvostoliiton välistä mannerjalustakiistaa, joka oli ja on edelleen melko latentti. Kiistan vuoksi merialueet eivät kuitenkaan sisälly nykyisen yhteistyön piiriin.⁸⁰ Osapuolet ovat neuvotelleet vuosikymmeniä aluevesirajastaan ilman tulosta. Neuvottelujen vaikeus johtuu monista tekijöistä, joita ovat alueen hyvät kalavedet ja luonnonvarat, tärkeät laivareitit ja strateginen merkitys. Kumpikaan osapuoli ei ole halunnut provosoida laajempaa konfliktia ja ne ovat pidättäytyneet öljyn etsinnästä

⁷⁶ Edustajia mm. Carr, Kennan, Morgenthau

⁷⁷ Nokkala 2001, s.81.

⁷⁸ Laitinen 1999, s.95, 116.

⁷⁹ Mustaniemi 1995, ss.7-11, 28

⁸⁰ Samstag 1993, s.72.

kiistanalaisella alueella.⁸¹ Näkyvimpiä, mutta säädeltyjä ja väkivallattomia, ovat alkuperäiskansojen ja valtaväestön konfliktit sekä valtioiden kalastuskiistat pohjoisilla merialueilla.⁸²

Realismin turvallisuuskäsitteen ovat monet tutkijat, kuten Barry Buzan ja Kari Laitinen, kuitenkin katsoneet alikehittyneeksi ja huonosti määritellyksi⁸³. Sen lisäksi, että perinteinen turvallisuustutkimus keskittyy kapeasti vain sotilaalliseen sektoriin ja ydinaseisiin, se ei käsittele turvallisuuskäsitettä kovinkaan syvällisesti, koska on selvää kuka on vihollinen ja kuka ei tai kylmän sodan aikana ainakin näytti siltä.⁸⁴ 1980-luvulta lähtien onkin käyty vaihtoehtoista turvallisuusdebattia, jonka päämääränä on ollut päästä irti valtiokeskeisestä sotilaallisesta turvallisuudesta. Turvallisuuden käsitettä on haluttu ennen kaikkea laajentaa ja täsmentää. Laajentamisella tarkoitetaan mm. uhka- ja viholliskäsitysten muutosta, turvallisuuden toimijoiden ja viittauskohteiden erottelua sekä turvallisuuden poliittisen tavoittelun kriittistä tarkastelua. Täsmäntäminen on liittynyt erityisesti tieteelliseen turvallisuuskeskusteluun, jossa on kiinnitetty huomiota liiallisen laajentamisen ongelmiin.⁸⁵ Kylmän sodan päättymisen jälkeen kapea vs. laaja turvallisuusdebatti on kiihtynyt entisestään; käsitteen sisällöstä ja siitä mitä tai kuka tulisi turvata, miksi ja miltä käydään jatkuvaa keskustelua.⁸⁶

Vaatus turvallisuuden uudelleen jäsentämiseen syntyi itse asiassa käytännön ehtojen muuttumisesta, koska 1970- ja 1980-luvuilla kansainväliselle agendalle nousivat talous- ja ympäristöasiat ja 1990-luvulla kansainvälinen rikollisuus.⁸⁷ Turvallisuusuhat eivät enää ole vain valtiokeskeisiä tai alueellisperustaisia kuten traditionaalisten turvallisuusorientaatioiden edustajat väittävät. Vihollisen määrittäminen on vaikeampaa kuin kylmän sodan aikana ja kaikki uhat eivät enää tarkoita sodan mahdollisuutta.⁸⁸ Turvallisuuden muutos näkyy myös alueiden yhteistyössä, sillä niiden turvallisuusongelmat eivät useinkaan suoranaisesti kosketa sotilaallisia asioita. Itse asiassa on paradoksaalista, että kylmän sodan jälkeen ja rajojen avauduttua traditionaaliset turvallisuusongelmat ovat vähentyneet rajoilla ja uudet ongelmat kuten rikollisuus ja salakuljetus kasvaneet. Näin on käynyt Keski- ja Itä-Euroopassa sekä Pohjois-Euroopassa, joissa entiset vahvasti aseistetut rajat ovat avautuneet ja raja-alueet kehittyneet.⁸⁹ Barentsin alue on erinomainen esimerkki muuttuvista olosuhteista, sillä kylmän sodan päättyttyä ja rajojen avautuessa sotilaallinen jännitys väheni, mutta uudet

⁸¹ Samstag 1993, s.72.

⁸² Nokkala 1998b, s.57.

⁸³ Buzan 1983, ss.3-9, Laitinen 1999, s.116.

⁸⁴ Laitinen 1999, s.102.

⁸⁵ Nokkala 2001, ss.81–82.

⁸⁶ Laitinen 1999, s. 103.

⁸⁷ Buzan - Waever - de Wilde 1998, s.2.

⁸⁸ Laitinen 1999, s.102.

⁸⁹ Clement – Ganster – Sweedler 1999, s.264.

haasteet kuten Kuolan niemimaan vakavat ympäristöongelmat, ydinvoiman turvallisuus ja ydinjätteen säilytys nousivat rinnalle. Uhat ovat erityisen vakavia Pohjoismailla maantieteellisen läheisyyden vuoksi, mutta myös Euroopan Unionille kuten Christer Pursiainen ja Pekka Haavisto toteavat.⁹⁰

Kari Möttölä määrittelee laajenemisen tarkemmiksi syiksi muutokset valtioiden ulkoisessa ja sisäisessä toimintaympäristössä. Näitä muutoksia ovat ensinnäkin globalisaatio, joka on aiheuttanut kansallisvaltioiden aseman heikkenemistä ja keskinäisriippuvuuden korostumista. Toiseksi kylmän sodan loppu ja samalla kansainvälisen järjestelmän valtarakenteen muutos nostivat alueelliset, paikalliset ja sisäiset konfliktit esiin, koska poliittis-sotilaallinen kahtiajako murtui. Kolmanneksi uudet turvallisuusongelmat kuten taloudelliset ja yhteiskunnalliset ovat nousseet vanhojen rinnalle. Neljänneksi poliittinen muutos on tehnyt mahdolliseksi uudenlaisia kansainvälisiä turvallisuuspoliittisia yhteistyömuotoja, jotka eivät idän ja lännen vastakkainasettelun aikana olleet mahdollisia.⁹¹ Viimeisin lisä oli vuoden 2001 New Yorkin terroristi-isku, joka muutti tehokkaammin tapaa ajatella turvallisuudesta kuin yksikään laajasta turvallisuudesta kertova raportti, koska jokainen tietää miltä uusi uhka näyttää kuten Tapani Vaahtoranta totesi Helsingin Sanomissa 10. lokakuuta 2001.

3.1 Laajan turvallisuuden käsite

Laitisen mukaan laaja turvallisuus merkitsee yleisesti hallittavuuden piirin laajenemista globalisoituvassa ja monimutkaisessa maailmassa, jolloin yhä useammat asiat kuten ympäristö ja talous tuottavat saman hallittavuuden tarpeen kuin sota ja rauha.⁹² Arto Nokkala katsoo kuitenkin uhkien laajentuneen siten, että taloudellisten, ekologisten ja sosiaalisten uhkien korostuminen ei ole ollut laajenemisen pääsisältö vaan sotilaallisten uhkien heikentyminen. Valtion lisäksi muut yhteisöt ja yksilöt voivat tehdä asioista turvallisuuskysymyksiä.⁹³ Turvallisuus ei siten ole kaiken yläpuolelle nouseva kuten perinteisessä näkemyksessä, vaan se on arkipäiväistynyt ja muotoutuu yhä enenevässä määrin alhaalta ylöspäin koskettaen kaikkia. Turvallisuus on kaiken kaikkiaan laajentunut vertikaalisti valtiosta yksilöön ja horisontaalisesti politiikasta talouteen ja globaaliin turvallisuuteen. Koska turvallisuuden välttämättömät ehdot ovat muuttuneet, yksilöt, valtiot ja kansainvälinen järjestelmä

⁹⁰ Haavisto - Pursiainen, Helsingin Sanomat 30.8.2000.

⁹¹ Möttölä 1995, s.34.

⁹² Laitinen 1999, ss.102–103.

⁹³ Nokkala 2001, ss.82–83.

eivät ole turvattuja kuten ennen ja juuri siksi horisontaalinen laajentuminen on tapahtunut. Yhtäaikaaisesti myös poliittinen vastuu turvallisuuden ylläpitämisestä on laajentunut, mikä tarkoittaa sekä ylikansallisten instituutioiden että alueellisen ja paikallisen tason mukaan tuloa.⁹⁴

Laajan turvallisuuden ongelmiksi nousevat, kuinka uudet uhat hallitaan ja kuinka laajalle turvallisuus tulee ulottaa, jottei turvallisuudesta tule synonyymiä kaikelle, joka on poliittisesti haluttavaa.⁹⁵ Esim. ympäristön kohdalla mielipiteet ovat jakautuneet niihin, joiden mielestä ympäristö tulee olla turvallisuusasia ja niihin, joiden mielestä ei. Vaarana uusien uhkien lisäämisessä turvallisuusagendalle on myös se, että niihin käytetään perinteisiä sotilaallisia keinoja, vaikka uhat ovat ei-sotilaallisia. Viime kädessä se tarkoittaisi laajennetun sotilaallisen näkökulman merkitystä.⁹⁶ Nämä ovat myös Barentsin alueella olennaisia kysymyksiä, koska alueella on hyvin monenlaisia ongelmia ja Venäjällä armeijan asema on edelleen näkyvä.

Varsinaiset tutkimusorientaatiot, jotka haluavat haastaa perinteisen näkemyksen ja kannattavat laajaa turvallisuutta, voidaan jakaa konventionaalisiin ja radikaaleihin ryhmiin kuten Nokkala tekee. Konventionaaliset orientaatiot, kuten tämän tutkimuksen kohteena oleva Kööpenhaminan koulukunta, pyrkivät kehittämään uutta käsitystä, mutta kiistämättä valtion mahdollisuuksia laajan turvallisuuden toteuttamisessa. Radikaaliin ryhmään kuuluvat kriittinen suuntaus, jälkimoderni orientaatio ja feministinen turvallisuus, jotka pohjautuvat rauhantutkimukseen ja omiin traditioihinsa (tutkijoita mm. Bigo, Dalby ja Walker).⁹⁷ Laitisen mukaan olennaista näille uusille koulukunnille on se, että ne etsivät vaihtoehtoista turvallisuusteoriaa, jossa turvallisuus ei olisi hallintaa vaan huolettomuutta, vaikka jokainen orientaatio painottaa eri asioita ja tekijöitä. Esim. kriittinen koulukunta korostaa vallitsevien käytäntöjen kritiikkiä ja pyrkii vapautumiseen, kun taas jälkimoderni orientaatio korostaa hegemonia- ja identiteetikysymyksiä.⁹⁸

⁹⁴ Laitinen 1999, ss.102–103.

⁹⁵ Waever 1995, s.47.

⁹⁶ Huru 1998, s.46.

⁹⁷ Nokkala 2001, s.84–85.

⁹⁸ Laitinen 1999, s.95, 113.

3.2. Kööpenhaminan koulukunta

Kööpenhaminan koulukunnaksi (KK) kutsuttu tutkijayhteisö, jonka keskeisiä hahmoja ovat Barry Buzan ja Ole Waever, on tuottanut huomattavan määrän turvallisuutta käsittelevää materiaalia 1980-luvulta lähtien. Koulukunta on pyrkinyt uudistamaan ja laajentamaan turvallisuuden käsitettä niin, että valtiokeskeinen turvallisuusajatus on säilynyt keskeisenä, vaikka se ottaa muutkin tekijät huomioon.⁹⁹ Vuosien saatossa KK:n käsitys ei ole ollut muuttumaton, vaan se on kehittynyt uusrealistisesta perustasta vähitellen kohti sosiaalista konstruktivismia. Koulukunta ei kuitenkaan ole yhtenäinen, vaan eroja on mm. realismin esiintymisessä koulukunnan käsityksissä.¹⁰⁰

Lähtökohtana KK:lla on, että kansainvälisten suhteiden turvallisuusagenda eroaa sen jokapäiväisestä merkityksestä, vaikka niillä onkin yhtymäkohtia. Kansainvälisten suhteiden turvallisuudella viitataan erityisesti selviytymiseen (survival), jonka juuret ovat perinteisessä traditiossa. Kyse on siis turvallisuudesta, kun jokin asia on uhka objektin, perinteisesti valtio, mutta myös yhteiskunta ja alue, suvereenisuudelle ja itsemääräämisoikeudelle, mikä oikeuttaa äärimmäisten toimien käyttöön uhan estämiseksi.¹⁰¹ Turvallisuuden Weaver on määritellyt tilanteeksi, jolloin on olemassa turvallisuusongelma, mutta on ryhdytty toimiin sen hallintaan saamiseksi. Turvattomuus on taas tila, jolloin ei ole alettu toimia turvallisuusongelman ratkaisemiseksi. Molemmissa tilanteissa on siis kyse turvallisuudesta, eivätkä ne ole vastakkaisia. Tilanteessa, jossa ei ole uhkaa, ei voida puhua myöskään turvallisuudesta, koska se on irrelevanttia. Turvallisuus on siis suhteellinen käsite, koska turvallisuuden subjekti ei ole joko turvallinen tai turvaton.¹⁰² Laitinen muistuttaa, että ei ole järkevääkään pyrkiä absoluuttiseen turvallisuuteen, koska se johtaa ns. turvallisuusdilemmaan. Se on tilanne, jossa toisella subjektilla on enemmän turvallisuutta kuin toisella, mikä tarkoittaa vähemmän omaavalle turvattomuutta. Tämä johtaa tasapainottaviin toimiin, mikä merkitsee alhaisempaa turvallisuutta kaikille ja siten loputonta vastatoimien kehää.¹⁰³

Keskeisiä käsitteitä koulukunnalle ovat turvallistaminen ja turvallisuuskompleksi. Lisäksi KK on jäsentänyt turvallisuuden, uhat ja haavoittuvuuden sektoreihin, joita ovat sotilaallinen, poliittinen, taloudellinen, ympäristöllinen ja yhteisöllinen sektori. Sektorit ovat erityisiä vuorovaikutuksen

⁹⁹ Laitinen 1999, s.95, 113.

¹⁰⁰ Nokkala 2001, s.90.

¹⁰¹ Buzan – Waever – de Wilde 1998, s.21.

¹⁰² Waever 1995, s.56.

¹⁰³ Laitinen 1999, ss.110–111.

muotoja, vaikka ne ovat samalla kokonaisuuksien osia.¹⁰⁴ KK:n edustajat eivät siis väitä turvallisuuden nojaavan sotilaalliseen voimaan, vaikka myöntävät kansainvälisen turvallisuuden valtapolitiittiset juuret.¹⁰⁵

3.2.1. Turvallistaminen

Kööpenhaminan koulukunnalle eräs tärkeimpiä käsitteitä on turvallistaminen, joka perustuu Austinin puheaktiteoriaan. Waeverin mukaan turvallisuus on puheakti: käyttämällä sanaa turvallisuus jonkin asian yhteydessä siirrytään tekemään erityispolitiikkaa eli asia *turvallistetaan*.¹⁰⁶ Asia siis esitetään yhteisön olemassaoloa uhkaavaksi ja nostetaan erityistoimien piiriin, jolloin voidaan ohittaa normaalit poliittiset käytännöt sekä käyttää hätäkeinoja uhan estämiseksi. Käytännössä ongelman ei tarvitse olla olemassaoloa uhkaava, mutta se on dramatisoitu sellaiseksi. Onnistuneen turvallistamisen kriteerit ovat eksistentiaalistisen uhan ja hätätoimien lisäksi yleisön hyväksyminen, koska prosessi on intersubjektiivinen ja sosiaalisesti konstruoitu. Pelkkä uhan määrittely ei siis riitä turvallistamiseen, vaan se on esitys sen tekemiseksi.¹⁰⁷

KK:n mukaan uhkien kohteina ovat perinteisesti valtio ja kansakunta, mutta turvallisuuden laajentuessa periaatteessa mikä tahansa voi olla uhattuna. Käytännössä objekteina samoin kuin turvallistajina ovat keskisuuret kollektiivit, koska yksilöitä tai pieniä ryhmiä ei kuunnella ja vastaavasti koko ihmiskunnan turvallisuutta on vaikea legitimoida. Turvallistajina ovat useimmiten poliittiset johtajat, hallitukset, lobbaajat ja painostusryhmät. He eivät yleensä ole itse uhattuna vaan puhuvat useimmiten valtion, kansakunnan, sivilisaation tai jonkin periaatteen puolustamisen puolesta. Ongelmaksi nouseekin, kuka voi tehdä turvallistamisesityksen ja kenen nimissä. Valtion kohdalla on olemassa säännöt kuka saa puhua sen nimissä, mutta muiden toimijoiden kohdalla se ei ole itsensäselvyys.¹⁰⁸

Turvallistamisen tutkimisen tarkoituksena on erottaa se politisoimisesta, jotta ymmärretään, kuka voi turvallistaa ja mitä, ja millaisten olosuhteiden vallitessa. Turvallistamista voidaan tutkia tarkastelemalla poliittisia diskursseja ja konstellaatioita sekä erityisesti niiden retorisia ja semioottisia ra-

¹⁰⁴ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.1-19.

¹⁰⁵ Nokkala 2001, s.90.

¹⁰⁶ Waever 1995, s.55.

¹⁰⁷ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.23–26.

¹⁰⁸ Emt. ss.35–41.

kenteita, jotka saavat yleisönsä hyväksymään tavanomaisesta poikkeavia käytäntöjä. Sille on ominaista erityinen retorinen rakenne, joka erottaa sen tavanomaisesta politisoinnista. Turvallistamisen kohdalla puhutaan selviytymisestä ja korostetaan sitä, että jos ongelmaa ei hoideta nyt, me emme ole olemassa korjaamaan sitä myöhemmin.¹⁰⁹

Vaikka Kööpenhaminan koulukunnalle turvallistamisen tutkiminen on tärkeää, sen edustajat ja erityisesti Waever pitävät tavoiteltavana ei-turvallistamista. Kaikissa asioissa turvallistamista ei voida välttää, mutta 'mitä enemmän turvallisuutta, sitä parempi' ei pidä paikkansa, koska turvallisuus on suhteellinen käsite. Turvallisuus tulisi nähdä negatiivisena asiana ja pikemminkin epäonnistumisena käsitellä ongelmat normaalin politiikan keinoin.¹¹⁰

Turvallistaminen on termi, jota myös muut tutkijat ovat kommentoineet. Nokkalan mielestä KK:n yksi saavutus on, että se tunnustaa turvallisuuden poliittisen luonteen. Hänen mukaansa turvallistamisteoria on myös vastaus kritiikkiin, että turvallisuus laajenee käsitteenä liikaa, jolloin se ei enää merkitse mitään. Hän kuitenkin arvostelee uhan olemassaolon korostusta, koska pikemminkin tulisi kiinnittää huomiota miten puhujan ja yleisön välille rakennetaan uhan ja sen vaatiman vastauksen suhde.¹¹¹ Jouko Huru puolestaan arvostelee koulukuntaa ylidramatisoimisesta, kun turvallisuuskysymysten kohdalla puhutaan tavanomaisen politiikan prosessien ohittamisesta, koska silloin hukataan politiikkaan olennaisesti kuuluvan moni-ilmeisyyden suomat mahdollisuudet. Turvallistaminen on erityistä politiikkaa, joka voi vaatia normaalista poikkeavia toimia, mutta se ei saa olla prosessin päämäärä. Hurun mukaan se on monia variaatioita saava prosessi, jolla voi olla monenlaisia lopputuloksia.¹¹²

3.2.2. Turvallisuuskompleksi

KK:n kiinnostus alueisiin ei johdu vain turvallisuuskompleksiteoriasta, vaan erityisesti kylmän sodan jälkeen olettamuksesta, että kansainväliset suhteet saavat alueellisemmän luonteen. Suurvallat eivät ole enää yhtä kiinnostuneita puuttumaan maailmanpolitiikkaan, jolloin alueille jää mahdollisuus hoitaa omat asiansa. Koulukunnan perusajatus on, että alueiden turvallisuuslogiikka nojaa kan-

¹⁰⁹ Buzan – Waever – de Wilde 1998, s.25.

¹¹⁰ Waever 1995, s.57.

¹¹¹ Nokkala 2001, ss.92–93, 409.

¹¹² Huru 1998, s.56.

sainvälisten suhteiden turvallisuuteen ja alueelliset turvallisuuskompleksit ovat osa kansainvälistä anarkista järjestelmää.¹¹³

Klassisen turvallisuuskompleksin Buzan määrittelee tiettyjen yksiköiden, normaalisti valtioiden, luomana alueellisperustaisena keskinäisriippuvuuden muotona, jolloin niiden turvallisuusongelmia ei voida järkevästi analysoida riippumatta toisistaan. Riippuvuus voi olla negatiivinen kuten Israelin ja Lähi-idän arabimaiden välillä tai positiivinen kuten Pohjoismaiden välillä. Useimmat valtiot tuntevat turvattomuutta johtuen juuri naapureistaan, koska uhat ovat lähellä ja siten helpommin siirtyviä kuin kauempana olevat. Keskinäisriippuvuus on huomattavasti intensiivisempi kompleksin sisällä kuin ulkopuolella. Turvallisuuskompleksit ovat kestäviä, mutta eivät ikuisia, koska valta ja turvallisuus ovat suhteellisia ilmiöitä ja niiden suhteen tapahtuu muutoksia. Kompleksien rakennemuutokset ovat mahdollisia neljällä tavalla: status quon ylläpito(jolloin varsinaista muutosta ei tapahdu), sisäinen muutos, ulkoinen muutos ja ylivalta. Esimerkkejä turvallisuuskomplekseista ovat Eurooppa (EU alue), Lähi-itä ja Kaakkois-Aasia.¹¹⁴ Laitisen mukaan klassisen kompleksin hyöty on, että se mahdollistaa kansallisen ja globaalin turvallisuuden väliin jäävän alueellisen turvallisuuden problematiikan tutkimisen.¹¹⁵

Klassinen turvallisuuskompleksiteoria kattaa vain poliittisen ja sotilaallisen sektorin, joten Kööpenhaminan koulukunta haluaa avata sen myös muille turvallisuuden sektoreille. Uudesta laajennetusta kompleksista, joka ottaa huomioon sekä muut sektorit että toimijat kuten kansat, yritykset ja muut yhteisöt, on käytetty termiä heterogeeninen. Homogeeninen kompleksiksi on klassinen yksikkö, joka huomioi lähinnä valtioiden sotilaalliset ja poliittiset turvallisuusdynamikat. Näiden välillä ei tarvitse tehdä valintaa vaan analyytikon tehtävänä on päättää paras vaihtoehto tapauskohtaisesti.¹¹⁶

Barentsin alue ei Nokkalan mukaan muodosta turvallisuuskompleksia, koska valtioiden keskinäisriippuvuus alueen ulkopuolelle on suuri. Alueella päinvastoin kohtaavat Pohjois-Euroopan turvallisuusyhteisö sekä Venäjä. Kun Pohjoismaiden rajat toimivat yhdistävänä tekijänä, niin Venäjän ja Pohjoismaiden rajalla on vahvasti erottava turvallisuusmerkitys uuden yhdistävän tekijän lisäksi. Tämä raja on monellakin tavalla hyvin jyrkkä, mikä ilmenee elintasokuiluna sekä erilaisina poliittisina järjestelminä ja kulttuureina.¹¹⁷

¹¹³ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.9–15.

¹¹⁴ Buzan 1991, ss.190–194, 209–211.

¹¹⁵ Laitinen 1999, s.145.

¹¹⁶ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.15–17.

¹¹⁷ Nokkala 2000, ss.29, 34.

3.2.3. Turvallisuuden sektorit

Turvallisuus ja uhat jakaantuvat Kööpenhaminan koulukunnan mukaan sektoreihin, jotka ovat poliittinen, sotilaallinen, taloudellinen, yhteiskunnallinen ja ympäristöllinen. Muita turvallisuuksia kuin sotilaallista kutsutaan usein ei-sotilaalliseksi turvallisuudeksi. Uhat, niiden objektit ja turvallistajat vaihtelevat sektoreittain:

SEKTORI	OBJEKTIT	UHAT
Sotilaallinen	Valtio edelleen tärkein, muita ovat kansainväliset järjestöt kuten Nato, EU sekä ei-valtiolliset toimijat esim. itsenäisyyttä hakevat järjestöt, yksityisarmeijat ja rikollisjärjestöt	Sisäiset uhat ja alueelliset konfliktit (suursodan uhka vähäinen nykyisin)
Poliittinen	Valtiot tai vastaavat poliittiset yksiköt kuten EU, organisoituneet ryhmät esim. vähemmistöt, transnationaaliset liikkeet kuten uskonnot tai kommunismi	Mikä tahansa ei-sotilaallinen uhka, joka kyseenalaistaa hallinnon tunnustuksen tai legitimitetin. Uhattuna voivat olla myös ihmisoikeudet.
Taloudellinen	Yksilöt, valtiot, globaali talous	Kansainvälisen talousjärjestelmän vajoaminen kriisiin.
Yhteisöllinen	Ryhmien identiteetit esim., heimot, klaanit, kansakunnat, sivilisaatiot, uskonnot, rodut	Hyvin moninaisia kuten maahanmuuttajat, etelän köyhyys, sivilisaatioiden törmäys ja alueelliset ongelmat kuten kulttuurien fragmentoituminen.
Ympäristöllinen	Yksittäisistä lajeista koko planeettaan	Luonnonkatastrofit, ihmisen aiheuttamat koko sivilisaatiota koskettavat uhat (kasvihuoneilmiö), ihmisen aiheuttamat uhat, jotka eivät uhkaa sivilisaatiota (esim. jonkin mineraalin loppuminen)

Yhteistä kaikille sektoreille ovat uhat olemassaololle, vaikka ne vaihtelevat sektoreittain. Valtio on jokaisella sektorilla merkittävä objekti, mutta koulukunnan mukaan muillekin toimijoille on ehdottomasti annettava tilaa. KK painottaa, että eri turvallisuuksien sektorit ovat vain linssejä, joiden läpi

katsotaan samaa maailmaa. Sektorit eivät siis ole suljettuja vaan ne ovat riippuvaisia toisistaan, mutta niiden avulla on helpompi tutkia ja jäsentää jokaisen sektorin uhkia ja toimijoita.¹¹⁸ Siten käytännössä turvallisuus on integroitua ja kokonaisvaltaista ja turvallisuuksien painottuminen politiikassa vaihtelee toimijasta riippuen.¹¹⁹

Kaikkien sektoreiden turvallistaminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Idea talouden turvallistamisesta on KK:n mukaan hyvin kyseenalainen ja politisoitu, sillä talouden luonteeseen kuuluu yritysten synty ja kuolema.¹²⁰ Huru on puolestaan arvostellut koulukuntaa, ettei poliittista sektoria tulisi nimetä lainkaan, koska se kattaa melkein kaiken – politiikkahan ulottuu lähes kaikkialle. Hänen mielestään myös ympäristöllinen sektori on kyseenalainen, koska ympäristöturvallisuuden merkittävät päätökset tehdään politiikan piirissä.¹²¹ Ympäristösektorin turvallistamisella on lyhyt historia ja KK:aan ei sano, että se tulisi turvallistaa, vaikka eräät toimijat sitä yrittävät. Ongelmallista on lisäksi se, että globaaleista ympäristöuhista päätetään paikallisella tasolla ja tuhoja aiheuttavat toimijat eivät aina ole niitä, jotka kärsivät. Käytännössä turvallistamisen onnistuminen on ollut rajoitettua, vaikka globaalisti ympäristöä onkin politisoitu huomattavasti. Ympäristön kohdalla turvallistaminen saattaa - negatiivisista vaikutuksista huolimatta - kuitenkin olla kiinnostava taktisena vaihtoehtona, jotta ongelmalle saataisiin enemmän julkista huomiota.¹²² Erityisesti ei-sotilaallisten sektoreiden olemassaolovetoisuus on siis vaikea toteuttaa, koska se Nokkalan mukaan vaatii aloitteen sotilaalliselta sektorilta, jolloin turvallistamisesta tulee melko harvinainen mutta dramaattinen.¹²³ Laitisen mielestä sektoriajattelu on yleensäkin ongelmallista, koska on vaikea määrittellä eri sektoreihin rajautuvat turvallisuudet. Hänen mielestä tulisikin korostaa turvallisuuksien yhteyttä toisiinsa.¹²⁴

Barentsin alueen lähinnä Venäjällä olevat turvallisuusongelmat voidaan myös jakaa sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin, vaikka ne ovat osittain yhteen kietoutuneita. Barentsin alueen sotilaallisia uhkia vähensi huomattavasti kylmän sodan päättyminen, jolloin varsinainen sotilaallinen vastakkainolo Venäjän ja Pohjois-Euroopan turvallisuusyhteisöjen välillä kutistui sotilasstrategisiin käsitteisiin. Tästä huolimatta kylmän sodan perintö ja monet turvallisuusdilemmat vaikuttavat vielä vahvasti alueella. Barentsin sotilaallinen rooli Venäjän turvallisuuspolitiikassa on yhä tärkeä, koska se menetti tärkeitä laivastotukikohtia Neuvostoliiton hajotessa. Lisäksi Yhdysvaltain ja Venäjän strateginen asetelma

¹¹⁸ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.27–29, 49–169.

¹¹⁹ Nokkala 2000, s.29.

¹²⁰ Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.115–117.

¹²¹ Huru 1998, s.58.

¹²² Buzan – Waever – de Wilde 1998, ss.29, 71–72, 91–92.

¹²³ Nokkala 2001, s.400.

¹²⁴ Laitinen 1999, s.315.

perustuu edelleen ydinasepelotteen molemminpuoliseen ylläpitoon, mikä on Venäjälle ainoa keino pitää yllä sotilaallista suurvalta-asemaa.¹²⁵ Venäjän sotilaskapasiteetin voi kuitenkin tulkita heikentyneen verrattuna länsinaapureihin; Uudistuksiin ei ole resursseja, kalusto on vanhentunutta ja huonokuntoista ja lisäksi asevoimien koulutustaso sekä moraalit ovat laskeneet, joten uutta henkilöstöä on vaikea saada.¹²⁶ Esimerkiksi nyt (vuonna 2005) Venäjällä on käytössään enää 12 strategista ydinsukellusvenettä, kun 1990 oli 62, joten määrän väheneminen on ollut hyvin dramaattinen.¹²⁷ Naapurivaltiot ovat myös reagoineet sotilaallisen uhan vähenemiseen. Norja, jolla oli aiemmin erityisasema ainoana Neuvostoliiton Nato rajanaapurina, on vähentänyt joukkojaan pohjoisessa, koska se ei enää varaudu hyökkäykseen naapurimaista. Naton kiinnostus alueeseen on vähentynyt, mistä osoituksena on Nato-sotaharjoitusten jatkuva väheneminen alueella. Lähitulevaisuudessa Naton laajeneminen alueelle vaikuttaa myös epätodennäköiseltä. Suomi ilmoittaa virallisesti puolustavansa koko maata, mutta keskittyy väestön, infrastruktuurin ja hallinnon kannalta tärkeisiin alueisiin eli ei pohjoiseen.¹²⁸

Sotilaallinen turvallisuus ei kuulu Barentsin yhteistyön piiriin. Rajaus mahdollistaa yhteistyön jatkumisen kovan turvallisuuden erimielisyyksistä huolimatta, vaikka kytkentöjä siihen on käytännössä vaikea välttää. Esimerkiksi Barentsin ympäristötyöryhmä käsittelee sekä siviililaitosten että asevoimien ydinturvallisuuskysymyksiä ja taloushankkeissa ollaan tekemisissä sotilastoiminnan aiheuttamien rajoitusten kanssa. Sotilaallinen turvallisuus asettaa siten rajoja sille, mitä BEAR:n avulla voidaan saavuttaa, vaikka yhteistyön uskotaan poistavan sotilaallisia jännitteitä.¹²⁹

Barentsin alueeseen liittyy olennaisesti turvallisuuden erityisalana ydinturvallisuus, jonka uhat ovat luonteeltaan yhteiskunnallisia, ympäristöllisiä ja sosiaalisia, mutta ne eivät sisällä tahallista vahingoittamisen ideaa.¹³⁰ Barentsin tapauksessa erikoista on se, että ydinturvallisuus liittyy kiinteästi sotilaalliseen turvallisuuteen, sillä siviilipuolta edustava ongelmat ovat vain Kuolan ydinvoimala sekä erittäin radioaktiivisella strontiumilla toimivat majakat. Asiantuntijat ovat todenneet, että majakoiden voimanlähteistä voidaan valmistaa ns. likaisia pommeja. Kuolan militarisoinnin seurauksia ovat maailman suurin keskittymä ydinreaktoreita, ydinkokeet Novaya Zemlyalla, ydinsukellusveneiden onnettomuudet ja radioaktiivinen jäte. Radioaktiivista jätettä ja reaktoreita on dumpattu Barentsin ja Karan mereen ja osa makaa satamissa ruostuvissa tynnyreissä, koska jätemäärät ovat ylittäneet Ve-

¹²⁵ Nokkala 2001, ss.170–171.

¹²⁶ Nokkala 2000, s.36.

¹²⁷ Bulletin of the Atomic Scientists 2005 [WWW-dokumentti].

¹²⁸ Helsingin Sanomat 17.9.2001.

¹²⁹ Nokkala 1998, ss.54–59.

¹³⁰ Laitinen 1999, ss.278–279.

näjän varastointi- ja jälleenkäsittelykapasiteetin. Suurin aikapommi on Andrejevan lahti, jonne on varastoitu suurin osa pohjoisen laivaston ydinjätteistä, ja joka on maailman suurin radioaktiivisen materiaalin riskivarasto. Lisäksi ongelmana ovat käytöstä poistetut alukset ja aseistariisunta merkitsee uusia uhkia, koska tarvittavia säilytysmahdollisuuksia ydinjätteelle ei siis ole.¹³¹ Pohjoismaat ja myös EU pitävät Kuolan niemimaan ydinturvallisuutta erittäin huolestuttavana maantieteellisen läheisyyden vuoksi. Lisäksi vaarana on, että ydinmateriaalia päätyy terroristien käsiin, koska se ei ole aina tarpeeksi vartioitu. Tilanteen parantamiseksi on perustettu monia yhteistyöhankkeita, joiden rahoitus tulee monista lähteistä kuten EU, naapurivaltiot, Yhdysvallat ja Kanada. Vuonna 1999 aloitettiin Barentsin neuvoston mandaatilla MNEPR¹³² neuvottelut, jotka saatiin onnistuneesti päätökseen 2003 toukokuussa. Ohjelman tarkoituksena on koordinoita kaikkia ydinjätteeseen liittyviä projekteja ja rahoitusta, mikä helpottaa niiden toteutusta, valvontaa ja tiedonkulkua.¹³³

Barentsin alueen ei-sotilaallisia turvallisuusongelmia ovat ympäristö, elintasokuilu ja rajavalvonta. Vakavin uhka ovat Venäjän puoleisen alueen valtaviksi paljastuneet ympäristötuhot, jotka ovat osin kylmän sodan perintöä. Sekä armeija että raskas teollisuus ovat käyttäneet kontrolloimattomasti herkkää ympäristöä hyväkseen, mikä luo ainutlaatuisen tilanteen, että ympäristöongelmat koskettavat sekä sotilaallista että ei-sotilaallista puolta. Teollisuuden aiheuttamia ovat mm. rikkidioksidilaskeumat, jotka ovat tuhonneet laajoja alueita kokonaan.¹³⁴ Lisäksi Neuvostoliiton aikana öljykentät rakennettiin pitkälti kiinnittämättä huomiota ympäristöön.¹³⁵ Sotilaalliseen toimintaan liittyvät tukikohtien, sotilaslentojen ja räjäytystoiminnan vaikutus asukkaiden viihtyvyyteen, luontaiselinkeinojen harjoittamiseen ja herkkään arktiseen luontoon.¹³⁶

Toinen ei-sotilaallinen turvallisuusongelmien kokonaisuus Barentsin alueella johtuu huomattavista elintasoeroista Venäjän ja Pohjoismaiden välillä. Kuilu vaikuttaa jokaisen kansalaisturvallisuuteen erityisesti Venäjällä, jossa kyse on arjen turvallisuudesta kuten terveydestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista. Venäjällä elinikäennuste on tippunut vuosilla erityisesti miehillä ja lisäksi vanhat ja uudet infektiosairaudet kuten tuberkuloosi, hepatiitti B ja C sekä HIV ovat lisääntyneet huolestuttavasti.¹³⁷ Toisaalta toimeentulon erot kasvattavat Pohjois-Venäjän vaurastuvien ryhmien tavaroiden ja palveluiden kysyntää Pohjoismaista ja siten kasvattavat kauppaa. Taloudellista vaihtoa ovat kuitenkin

¹³¹ Helsingin Sanomat 21.6.2001, 29.9.2002.

¹³² Multilateral Nuclear Environmental Programme in Russian Federation.

¹³³ Council of the European Union 2003 [WWW-dokumentti].

¹³⁴ Pursiainen 2001, s.4, 9 [WWW-dokumentti].

¹³⁵ Helsingin Sanomat 13.10.2003.

¹³⁶ Nokkala 2000, s.38.

¹³⁷ Pursiainen 2001, ss.11–13 [WWW-dokumentti].

kin vaikeuttaneet Venäjän lainsäädännön puutteet sekä käytäntöjen kirjavuus. Lisäksi Pohjoismaiden kansalaisia Venäjä ei välttämättä kiinnosta yhtä paljon, koska heistä monet pitävät itäistä naapurina rikollisuuden ja laittoman maahanmuuton lähteenä.¹³⁸

Erityinen merkitys ei-sotilaallisen turvallisuuden kannalta Barentsin alueella on myös rajavalvonnalla. Aikaisemmin se ei ollut ongelma, koska Neuvostoliiton raja oli suljettu. Vaikka kontrolli EU:n ja Venäjän välisellä rajalla on tiukka kylmän sodan perintönä, niin ongelmina ovat kuitenkin salakuljetus, prostituutio, organisoitu rikollisuus ja laitton maahanmuutto, joilta Pohjoismaat ja EU haluavat tehokkaasti suojautua. Ongelmien ratkaisemiseksi voidaan tiukentaa rajakontrollia, joka ei kuitenkaan edesauta integraatiota ja on kallista. Rajakontrolli liittyy myös sotilaalliseen turvallisuuteen, koska tiukka valvonta korostaa valtioiden turvallisuutta ja siihen liittyy voimankäyttö.¹³⁹ EU:lla on tärkeä merkitys rajavalvonnassa, sillä periaatteessa se voi pitää rajansa tiukasti kiinni liittyen jäsentensä ja itsensä puolustamiseen. Tai se voi rohkaista legitiimiä rajojen ylittämistä ja lisätä yhteistyötä naapureidensa kanssa laittomien rajoja ylittävien toimien estämiseksi. Toisessa vaihtoehdossa rajalinja on vain eräs osa aluetta ja rajapinta yhteistyölle. Yhteiskuntien erot tulisi rohkaista poikkeuksellisen intensiiviseen ja laajaan yhteistyöhön poliisin, rajavartiolaitoksen, tullin ja sotilasviranomaisten välillä. Se vaatii kuitenkin demokraattista kontrollia, jotta rajat eivät käänny poliisialueiksi.¹⁴⁰

Barentsin alueellakaan ei ole kuitenkaan itsestään selvää, että edellä mainitut ongelmat ovat turvallisuuspolitiikan alaisia. Turvallisuuden laajentamisessa Kööpenhaminan koulukunta itse näkee kaksi ongelmaa. Ensinnäkin turvallisuuden perinteinen funktio on valtion mobilisoiminen sen suhteen, mitä turvallistetaan ja valtion puuttumista turvallisuusorganisaatioineen kaikkeen turvallisuuteen liittyvään. Se nostaa esiin kysymyksen valtion välttämättömyydestä puuttua kaikkiin turvallisuus-kysymyksiin. Toiseksi laaja turvallisuus nostaa turvallisuuden positiiviseksi ja universaaliksi, ja siten ikään kuin halutuksi asiaksi. Pikemmin pitäisi pyrkiä asioiden mahdollisimman vähäiseen turvallistamiseen.¹⁴¹ Barentsin kohdalla erityisesti on hyvä huomioida kannattaako ei-sotilaallisen sektorin ongelmia turvallistaa, jolloin ne voisi hoitaa normaalin politiikan ja myös BEAR:n keinoin, mikä voisi olla helpompaa.

¹³⁸ Nokkala 2000 ss.37–38.

¹³⁹ Pursiainen 2001, ss.13–17 [WWW-dokumentti].

¹⁴⁰ Nokkala 1998a, s.91.

¹⁴¹ Laitinen 1999, ss.139–143.

Myös traditionalistit ovat olleet huolissaan turvallisuusagendan laajentamisesta, koska tällöin hukataan turvallisuuskäsitteen koherenssi. Kari Laitinen kuitenkin kritisoi älyllisen yhtenäisyyden käsitettä ja kysyy onko se staattisuutta vai kriittisen ajattelun tukahduttamista. Hänen mielestään käsitteet eivät ole muuttumattomia, koska muuten ne eivät kuvaa todellisuutta.¹⁴² Kari Möttölen mielestä eräs näkökulma turvallisuuspolitiikan täsmentämiseen on turvallisuuden kytkeminen ristiriidan käsitteeseen (uhissa kysymys ristiriidoista - avoimista, potentiaalisista, puhkeavista). Toinen mahdollisuus on turvallisuuden määrittelemine toiminnan kautta, jolloin turvallisuuspolitiikka on valtion toimintakykyä.¹⁴³

3.3. Turvallisuus ja alueellistuminen

Alueellistumisen eri muotojen vaikutus valtioiden turvallisuuteen on erilainen. Valtioiden välinen integraatio kuten EU muuttaa suvereniteettia ja jopa koko valtiota, jolloin valtion turvallisuuden määrittely ja suhde muuhun turvallisuuteen muuttuu. Valtioiden ulkoinen turvallisuus kietoutuu myös enemmän sisäiseen turvallisuuteen, joka on yhä kansainvälisempää ja yhteisöllisempää.¹⁴⁴ EU ei suoranaisesti ainakaan vielä rajoita valtioiden sotilaallista voimankäyttöä, mutta yhteiset institutiot kuten EU:n ulkoministerin virka, vaikuttavat yhteiseen agendaan ja siten jäsenvaltioiden politiikkaan.¹⁴⁵ EU on kuitenkin siten nousemassa turvallisuustoimijaksi ja Riekerin mukaan EU onkin tärkein ei-turvallistaja Euroopassa. Tärkein syy EU:n perustamiseenhan oli uuden suursodan estäminen Euroopassa, missä se on onnistunut erinomaisesti.¹⁴⁶ EU voi vaikuttaa myös alueensa ulkoraajoilla rajat ylittävään yhteistyöhön; Barentsin alueella se voi tasata kansalaisturvallisuuksien eroja Pohjoismaiden ja Venäjän välillä.¹⁴⁷

Rajat ylittävällä valtioiden sisäisten alueiden yhteistyöllä on ristiriitainen vaikutus valtioiden turvallisuuteen, vaikka alueiden merkitys on usein enemmän taloudellinen kuin poliittinen. Arto Nokkalan mukaan erityisesti rajat ylittävä ja alhaalta nouseva alueellistuminen saattaa haastaa rajoihin perustuvan selkeyden, jota on pidetty yllä sotilaallisella järjestyksellä. Jos jollakin alueella on ollut keskeinen militaarinen merkitys, alueellistuminen voi aiheuttaa siellä uusia uhkakuvia. Valtiot pyr-

¹⁴² Laitinen 1999, ss.139–143.

¹⁴³ Möttölä 1995, s.38.

¹⁴⁴ Nokkala 2000, s.31.

¹⁴⁵ Rieker 2004, s.9 [WWW-dokumentti].

¹⁴⁶ Emt. s. 16.

¹⁴⁷ Nokkala 1998b, s.56.

kivätkin silloin suojelemaan sotilasstrategisia intressejään ei-toivotulta poliittiselta mobilisaatiolta.¹⁴⁸ Lisäksi Käkösen ja Lähteenmäen mukaan on tärkeää huomata, että alueellistuminen muuttaa traditionaalista valtioon liittyvää turvallisuuden monopolia. Turvallisuus jakaantuu valtiossa, koska alueet ovat jäseniä eri koalitioissa ja siten niillä on eri turvallisuusintressit. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että aseellinen turvallisuus on menettänyt merkityksensä tai alueellistuminen eliminoi perinteisiä syitä konflikteihin kansainvälisten toimijoiden välillä.¹⁴⁹

Alueellistumiseen liittyy erityisesti rajojen kontrollointi, joka on eräs valtion tärkeimmistä tehtävistä turvallisuuden takaajana. Useasti se tarkoittaa tiukkaa kontrollia rajojen ylityksessä, mikä on vaikeuttanut raja-alueita tekemästä yhteistyötä kuten Barentsin alueella. Yleensäkin valtiot eivät ole olleet kovin kiinnostuneita kehittämään raja-alueiden yhteistyötä turvallisuuden vuoksi, vaikka yhteistyö saattaisi parantaa alueiden taloudellista kehitystä.¹⁵⁰ Valtiot saattavat puolustaa rajakontrollia rajoittamalla yhteisiä aloitteita vaatimalla esim. edustajiensa läsnäoloa yhteistyökokouksissa ja rajoittamalla rahoitusohjelmat kulkemaan keskushallinnon kautta. Valtiot eivät voi kuitenkaan rajoittaa epävirallisia kontakteja. Keatingin mukaan voidaan sanoa, että valtiot ovat menettämässä rajayhteistyön myötä rajojen kontrollin monopolin, vaikka rajojen merkitys ei katoa niin kauan kuin kansalliset poliittiset systeemit ovat olemassa.¹⁵¹

Toisaalta alueellistuminen voi vähentää sotilaallisen turvallisuuden merkitystä, jos liiallinen kiinnittyminen maa-alueeseen estää esim. suurten ympäristöongelmien ratkaisua tai taloudellisten yhteyksien avaamista. BEAR:n tapauksessa voidaan sanoa näin käyvän, jos talousvaihto kasvaa ja uutta infrastruktuuria rakennetaan ilman sotilaallisia muutoksia. Valtiojohtoisessa alueellistumisessa valtiot voivat tosin itse harkita päätöstensä vaikutuksia turvallisuuteen ja jättää etukäteen pois asioita, joiden hoitamista alueellistuminen voisi vaikeuttaa.¹⁵² Kuten jo aiemmin mainitsin, Barentsin tapauksessa sotilaallinen turvallisuus ja merialueet ovat jätetty yhteistyön ulkopuolelle. BEAR:ssa ei voida kuitenkaan välttää kytkentöjä sotilaalliseen turvallisuuteen, koska ympäristöongelmat käsittävät sekä siviili- että asevoimien turvallisuutta. Sotilaallinen turvallisuus pääsee kuitenkin asettamaan rajoja sille, mitä yhteistyöllä on saavutettavissa.

¹⁴⁸ Nokkala 1998b, s.56.

¹⁴⁹ Käkösen-Lähteenmäki 1999, s.214.

¹⁵⁰ Emt. s.20.

¹⁵¹ Keating 1998, s.182.

¹⁵² Nokkala 1998b, s.54.

Pertti Joenniemen mukaan alueet voivat parhaimmillaan toimia jossain määrin konfliktin ratkaisijana, vaikka ne lähtevät oletuksesta, että turvallisuus on valtion alaa. Useimmiten alueiden tavoitteenahan on taloudellinen kasvu, uudet kontaktit ja ympäristön hyvinvointi. Suvereenisuuden suojele ja tiukan alueellisen kontrollin harjoittaminen ovat toissijaisia tavoitteita. Toisin kuin etnisyys ja nationalismi alueellistuminen rakentuu kuitenkin ennakoajatukselle erilaisuudesta ja antaa siten kriteerit ja erottelun identiteetille, mutta joustavasti ja sujuvasti. 'Me' määritelmä ei ole ennakolta annettu eikä perustu vastakkainasettelulle jota tulee puolustaa jäykästi. Alkuperä ei ole sodan vaarassa, joka antaa poissulkevan kielen ja systeemin. Identiteetti ja tarkoitus rakentuvat ja vahvistuvat yhteisten kokemusten ja toiminnan kautta. Se rikkoo siten realismin perusteita, koska tavoitteena on löytää yhteisö ja muodostaa poliittinen subjekti yli rajojen. Parhaassa tapauksessa alueellistuminen nostaa turvallisuuden esiin ilman valtiollisia lähestymistapoja. Rajat eivät ole ulkorajoja ja tarvittavia suvereenin kontrollin osia, vaan ne muuttuvat kontaktialueeksi. Alueellistumisen kontekstissa on lisäksi erittäin epätodennäköistä, että kiista muuttuu nollasummapeliksi. Tämä on varmasti yksi syy, miksi alueellistumista suositetaan Euroopassa verrattuna perinteiseen valtiolliseen järjestelmään. Raja-alueyhteistyöllä on mahdollisesti vakauttava funktio erityisesti Itä-Euroopassa.¹⁵³

Kaiken kaikkiaan turvallisuusongelmat raja-alueilla ovat merkittävä tekijä yhteistyön onnistumisessa tai epäonnistumisessa. Niiden huomioonottaminen ja poliittisen ja paikallisen eliitin ratkaisut niihin ovat tärkeitä, kun raja-alueet pyrkivät yhä integroituneemmiksi ja kilpailemaan globaaleilla talousmarkkinoilla. Eräs ehto alueelliselle onnistumiselle on lisätä läpinäkyvyyttä kaikissa turvallisuuskysymyksissä ja erityisesti niissä, joissa salaaminen on ollut normi aiemmin. Jos turvallisuuden liittyviä asioita ei huomioida kylliksi, se saattaa johtaa yhteistyön ja luottamuksen rakentamisen aliarvioimiseen ja heikosti integroituneeseen raja-alueeseen. Jotta saavutetaan tehokas taloudellinen kehitys, on turvallisuusongelmat hoidettava. Siitä huolimatta kehityksen ja turvallisuuden välillä säilyy ristiriita, koska taloudelle vapaat rajat olisivat optimaaliset ja turvallisuudelle päinvastoin. Balanssin löytäminen on vaikea tehtävä monilla rajoilla kuten Suomen ja Venäjän rajalla.¹⁵⁴

¹⁵³ Joenniemi 1994, ss.14–17.

¹⁵⁴ Clement – Ganster – Sweedler 1999, s.265, 267.

4. TUTKIMUKSESSA KÄYTETTÄVÄ METODI

Metodologia on yleinen lähestymistapa tutkia analysoitavaa aihetta ja se ilmaisee kuinka tutkittavaa ilmiötä tulisi tutkia. Sosiaalitieteissä esimerkkejä metodologioista ovat positivismi ja laadullinen metodologia. Kuten teoriat metodologiat eivät ole väärin tai oikein, vaan pikemminkin enemmän tai vähemmän hyödyllisiä riippuen kuinka ne sopivat valittuun teoriaan ja aiheeseen.¹⁵⁵

Laadullisen tutkimuksen erottaa muista metodeista sen omat datan keräys- ja analyysitavat. Laadullisen tutkimuksen data ei odota löytävänsä kuten positivistisessa tutkimuksessa vaan se tuotetaan tulkitsemalla ja käyttämällä hankittua materiaalia.¹⁵⁶ Aineistolle on luonteenomaista, että sitä voidaan tutkia mahdollisimman monella tavalla. Laadullisessa tutkimuksessa käytetään neljää metodia: observointi, teksti- ja dokumenttianalyysi, haastattelu sekä nauhoitus ja puhtaaksi kirjoittaminen, ja niitä käytetään usein yhdessä.¹⁵⁷ Tutkijalla on siten merkittävä rooli laadullisen tiedon tuottamisessa ja tulkitsemisessa. Tutkijan omia uskomuksia, mielipiteitä ja arvoja ei voida kokonaan eliminoida prosessista. Tutkijan osallisuuteen on kaksi tapaa suhtautua: joko tunnustaa osallistuminen, mutta toimia kontrolloidusti, tai suorastaan juhliä omaa osallistumistaan tutkimukseen.¹⁵⁸

Saadakseni tietoa Barentsin yhteistyön edistymisestä ja aluetason toiminnasta lähetin laadullisen kyselyn Barentsin aluekomitean jäsenille, joita on 14, koska aluekomitean jäsenillä on laaja tietämys käytännön yhteistyöstä. Kyselyjen tekeminen kansainvälisen politiikan tutkimuksessa ei ole kovin yleistä, koska useimmiten aineistona käytetään jo olemassa olevia tekstejä (puheita, artikkeleita, raportteja etc.). Kysymykset liittyivät työni keskeiseen kysymyksen asetteluun ja teoriaosuudessa esittämiäni eri tutkijoiden väittämien sopivuuteen Barentsin yhteistyöhön (katso liite 1). Suurin osa kysymyksistä koskee yhteistyön etenemistä, tavoitteita ja tulevaisuutta. Alueellistumiseen ja turvallisuuteen liittyvät erityisesti identiteetti-, organisaatio- ja turvallisuuskysymykset.

Kysymykset olivat avoimia eli niihin ei ollut valmiita vastauksia. Osa kysymyksistä on päällekkäisiä, mutta tarkoitus oli saada toisiaan täydentäviä vastauksia. Avointen kysymysten etuna on vastausten rikkaus ja kompleksisuus, mutta ne vaativat enemmän vaivaa vastaajilta, jotta vastaukset olisivat riittäviä. Pyysin myös muuta asiaan liittyvää kritiikkiä ja kommentteja. Kyselyn suunnittelin

¹⁵⁵ Silverman 1993, s.2.

¹⁵⁶ Denscombe 1998, s.208.

¹⁵⁷ Silverman 1993, ss.8-9.

¹⁵⁸ Denscombe 1998, s.208.

mahdollisimman lyhyeksi, koska kyselyiden ongelmana on selkeys ja helppous.¹⁵⁹ Tässä tapauksessa oli vielä kieliongelma edellä mainittujen lisäksi, koska lähetin kysymykset englanniksi muille kuin suomalaisille.

Lähetin kysymykset sähköpostitse, koska sillä on monia etuja tehtäessä laadullista tutkimusta. Kun tutkimukseen osallistujilla on tarvittava teknologia kuten tässä tapauksessa, internet sallii tutkijan ylittää ajan ja tilan asettamat esteet, jotka voivat rajoittaa henkilökohtaista haastattelua. Tässä tapauksessa tärkein syy oli maantieteelliset etäisyydet, joiden vuoksi aluekomitean jäsenien haastattelu olisi ollut paikanpäällä vaikeaa. Toinen merkittävä etu oli kustannusten vähyyden, koska säästin sekä matkustus- ja nauhoituskulut että niihin käytettävän ajan. Aineisto oli myös heti valmis analysoitavaksi ja suoraan tietokoneella muokattavissa. Lisäksi se on osallistujaystävällinen eli nopea, osallistuja voi vastata milloin haluaa sekä kirjoittaa puhemaisesti. Sähköpostin käytöllä on kuitenkin haasteensa. Ensinnäkin oikeiden sähköpostiosoitteiden löytäminen voi olla vaikeaa kuten aluekomitean kohdalla. Vastaukseen saamiseen vaikuttaa moni seikka. Kaikilla ei ole tarvittavia tietotekniikkataitoja, kiinnostusta sähköpostin käyttöön tai aikaa ja energiaa. Lisäksi voiko koskaan olla varma, että vastaus tulee oikealta henkilöltä?¹⁶⁰

Lähetin kyselyn seuraavien maakuntien edustajille, jotka ovat BEAR:n aluekomitean jäseniä.

- Arkangelsk oblast
- Finnmarks fylke
- Kainuun maakunta
- Lapin maakunta, Esko Lotvonen
- Murmansk oblast
- Nenetsin autonominen okrug
- Nordlands fylke, Sigbjørn Eriksen
- Pohjois-Pohjanmaan maakunta, Kari Aalto
- Norrbottens län
- Karjalan tasavalta
- Troms fylke
- Västerbottens län, Eilert Carlsson
- Komin tasavalta
- Saamelaisedustaja

Kyselyn vastausprosentti oli 57 %, jota pidän tyydyttävänä. Lisäksi Norrbottenin edustaja lähetti hyvin pitkän perustelun, miksi hän ei halua vastata. Syitä vastaamattomuuteen olivat varmasti kieliongelma muiden kuin suomalaisten kohdalla sekä komiteatyöskentelyn kokeminen oman työn

¹⁵⁹ Dillman 2000, s.32, 41.

¹⁶⁰ Mann – Stewart 2000, ss.17–29, 49.

ohessa toiminnaksi. Kahdessa tapauksessa kyselyyn vastasi varsinaisen jäsenen avustaja, joka osallistuu komitean kokouksiin ja toimintaan. Lisäksi 2 vastausta oli puutteellista, mikä johtui osittain vastaajien lyhyestä historiasta komitean jäsenenä. Yllä olevassa listassa on mainittu ne henkilöt, jotka antoivat luvan käyttää henkilötietojaan.

Maantieteellisesti vastaajat jakaantuvat seuraavasti (vastanneet/kokonaishenkilömäärä):

Suomi 3/3

Ruotsi 1/2

Norja 1/3

Venäjä 2/5

Alkuperäiskansojen edustaja, saamelaisedustaja 1/1

Sain siis tietoa kaikista alueen valtioista ja Suomen maakuntien edustajilta sataprosenttisesti. Vastaajien kokemus komiteatyöskentelystä vaihtelee puolen ja kuuden vuoden välillä. Omassa hallinnossaan he ovat vastuullisia kansainvälisestä yhteistyöstä paitsi yksi kansainvälisten asioiden sihteeri, joka vastasi esimiehensä puolesta. Alkuperäiskansojen edustajia on komiteassa vain yksi kerrallaan, vaikka kansoja alueella ovat saamelaiset, nenetsit ja vepsäläiset. Kaudella 1997–1999 komiteassa oli nenetsien edustaja kun taas vuosina 2000–2003 saamelaisedustaja.

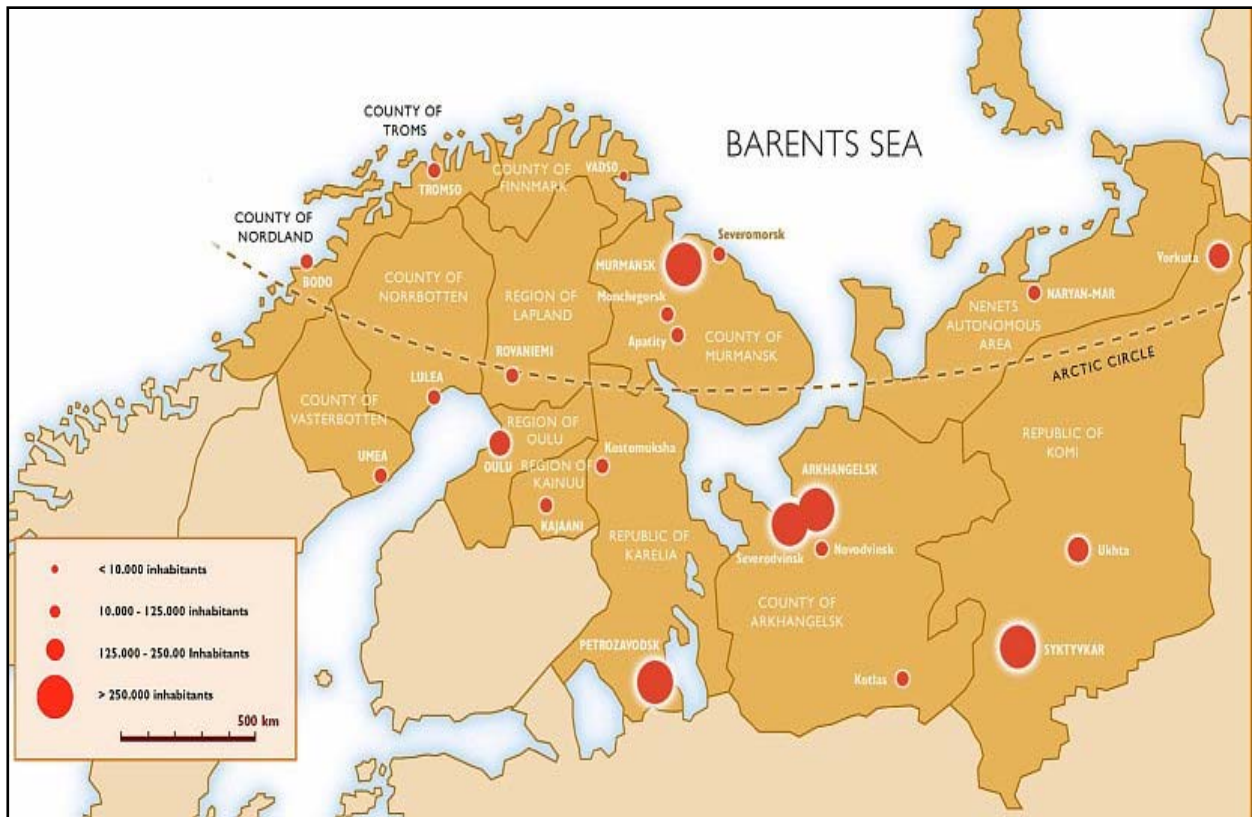
Kyselyn vastauksia analysoin vertailevalla tutkimusmetodilla, koska politiikan tutkimuksessa yhteiskunnallisia tai kansainvälisiä yhteisöjä ei voida eristää laboratorioon ja kontrolloida tutkittaviin ilmiöihin vaikuttavia muuttujia. Vertaileva metodi onkin keskeinen politiikan tutkimukselle, vaikka se ei tarkoita että lopullinen totuus tulisi esiin, koska politiikka on todellisuudessa hyvin kompleksinen kokonaisuus. Ilmiöiden kausaalisuhteiden todentaminen on monimutkaista, ja luottaminen johonkin tiettyyn suhteeseen saattaa jopa viedä tutkimuksen kokonaan väärään suuntaan. Vertailun kohteena ovat useimmiten valtiot joko kokonaisuuksina tai pilkottuna instituutioihin.¹⁶¹ Vertailevassa tutkimusmetodissa on kysymys yksinkertaisesti ilmiö A:n vertaamisesta ilmiö B:hen tai useampaan ilmiöön B, C, D jne. Ilmiöiden vertailu on käytännössä erojen ja yhtäläisyyksien hakemista tutkimuskohteiden välillä.

Komitean jäsenten mielipiteitä vertaan esittämiini teorioihin, muiden tutkijoiden huomioihin sekä v.2002 jälkeiseen kehitykseen, joka perustuu virallisiin BEAR raportteihin. Koska vastaajamäärä on kovin pieni, analyysillä on omat rajoitteensa. Eri maiden edustajien mielipiteitä voi verrata keske-

¹⁶¹ Peters 1998, ss.1-2, 10.

nään, mutta ei kovin vakuuttavasti. Yhden valtion alueiden välistä vertailua ei voi kuitenkaan suorittaa, paitsi suomalaisten kesken, koska he ovat kaikki vastanneet. Yllättävää vastauksissa oli niiden yksimielisyys; vain muutamassa kysymyksessä löytyi selkeitä eroja vastaajien kesken.

5. BARENTSIN YHTEISTYÖ KÄYTÄNNÖSSÄ

Barentsin alue¹⁶²

Kirkenesin julistuksen mukaan Barentsin yhteistyön tavoitteena on virallisesti edistää vakautta ja kehitystä alueella, kehittää ja vahvistaa alueella olevien ihmisten välisiä kontakteja ja yhteistyötä, vahvistaa vanhoja ja luoda uusia bilateraalisia ja multilateraalaisia suhteita, luoda pohja kestäväälle taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle sekä huomioida alkuperäiskansojen intressit ja rohkaista heitä mukaan yhteistyöprosessiin.¹⁶³ Christiansenin ja Joenniemen mukaan Barentsin yhteistyön tarkoitus oli estää marginalisoituminen ja varmistaa paikka yhä monikerroksisemmassa Euroopassa, mihin myös Käkönen¹⁶⁴ viittasi pohjoisen akselin yhteistyöllä. Lisäksi haluttiin hyötyä Venäjän halusta uudistuksiin ja avautua länteen 1990-luvun alussa. Idea ei ollut naiivi, vaan pikemmin kuin odottaa, että turvallisuusongelmat hoitaisivat itse itsensä, oli valmiutta toimiin ja tiiviimpään yhteistyöhön. Se saattaisi myöhemmin johtaa yhteisiin intresseihin, jaettuun käytännön tietoon ja jopa identiteettiin. Toisin sanoen strategia oli kääntää selkä tavanomaisille turvallisuusongelmille ja kes-

¹⁶² Barents Information Service [WWW-dokumentti].

¹⁶³ Kirkenesin julistus 11.1.1993 [WWW-dokumentti].

¹⁶⁴ Kts. s.16.

kittyä uusiin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin sekä kehittää ja vahvistaa yhteistyötä huolimatta monista kiistoista ja eriävistä mielipiteistä turvallisuuteen liittyen.¹⁶⁵

Verrattuna tutkijoihin Barentsin yhteistyötä perustamassa olleiden poliitikkojen ja valtioiden tavoitteet olivat hyvin samankaltaisia. Projektin aloitteentekijä Norjan ulkoministeri Thorvald Stoltenberg määritteli sen ennen kaikkea rauhan ja vakauden projektiksi.¹⁶⁶ Stoltenbergia seurannut ulkoministeri Johan Holst tarkensi 1994 BEAR:n tavoitteeksi luoda hallituksille, alue- ja paikallistasolle sekä talouselämälle kohtauspaikka, joka on hyödyllinen kaikille. Ensisijainen tavoite oli luoda avoimuutta ja kontakteja alueella, joka oli kylmän sodan aikana äärimmäisen kylmä. Norjan omiksi tavoitteiksi Holst määritteli normalisoida Venäjä-suhteet, vakauttaa alue vähentämällä sotilaallista jännitystä sekä tasaamalla elintasoeroja yhteistyön keinoin ja edistämällä alueellistumista luomalla houkutteleva projekti kaikille osapuolille ja luoda suhteet laajempaan eurooppalaiseen prosessiin.¹⁶⁷ Norjalla on pohjoisessa lisäksi laajoja kansallisia intressejä; suvereniteetti ja turvallisuus luonnollisesti sekä luonnonresurssit: öljy, kaasu ja kala.

Venäjän ulkoministeri Andrei Kozyrev sanoi 1994, että Barentsin alueella on valtavat resurssit ja suuri potentiaali taloudelliselle kehitykselle. Hän painotti myös väheksymättä muita osapuolia, että maantieteellisistä ja historiallisista seikoista johtuen Norjan ja Venäjän suhteella on erityinen painoarvo BEAR:ssa. Kozyrev myönsi, että Venäjän tavoitteena yhteistyölle on omien alueidensa sosiaalisten ongelmien ratkaiseminen sekä halu houkutella taloudellisia resursseja sekä tieteellistä ja teknistä tietotaitoa pohjoismaista, jotta pohjoiset alueet toipuisivat taloudellisesti.¹⁶⁸

Käkösen mukaan yhteistyöllä ei Suomelle ja Ruotsille ollut samanlaista merkitystä, mikä näkyy vaatimattomampana panostuksena.¹⁶⁹ Heinisen mukaan Suomelle BEAR oli osa arktista politiikkaa mutta myös lähialuepolitiikkaa. Suomen ensisijaisena tavoitteena oli ylläpitää vakautta Pohjois-Euroopassa ja edistää uudistuksia Venäjällä. Lisäksi tavoitteena oli edistää taloudellista yhteistyötä, ympäristön suojelua sekä EU:n osallistumista alueen kehittämiseen. Ruotsin tavoitteet olivat hyvin samankaltaiset kuin Suomen; edistää vakautta ja lisätä taloudellista yhteistyötä. Yhteistyön perustamisen jälkeen sekä Suomi että Ruotsi ovat liittyneet EU:hun, joka on myös BEAR:n jäsen. EU:n tavoitteena oli integroida Venäjä Pohjoismaihin ja EU:hun 'low politics' keinoin sekä vähentää va-

¹⁶⁵ Christiansen–Joenniemi 1999, ss.93–94.

¹⁶⁶ Stoltenberg 1997, s. 53.

¹⁶⁷ Holst 1994, s.12.

¹⁶⁸ Kozyrev 1994, ss.25–27.

¹⁶⁹ Käkönen 1996, s.15.

kavia ympäristöongelmia. Lisäksi se oli kiinnostunut Venäjän valtavista luonnonresursseista.¹⁷⁰ Ainut ryhmä, jolla ei Granbergin mukaan ollut suurta intoa yhteistyöhön, olivat saamelaiset, koska he eivät ole unohtaneet historiaansa. He pitivät uutta hanketta kolonisaation jatkona. Joka tapauksessa he hyväksyivät yhteistyön tavoitteet ja saivat omat edustajansa aluetason elimiin.¹⁷¹

Vuonna 2002 aluekomitean jäsenten, sekä pohjoismaalaisten että venäläisten, yhteistyön tavoitteissa korostuu itä-länsi suhteiden parantaminen. Tavoite on siis sama kuin vajaa kymmenen vuotta aikaisemmin keskustasolla. Kaikki mainitsivat myös taloudellisen yhteistyön ja oman alueen elinkeinon edistämisen, mikä on tärkeää alueille, joilla on paljon yhteisiä ongelmia. Esimerkiksi melkein kaikki alueet ovat muuttotappioaluetta ja erityisesti nuoret jättävät alueen. Barents 2010 projekti, joka on alueiden yhteinen projekti vuosille 2005–2010, päätavoite on alueellinen taloudellinen kasvu yhdistettynä tasapainoiseen sosiaaliseen kehitykseen¹⁷². Aluetasolla voidaankin sanoa, että taloudellinen kasvu on noussut entistä enemmän itä-länsi suhteiden rinnalle. Sekä alue- että keskustasolla odotetaan erityisen paljon luonnonresurssien – öljyn ja kaasun – hyödyntämistä, mikä on lisännyt myös alueen ulkopuolisten organisaatioiden ja valtioiden kiinnostusta.

5.1 Barentsin alueen organisoituminen

Barentsin yhteistyö on selkeästi ylhäältä alas aloitteesta perustettu projekti kuten myös Veggeland ja Heininen painottavat¹⁷³. Barentsin yhteistyö perustettiin kuitenkin kaksitasoiseksi (katso liite 1 organisaatiokaavio), mikä ei ole tavanomaista raja-alueyhteistyölle, vaikka se huomioikin EU:n subsidiariteettiperiaatteen. Hallitustenvälisen yhteistyön tehtävänä on edistää alueen vakautta sekä luoda puitteet paikalliselle yhteistyölle ja siten edistää alueellistumista. Aluefoorumia painotettiin, koska suuri osa käytännön yhteistyöstä ja projekteista vaatii paikallisten viranomaisten koordinoimista ja toimintaa. Lisäksi alueilla oli jo toimiva kalottiyhteistyö sekä bilateraalaisia verkostoja Luoteis-Venäjän kanssa.¹⁷⁴ Käytännössä alueyhteistyö tapahtuu alueneuvoston hyväksymän Barentsin ohjelman puitteissa. Se luo raamit ja sisältää strategian ja tavoitteet useaksi vuodeksi. Lisäksi tehdään tarkemmat toimintasuunnitelmat vuosittain. Tällä hetkellä on menossa viides ohjelmakausi vuosiksi

¹⁷⁰ Heininen 1999b, ss.236–240.

¹⁷¹ Granberg 1998, s.250.

¹⁷² Barents 2010 [WWW-dokumentti].

¹⁷³ Veggeland 1994, s.209, Heininen 1999b, s.234.

¹⁷⁴ Barents Regional Council Annual Report 2002 & 2003 [WWW-dokumentti].

2004–2006. Kauden tärkeimmiksi yhteistyöalueiksi on valittu taloudellinen ja kaupallinen yhteistyö, kestävät elinolosuhteet, työvoima ja alkuperäiskansat.¹⁷⁵

Norjalla kaksitasoisuus oli luonnollista, koska se oli tottunut jakamaan valtaa alueille. Suomelle ja Ruotsille, jotka ovat perinteisiä keskushallintojohtoisia kansallisvaltioita, se ei ollut niin tavanomaista. Kaikki pohjoismaat kuitenkin osoittivat ymmärrystä, että Venäjälle tämä liittyy erittäin herkkään alueiden asemaan. Alueellinen yhtenäisyys on ollut Venäjälle erittäin tärkeää Neuvostoliiton hajottua: Tämä ilmeni Barentsin yhteistyön alkuvaiheessa, kun Suomi halusi Karjalan mukaan projektiin. Silloin epäiltiin, että tiivis yhteistyö näyttäisi Moskovasta liian epäilyttävältä, mutta se ei kuitenkaan estänyt Karjalan liittymistä BEAR:iin.¹⁷⁶

Kaksitasoisen organisaation toiminta käytännössä herättää epäilyksiä, mutta Barentsin aluekomitea ei pidä kahden tason yhteistyötä ongelmallisena ja he kokivat, että heidän mielipiteensä huomioidaan keskustasolla. Molemmilla tasoilla on omat vastuunsa ja tehtävänsä. Suomen, Ruotsin ja Venäjän edustajat toivoivat kuitenkin jatkossa lisää tiedonvaihtoa ja keskinäistä koordinoitua kahden tason välillä, minkä mainitsevat myös Lindgren ja Rafaelsen yhteistyön parannusehdotuksissaan vuonna 2001¹⁷⁷. Tämän jälkeen onkin perustettu yhteisiä työryhmiä Barentsin neuvoston ja alue-neuvoston välille, jotta vältettäisiin päällekkäisyyksiä (katso liite 1).¹⁷⁸ Aluekomitean jäsenet vastasivat yksimielisesti, että molemmat tasot johtavat yhteistyötä. Tämä on erittäin mielenkiintoista verrattuna Heiniseen, joka on sanonut 1998, että alueen valtiot ovat vielä päätoimijoita ja hänen mielestään on oikein sanoa, että BEAR on ylhäältä alas alueellistumista.¹⁷⁹

Kaksitasoisessa organisaatiossa resurssien saanti on kuitenkin ongelma, sillä Barentsin yhteistyöorganisaatiollahan ei ole omaa rahoitusta tai budjettia. Se on täysin riippuvainen EU:n ja jäsenvaltioiden sekä muiden organisaatioiden rahoituksesta, mikä korostaa EU suhteiden tärkeyttä, koska vaihtoehtoisia rahoitusmahdollisuuksia on vaikea löytää¹⁸⁰. Jäsenvaltioiden alueilleen antamat varat riippuvat niiden omasta alueellistumisesta. Suomalaiset Lapin, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan edustajat aluekomiteassa kokivat yhteistyöhön käytettävät resurssit liian pieniksi verrattuna muihin edustajiin. He mainitsivat, että valtio ei jaa maakunnille rahoitusta yhteistyötä varten. Siihen joudutaan käyttämään maakuntien omia budjettivaroja sekä lähialuevaroja ja EU ohjelmia, mikä on sel-

¹⁷⁵ The Barents Programme 2004–2006 [WWW-dokumentti].

¹⁷⁶ Baev 1994, ss.179–180.

¹⁷⁷ Lindgren – Rafaelsen 2001 [WWW-dokumentti]

¹⁷⁸ Petersen 2005 [WWW-dokumentti].

¹⁷⁹ Heininen 1998, s.205.

¹⁸⁰ Andersson 2005 [WWW-dokumentti].

keä heikkous Ruotsiin ja Norjaan verrattuna ja hidastaa sekä jäykistää käytännön yhteistyön toteutusta. Rahoitusta tarvittaisiin erilaisia projekteja varten sekä kokopäivätoimisen henkilöstön palkkaamiseen, koska tällä hetkellä yhteistyötä hoidetaan oman työn ohella. Norjan Nordlands läänin edustaja Sigbjoern Eriksen kertoi yhteistyöhön osallistuvien alueiden saavan vuosittain yhteensä 30 miljoonaa (n 3,84 milj. euroa) Norjan kruunua, jonka he saavat vapaasti käyttää Kirkenesin sihteeristön ja alueelliseen projektien rahoittamiseen. Yhdessä muiden lähteiden kanssa he voivat toteuttaa projekteja 50–60 miljoonalla kruunulla vuosittain. Ruotsin Västerbottenin Eilert Carlson sanoi vastaavasti Västerbottenin ja Norrbottenin saaneen vasta 2000-luvulla valtiolta 10 miljoonaa (n 1 milj. €) Ruotsin kruunua vuosittain matkustukseen, pieniin projekteihin ja taloudelliseen yhteistyöhön. Lisäksi Ruotsi perusti v. 2004 oman Barentsin sihteeristön, joka tukee omien osallistumista ja yhteistyön koordinoimista¹⁸¹.

Jo vuoden kuluttua Kirkenesin julistuksesta Barentsin yhteistyön organisaatio ja rutiinit olivat Hols-
tin mukaan luotu ja toiminnassa, joten alue organisoitui hyvin nopeasti Hettnerin ja Paasin asteikolla¹⁸². Barentsin alue ei muodosta maantieteellistä yhtenäistä aluetta, joten Christiansenin ja Joenniemen mukaan Barentsin kokemus osoittaa, että alue on mahdollista keksiä eli piirtää ympyrä kartalla ja määritellä alue. Heidän mukaansa politiikan muutos ei olisi ollut mahdollinen ilman uutta keskeistä konseptia. Se tarvittiin, jotta voitiin koordinoida eri aloitteet, esitellä idea medialle, muuttaa asenteita ja määritellä entinen politiikka poikkeukseksi. Tämä kevyt luonne ja yritys pysyä erossa määritelmistä, että Barents on luonnollinen ja orgaaninen yhteisö osoittaa, kuinka se on sidottu suhteellisen löysästi. Se ei kuitenkaan tarkoita, että projekti olisi epätodellinen tai merkityksetön - uudet puitteet ovat pikemmin juurtuneet nopeasti.¹⁸³

Barentsin kohdalla yhteistä identiteettiä on yritetty luoda tarinalla Pomor-kaupasta, joka palvelee ideaa funktionaalisesta ja taloudellisesti integroituneesta alueesta sekä pyrkii syrjäyttämään vanhat mielikuvat vihollisuudesta. Pomor-kauppa alkoi 1730-luvulla ja Arhangelsk oli sen keskus. Pomori oli viljelijä, joka asui Valkoisen meren rannalla. Joka alkukesä he purjehtivat länteen Finnmarkin alueelle vieden mukanaan mm. puuta ja ruisjauhoja ja toivat mukanaan kalaa. Kauppa oli kielletty, mutta se oli voitollista molemmille osapuolille. Kauppa kehittyi ilman valtioiden interventioita ja rauhanomaisesti ja päättyi vasta I maailmansotaan, jolloin Venäjä perusti Murmansiin laivastotu-

¹⁸¹ Ministry of Foreign Affairs Sweden 2004 [WWW-dokumentti].

¹⁸² Holst 1994, s.13, kts s. 17.

¹⁸³ Christiansen-Joenniemi 1999, ss.99–100.

kikohdan.¹⁸⁴ Tarina Pomor-kaupasta on saanut aikaan mm. Pomor-päivät ja museon Norjan puolelle sekä Pomor-orkesterin Arhangelin seudulle.¹⁸⁵

Pomor ei ole kuitenkaan luonut Barentsille yhteistä alueellista identiteettiä. Monet tutkijat kuten Käkönen, Joenniemi ja Christiansen ovat samaa mieltä aluekomitean jäsenten kanssa yhteisen nimittäjän puutteesta¹⁸⁶. Maakuntien ja läänien edustajat kokivat, että heillä on yhteistä lähinnä naapurimaakuntien kanssa sekä omien rajojen sisä- että ulkopuolella, mutta koko alueen yhteistä identiteettiä ei ole muodostunut. Yhteisiä asioita ovat pohjoisen arktisilla alueilla asuminen ja siihen liittyvät haasteet. Yleensäkin edustajat katsoivat yhteisen identiteetin olevan melko mahdotonta tai se voi muodostua hyvin pitkän ajan, lähinnä kymmenien vuosien kuluessa kuluessa. Yhteistyö on pikemminkin kokemus yhteisistä asioista taloudellisen yhteistyön kautta.

6.2 Barentsin yhteistyön saavutuksia ja haasteita

Barentsin yhteistyö organisoitui ja vakiintui aluetasolla hyvin nopeasti, mikä on jo saavutus sinänsä, kun ottaa huomioon kylmän sodan aikaisen historian. Jokapäiväinen kanssakäyminen on kasvanut rajojen, mistä todisteena on rajanylitysten määrä. Nykyisin Norjan ja Venäjän välillä sekä Pohjois-Suomen ja Venäjän välillä on yhteensä 200 000 rajanylitystä vuosittain¹⁸⁷. Kasvu on hurja vuodesta 1990, jolloin Norjan ja Pohjois-Suomen sekä Neuvostoliiton rajan ylitti 3000 kansalaista.¹⁸⁸ Jo vuonna 1997 Kozyrev piti yhtenä suurena yhteistyön saavutuksena juuri jokapäiväisen yhteistyön ja kanssakäymisen lisääntymistä¹⁸⁹.

Yhteistyön alkaessa ongelmana olivat olemattomat itä-länsi yhteydet ja niissä riittää edelleen kehitettävää. Rajanylitystä helpottamaan on mm. avattu uusi rajanylityspaikka Sallaan 2002 ja Boriso-oglebsk-Storskogiin 2003 sekä nopeutettu ylitysproseduureja, mikä parantaa huomattavasti yhteyksiä Luoteis-Venäjän ja Pohjoismaiden välillä.¹⁹⁰ Erityisesti Sallan ylityspaikan kautta kulkeva valtatie Sallan käytävä Murmanskista Norjan Bodööseen on luonut paljon toiveita tavara- ja matkailijavirrasta, joka menee pikemminkin etelästä pohjoiseen ja takaisin. Meri-Lappi Instituutin johtaja Aaro

¹⁸⁴ Granberg 1998, ss.235–236.

¹⁸⁵ Christiansen–Joenniemi 1999, s.98.

¹⁸⁶ Käkönen 1996, s.16, Christiansen–Joenniemi 1999, s.99.

¹⁸⁷ Petersen 2005, Lapin Rajavartiosto [WWW-dokumentti].

¹⁸⁸ Sazhinov 2003, s.39.

¹⁸⁹ Kozyrev 1997, ss.46–49.

¹⁹⁰ Wängborg 2003, s.28.

Tiilikainen arvelee kuitenkin kehityksen vievän vuosia.¹⁹¹ Toinen tärkeä projekti on rautatieyhteyksien parantaminen, mikä on olennaista Barentsin alueen teollisuudelle. Tällä hetkellä ei ole toimivaa itä-länsi rautatieyhteyttä, koska esim. Venäjän Alakurtin ja Suomen Kelloselän väliltä puuttuvat kiskot muutaman kymmenen kilometrin matkalta. Lisäksi Suomen ja Ruotsin välillä ongelmana on eri raideleveys. Rataverkoston parantamista on esitetty strategiseksi hankkeeksi, mutta päätöstä hankkeesta ei ole tehty ja sen toteuttaminen veisi kokonaisuudessaan noin 20 vuotta.¹⁹²

Organisoitumisen lisäksi Barentsin alueelle kehittyi nopeasti suuri määrä hankkeita, jotka liittyvät yhteistyön eri alueisiin kuten ympäristönsuojeluun, terveyteen, energiaan, kulttuuriin, infrastruktuuriin ja yritysten väliseen yhteistyöhön (katso liite 3 esimerkkiprojekteja). 1990-luvulla erityisesti norjalaiset ja suomalaiset yritykset olivat aktiivisesti aloittamassa liiketoimintaa Luoteis-Venäjällä, mikä kuitenkin loppui ruplan devalvoitumiseen elokuussa 1998. Esimerkiksi vuonna 1998 lappilaisia yrityksiä toimi Murmanskin alueella yli 50, mutta devalvoitumisen jälkeen vain muutama¹⁹³. Vuonna 2002 aluekomitean jäsenten mielestä kiinnostus omien alueiden sekä yritysten että hallinnon kiinnostus oli taas nousussa, koska Venäjällä taloudellinen kehitys oli menossa positiiviseen suuntaan ja oli alkamassa uusia EU rahoitusohjelmia. Yritysten kiinnostus ja sitoutuminen riippuu kuitenkin hankkeista ja niihin käytettävissä olevista resursseista. Venäjän viimeaikainen taloudellinen kehitys on ollut erittäin positiivista, koska öljyn hinta on noussut hyvin korkealle. Venäjän korkea riippuvuus öljytuloista tekee kuitenkin maan talouden hyvin alttiiksi suhdannevaihteluille.

Euroopan Unioni on vaikuttanut vahvasti Barentsin yhteistyön resursseihin. Sen rahoitusohjelmat Interreg ja Tacis ovat yhteistyön alusta asti olleet tärkeä rahoituslähde. Suomen aloitteesta 2000 perustettu pohjoisen ulottuvuuden politiikka on ennen kaikkea tarkoitettu koordinoimaan jo olemassa olevia ohjelmia yhdessä paikallisten organisaatioiden kuten Barentsin Euro-Arktisen ja Itämeren neuvostojen kanssa. Ensimmäinen pohjoisen ulottuvuuden toimintaohjelma oli vuosille 2000–2003. Sen tavoitteena oli luoda lisäarvoa koordinoimalla erillisiä EU ohjelmia. Baltian maiden ja Puolan liittyminen EU:hun v. 2004 muutti pohjoisen ulottuvuuden painopistealuetta, koska maat ovat nyt toteuttamassa pohjoisen ulottuvuuden politiikkaa EU:n puolella. Politiikka kohdistuu entistä enemmän Luoteis-Venäjään, mikä näkyy pohjoisen ulottuvuuden toisessa toimintaohjelmassa vuosille 2004–2006. Toiseen ohjelmaan on valittu vähemmän tavoitteita kuin ensimmäiseen ohjelmaan, joka kattoi hyvin monia sektoreita. Nykyisellä ohjelmalla on 5 päätavoitetta:

¹⁹¹ Helsingin Sanomat 21.2.2004.

¹⁹² Barents Link 2004 [WWW-dokumentti].

¹⁹³ Pokka 2003, s.15.

- talous, liike-elämä, infrastruktuuri
- työvoima, koulutus, tieteellinen tutkimus ja terveys
- ympäristö, ydinturvallisuus, luonnonresurssit
- raja-alueyhteistyö, alueellinen kehitys
- oikeusasiat

Lisäksi erityishuomio kiinnitetään arktiseen alueeseen ja Kaliningradiin.¹⁹⁴ EU:n rahoitusohjelmat eivät kuitenkaan ole hankkeiden toteuttajille kovin helposti hyödynnettävissä. Lindgren ja Rafaelen mainitsevat, että rahoitustarjonta on hyvin laaja ja vaikeasti hahmotettavissa, mikä eräs on yhteistyön ongelmista. Heidän mukaansa niitä on opittava käyttämään rakentavalla tavalla alueen kehittämiseksi. Eri maiden sihteeristöillä onkin tärkeä tehtävä neuvoa ja lisätä tietoa rahoitusmahdollisuuksista. Yhteistyön parantaminen sekä rahoittajiin että poliittiseen tasoon on tärkeää etenkin, kun tehdään toimenpideohjelmia.¹⁹⁵ Barentsin alueneuvosto pääsikin EU:n komission kutsusta vaikuttamaan 2. toimintaohjelman muotoilemiseen, mikä on erittäin positiivista. EU komissaari Olli Rehnin kabinettipäällikkö Timo Pesonen pitää pohjoisen ulottuvuuden suurena saavutuksena Venäjän sitoutumista ympäristöhankkeisiin. Aikaisemmin Venäjä on tuottanut energiaa ympäristön kustannuksella. Hänen mukaansa tavoitteiden toteutuminen vaatii ennen kaikkea Venäjän sitoutumista ja halua panostaa hankkeisiin.¹⁹⁶

Aluekomitean mielestä onnistumisia Barentsin yhteistyössä on saavutettu ennen kaikkea kulttuurin ja koulutuksen alalla. Kulttuuriyhteistyö on kattanut mm. urheilutapahtumia, tanssifestivaaleja, taidenäyttelyitä, musiikkia, elokuvaproduktioita ja kirjallisuusyhteistyötä. Koulutuksen alalla on järjestetty mm. opiskelijavaihto-ohjelmia, joissa alueen yliopistot ovat olleet aktiivisia. Yhteistyötä ovat edistäneet komitean mukaan yhteiset intressit ja ongelmat, joita on runsaasti. Intressejä ovat mm. halu kehittää elinkeinoelämän yhteistyötä, kontakteja, harvaan asuttujen alueiden elintasoja, ympäristöasioita, koulutusta ja kulttuuria. Ongelmia ovat mm. syrjäinen sijainti, väestön ikääntyminen ja nuorten poismuutto. Mielenkiintoista muihin verrattuna on, että Ruotsin Eilert ja Norjan Eriksen molemmat mainitsevat positiivisena tekijänä tuen kansalliselta tasolta.

Aluksi oli toiveita, että liike-elämän yhteistyön esteet purettaisiin nopeasti Venäjän ja Pohjoismaiden väliltä, ja että kauppa ja investoinnit kasvaisivat nopeasti lisäten alueen hyvinvointia. Aluekomitean mielestä talouden ja kommunikaation sektoreilla yhteistyö ei ole edennyt niin nopeasti kuin

¹⁹⁴ Commission of the European Communities 2005 [WWW-dokumentti].

¹⁹⁵ Lindgren – Rafaelen 2001 [WWW-dokumentti].

¹⁹⁶ Turun Sanomat 28.9.2005.

olisi toivottu. Lapin kauppakamarin johtaja Timo Rautajoki on samaa mieltä aluekomitean kanssa, että kontaktit ovat kasvaneet erityisesti kulttuurin alalla, kun taas kaupallisen yhteistyön läpimurtoa ei ole tapahtunut. Hänen mukaansa syynä ovat olleet Venäjän epävakaa talous, helppous tehdä kauppaa ennemmin oman maan keskusten kanssa kuin vieraiden sekä vaikeus löytää sopivia yhteistyökumppaneita Murmanskin alueella. Hän sanoo myös, että Tacis ja Interreg ovat erinomaisia rahoituslähteitä, mutta ei ole tarpeeksi hankealoitteita, koska ohjelmat ovat pienille ja keskisuurille yrityksille hankalia hyödyntää.¹⁹⁷ Norjan ulkoministeri Petersen on myös samaa mieltä, että erityisesti talouden sektorilla on ollut vaikea saavuttaa tuloksia. Hänen mukaansa vaikeutena ovat olleet Venäjän taloudelliset reformit sekä länsimaisten yritysten näkemys, että Venäjä on epävakaa investointikohde.¹⁹⁸

Yhteistyötä aluekomitean mukaan ovat eniten vaikeuttaneet lainsäädäntö-, kieli- ja kulttuurierot. Alue jakautuu kolmeen hyvin erilaiseen kieliryhmään: venäjä, ruotsi/norja ja suomi, joten ei ole ihme, että kielieste vaikeuttaa kommunikaatiota. Suomessa maakuntien liitoilla ongelmana on myös kansallisen rahoituksen puute. Nordic Environment Finance Corporation mainitsee ympäristöhankkeiden ja yleensäkin hankkeiden ongelmiksi niiden hitaan etenemisen. Muita vaikeuttavia tekijöitä ovat eri rahoituslähteiden erilaiset ehdot, Venäjän taloudellinen vakaus ja lainsäädännön jatkuvat muutokset sekä informaation puute sotilaskohteista.¹⁹⁹

Andrei Kozyrev myönsi 1997, että aluksi Barentsin yhteistyön suhteen oltiin ylioptimistisia. Todellisuudessa suurten projektien eteenpäin vieminen oli todella hidasta. Lisäksi Venäjän toiveet saada projekteille sataprosenttinen ulkomainen rahoitus oli epärealistinen. Hänen mukaansa ei myöskään onnistuttu vakuuttamaan hallituksia projektin tärkeydestä, joten aluetaso ei saanut tarvittavaa poliittista ja taloudellista tukea.²⁰⁰ Aluekomitean jäsenistä vain Lapin ja Nordlandin edustajat, joilla oli pisin kokemus yhteistyöstä, sanoivat odotusten jokseenkin toteutuneen. Molemmat kuitenkin mainitsivat Venäjän vaikean tilanteen 1990-luvun lopulla, jolloin rupla devalvoitui. Suomessa 1996–1998 on myös ollut ongelmana edustus, koska Suomen edustajina olivat lääninhallitukset ilman kehittämistä, mikä esti maakuntien omien tavoitteiden edistämisen. Lisäksi Komi oli ollut vain vuoden jäsenenä, joten heillä ei ollut todellista kokemusta yhteistyöstä. Muut vastaajat eivät kokeneet, että yhteistyö olisi vastannut odotuksia. Heidän mielestään toimintaa on vaivannut ennen kaikkea resurssien puute. Norjan Eriksenin mielestä tuloksia on saavutettu enemmän alue- kuin val-

¹⁹⁷ Rautajoki 2003, ss.78–81.

¹⁹⁸ Petersen 2005 [WWW-dokumentti].

¹⁹⁹ Nordic Environment Finance Corporation 2003 [WWW-dokumentti].

²⁰⁰ Kozyrev 1997, ss.46–49.

tiotasolla eli on rakennettu vahva alueellinen organisaatio. Christiansen ja Joenniemi ovat samaa mieltä Erikseenin kanssa, että Barentsin projekti on ottanut tuulta purjeisiin, vaikka ei vielä valtion päämiestasolla. Rakenteellisesti se muistuttaa muita Euroopan raja-alueita, joissa alueellistuminen tarkoittaa foorumia kontaktien lisäämiselle ja syventämiselle, ja siten pehmentää entisiä rajoja poliittisten päätöksentekijöiden ja virkamiesten välillä.²⁰¹

6.2.1 Luonnonvarojen hyödyntäminen

Vaikka Barentsin merialueet eivät kuulu virallisesti Barentsin yhteistyöhön, niiden luonnonresurssien hyödyntämiseltä odotetaan erittäin positiivisia vaikutuksia alueen talouteen. Barentsin alueen öljy- ja kaasuvarojen määrän arvioiminen on vaikeaa, koska tutkimukset ovat osin vielä alkuvaiheessa. Asiantuntijat ovat arvioineet, että öljyä alueella on 15,5 miljardia tonnia eli 10 % maailman kaupallisista varoista. Kaasua on arvioitu olevan 84,5 triljoonaa kuutiometriä, joka on puolet tämän hetken kaupallisista kaasuvaroista.²⁰² Varat ovat siis valtavat ja kiinnostus niihin sen mukainen. Aluekomitean mukaan ne ovat selvästi lisänneet kiinnostusta yhteistyöhön ja kiinnostus on vain kasvanut 2000-luvulla. Niiden nähdään olevan jopa kaikkein keskeisin asia yhteistyössä ja eteenpäin vievä voima tulevaisuudessa. Erityisesti EU odottaa paljon Venäjän ympäristöresursseilta, koska se haluaa turvata oman energiansaantinsa. Pohjoisen ulottuvuuden eräs keskeisimpiä sektoreita onkin energia.²⁰³ Hankkeet resurssien hyödyntämiseksi eivät kuitenkaan ole edenneet kovin nopeasti, koska ne vaativat valtavia investointeja ja vaikeutena ovat arktiset tuuli- ja jääolot²⁰⁴.

Tähän mennessä on kaksi kaasuvarojen hyödyntämisprojektia aloitettu: Snøhvitin kaasukenttä Norjan puolella ja Shtokmanin kaasukenttä Venäjän puolella. Snøhvit on suurin teollisuusprojekti, joka on ikinä toteutettu Pohjois-Norjassa. Se on ulkoministeri Petersenin mukaan iso työllistäjä ja kimmoke koko alueen taloudelle. Snøhvit onkin tuonut Pohjois-Norjaan yrittäjille monilla aloilla lisätuloja. Kaasukentän rakentaminen on kuitenkin ylittänyt budjettinsa sadoilla miljoonilla euroilla jo ennen 2006 suunniteltua toiminnan aloitusta. Shtokmanin kaasukenttä on puolestaan avannut ennennäkemättömät mahdollisuudet Venäjän ja Norjan väliselle talousyhteistyölle, vaikka testiporaukset eivät ole vielä käynnissä. Syksyllä 2005 Putin ilmoitti, että Venäjä on valinnut Norjan strate-

²⁰¹ Christiansen – Joenniemi 1999, s.94.

²⁰² Helsingin Sanomat 5.10.2003.

²⁰³ Commission of the European Communities 2005 [WWW-dokumentti].

²⁰⁴ Helsingin Sanomat 5.10.2003.

giseksi partneriksi kehitettäessä öljyresurssien hyödyntämistä arktisilla alueilla.²⁰⁵ Resurssien hyödyntämistä vaikeuttaa Norjan ja Venäjän välinen kiista aluevesirajasta. Harmaalla alueella on arvioitu olevan kolme kertaa suuremmat kaasuvarat kuin Shtokmanin kentällä.²⁰⁶

2000-luvulla on noussut keskustelu öljy- ja kaasuvarojen kestävästä käytöstä sekä alue- että valtiotasolla. Norjan ulkoministeri Jan Petersen painottaa, että niitä on hyödynnettävä vahingoittamatta herkkää arktista luontoa²⁰⁷. Norjan hallitus päätti vuonna 2003, että se laskee öljy-yhtiöt tekemään etsintöjä pohjoisen suojelluille alueille. Norjan oli tarkoitus tehdä päätös alueen hyödyntämisestä vasta 2006, mutta Venäjä oli jo täydessä vauhdissa omilla alueillaan ja öljy-yhtiöt painostivat Norjan viranomaiset aikaistamaan päätöksenteon. Lofootit, joka on kalastuselinkeinon kannalta yksi tärkeimpiä alueita, säilyi kuitenkin suojeltuna, mitä öljy-yhtiöt kritisoivat kovasti. Norjalaisviranomaisten mielestä ympäristösyistä on Norjan edun mukaista aloittaa resurssien hyödyntäminen samaan aikaan kuin Venäjä. Heidän kokemuksensa avulla voidaan asettaa ympäristövaatimuksia myös Venäjälle. Ympäristöjärjestöt ovat kuitenkin vastustaneet päätöstä hyvin vahvasti.²⁰⁸

Todellinen ongelma ympäristön vaarantuminen on jo Venäjällä. Komin ja Nenetsin alueelta on löydetty olemassa olevien lisäksi yli 100 uutta öljykenttää, joiden hyödyntäminen on tarkoitus aloittaa kymmenen vuoden sisällä. On puhuttu jopa Venäjän Kuwaitista. Ongelmana on kuitenkin Neuvostoliiton aikana rakennettu öljyteollisuus, joka on huonossa kunnossa. Esim. öljyputket vuotavat herkkään ympäristöön ja saastuttavat maaperän sekä vesistön, mikä on suuri uhka alkuperäiskansojen poroelinkeinolle ja perinteiselle elämäntyyliin. Osa alkuperäiskansoista on myös pakkosiirretty perinteisiltä asuinpaikoiltaan neuvostoaikaisiin taajamiin, eräänlaisiin reservaatteihin. Öljytulot eivät jää alueelle, koska esim. Komissa säädettiin 2003 uusi laki, jonka mukaan 80 % tasavallan öljy-yhtiöiltä saamista tuloista jää Moskovaan.²⁰⁹ Lapin yliopiston tutkijan Bruce Forbesin mukaan on kuitenkin mahdollista toteuttaa tuotanto minimoiden haittavaikutukset, kun käytetään uusinta teknologiaa, josta on oltava valmis maksamaan. Länsimaiset öljy-yhtiöt ovat valmiita maksamaan ympäristöystävällisestä teknologiasta, joten Nenetsin ja Komin luonnon ja alkuperäiskansojen kannalta olisi hyvä uutinen, jos ne hyödyntäisivät alueiden varoja entistä enemmän.²¹⁰

²⁰⁵ Petersen 2005 [WWW-dokumentti].

²⁰⁶ Helsingin Sanomat 5.10.2003.

²⁰⁷ Petersen 2005 [WWW-dokumentti].

²⁰⁸ Helsingin Sanomat 27.12.2003.

²⁰⁹ Helsingin Sanomat 5.10.2003.

²¹⁰ Helsingin Sanomat 13.10.2003.

6.2.2 Laajan turvallisuuden edistäminen

Barentsin yhteistyön alkaessa sotilaallinen yhteistyö jätettiin pois, koska se antoi silloiselle Venäjän ulkoministeri Kozyreville vapaammat kädet, vaikka Venäjän sotilasjohto oli avainasemassa päättämään Kuolan niemimaan avoimuudesta. Sotilasjohto osoittikin 1993 odottamatonta yhteistyöhalua antamalla informaatiota ja laskemalla norjalais-venäläisen tarkastusryhmän Novaya Zemlyalle. Pohjoisen laivaston johto oli avoimempi verrattuna Moskovan johtoon, vaikka se haastoi heidän roolinsa pohjoisessa. Syynä tähän oli Pavel Baevin mukaan hieman yllättävästikin Moskovan huomion väheneminen. Pohjoinen laivasto nautti neuvostoaikana etuoikeutetusta asemasta, joka on kuitenkin murentunut kylmän sodan päätyttyä ja resurssien vähennyttä.²¹¹ Lisäksi armeija on joutunut pikku hiljaa tottumaan median ja yleisön kritiikkiin, jota ei ollut Neuvostoliiton aikana²¹².

Norjan ja Venäjän välinen luottamus, läpinäkyvyys ja yhteistyö ovat kasvaneet sotilaallisen turvallisuuden sektorilla kylmän sodan päättymisen jälkeen, mikä on vähentänyt konfliktin mahdollisuutta Barentsin alueella. Maiden välille on kehittynyt erilaisia luottamusta herättäviä toimia; alueen komentajat keskustelevat keskenään säännöllisesti ja vuosittain järjestetään erilaisia yhteisiä projekteja kuten pelastusharjoitukset merellä.²¹³ Aluevesirajasta ei ole vielä päästy sopuun, mutta se haittaa lähinnä energiavarojen hyödyntämistä. Norjan ulkoministeri Jonas Støre uskoo kuitenkin, että raja-kiista on sovittavissa ajan kanssa. Hänen mukaansa Venäjällä ja Norjalla ei ole kiire ratkaista ongelmaa, vaan pikemminkin muut maat haluaisivat nopeampia ratkaisuja.²¹⁴ Vaikuttaako merialueiden ja sotilaallisen turvallisuuden poissulkeminen Barentsin käytännön yhteistyöhön? Heinisen mielestä on vaikea sanoa, mutta tilanne on mielenkiintoinen ja haastava, koska tällä tavalla rakennettu yhteistyö on altis kansainvälisen järjestelmän muutoksille ja jännitteille.²¹⁵ Aluekomitean jäsenten mukaan merialueiden puuttuminen on enemmänkin ulkopoliittinen ongelma eli heidän työleen sillä ei ole merkitystä.²¹⁶

Laajan turvallisuuden sektoreista erityisesti ydinturvallisuuteen, joka yhdistää sekä sotilaallisen että ei-sotilaallisen turvallisuuden, on kiinnitetty huomiota Barentsin alueella. Sekä alueen valtiot, EU ja NGO:t²¹⁷ kuten Bellona ja Greenpeace ovat tunnustaneet ongelman globaalissa ja arktisessa kon-

²¹¹ Baev 1994, ss.177–178.

²¹² Vesa 2000, ss.7-9.

²¹³ Skiaker 2003, s.58.

²¹⁴ Barents Observer 23.11.2005 [WWW-dokumentti].

²¹⁵ Heininen 1998, s.205.

²¹⁶ Nordic Environment Finance Corporation 2003 [WWW-dokumentti].

²¹⁷ Non-Governmental Organizations

tekstissä, joten ongelma on turvallisempi.²¹⁸ Erityisen tärkeä askel otettiin 21.5.2003, jolloin solmittiin MNEPR – Multilateral Nuclear Environmental Programme for Russia – neljän vuoden neuvottelujen jälkeen²¹⁹. Mielenkiintoista on, miksi sopimuksen neuvottelut kestivät niin kauan. Venäjän viranomaiset olisivat halunneet periä veroja lahjoitetuista ulkomaisista varoista ja välineistä, mitä muut osapuolet eivät hyväksyneet. Lopuksi Venäjä kuitenkin suostui muiden valtioiden vaatimuksiin.²²⁰ Toinen merkittävä edistysaskel on v.2002 perustettu Northern Dimension Environmental Partnership Support Fund (NDEP), joka on kerännyt 225 miljoonaa euroa Luoteis-Venäjän ydinjäte- ja ympäristöprojekteihin. Yllättävää kyllä Venäjä on yksi suurimpia lahjoittajia.²²¹ Käytännön ydinjäteprojektien toteuttaminen on kuitenkin ollut hidasta ja monet ovat vielä suunnitteluvaiheessa, mikä saattaa aiheuttaa ongelmia jo olemassa olevan rahoituksen käyttämiseen, koska rahoittajien ehtoihin kuuluu varojen hyödyntäminen tietyssä ajassa²²². Murmanskin Bellonan johtaja Andrey Zolotkov mainitsee ongelmaksi myös armeijan yhteistyöhalun. Pohjoisen laivaston edustajat eivät esim. osallistu kokouksiin tai anna informaatiota, vaikka suurin osa rahoituksesta menee heidän ongelmiansa ratkaisemiseen.²²³ Venäjän päätökset ovat muutenkin hieman ristiriitaisia ydinjäteongelman suhteen. Se aikoo kaksinkertaistaa ydinenergiakapasiteettinsa v. 2020 mennessä ja on myös hyväksynyt ydinjätteiden tuonnin kolmansista maista jälleenkäsitteltäväksi, vaikka kapasiteetti ei riitä omien jätteidenkään käsittelyyn.²²⁴

Ydinturvallisuus saa vakavuutensa vuoksi selvästi eniten huomiota Barentsin alueen turvallisuuskysymyksistä mm. EU:n taholta, mutta naapurivaltiot määrittelevät myös ympäristön ja rajavalvonnan turvallisuuskysymyksiksi, vaikka ei yhtä painavin sanankääntein kuin ydinturvallisuuden. Esimerkiksi rajavalvonnan yhteistyöstä on Lapin ja Murmanskin v.2004 aloittama hankekokonaisuus, jonka tarkoituksena on estää prostituution, huumeiden sekä väkivallan leviämistä ja parantaa liikenteen ja matkailun turvallisuutta alueella. Yhteistyötä tekevät niin poliisin, tullin, rajavartioston kuin pelastusviranomaisten edustajat.²²⁵ Toinen esimerkki edistyksestä on, että syyskuussa 2005 Barentsin kaikkien alueiden edustajat allekirjoittivat pelastustoiminnan yhteistyöasiakirjan, jota Lapin lääninhallituksen mukaan voi pitää merkittävänä saavutuksena.²²⁶

²¹⁸ Heininen 1999c, s.95.

²¹⁹ Framework Agreement on MNEPR 21.5.2003 [WWW-dokumentti], kts s.35.

²²⁰ Bellona [WWW-dokumentti].

²²¹ Tuomioja 10.10.2005 [WWW-dokumentti].

²²² Nordic Environment Finance Corporation 2003 [WWW-dokumentti].

²²³ Zolotkov 2003, s.75.

²²⁴ Commission of the European Union 17.1.2002 [WWW-dokumentti].

²²⁵ Helsingin Sanomat 24.2.2004.

²²⁶ Etelä-Suomen Sanomat 4.9.2005.

1995 alkoi pohjoismaisen ympäristöhankkeiden rahoittajan Nefcon ohjelma Venäjän viranomaisten auttamiseksi ympäristösektorilla Barentsin alueella. Ohjelma koostui kohteiden kartoittamisesta ja valittujen projektien toteuttamisesta. 17 projektia aloitettiin ja monet niistä koskivat vesihuoltoa, joka on suurin ongelma Venäjällä. Vuoteen 2003 mennessä vain yksi projekti oli saatu päätökseen ja muut olivat edenneet hitaasti tai ei lainkaan. Ruplan romahdus vaikutti ympäristöprojekteihin ja toinen vaikeus on ollut Venäjän nopeasti muuttuva lainsäädäntö ja hallinto. Projektien rahoittajat kestävät vain tietyn määrän muutoksia. Jos olosuhteet muuttuvat rajusti, he joutuvat harkitsemaan investointipäätöksensä ja projektien jatkaminen käy vaikeaksi.²²⁷ Huolimatta vaikeuksista Luoteis-Venäjä sai syksyllä 2005 rahaa Nefcolta 3 miljoonaa euroa, joilla pystytään selvittämään 20–30 uuden hankkeen toteuttamismahdollisuudet. Hankkeiden toteuttaminen edellyttää rahoitusta myös Venäjältä. Nefco on luettellonut yhteensä 42 Luoteis-Venäjän pahinta ympäristöongelmakohdetta Komin, Murmanskin, Arkhangelin, Karjalan ja Nenetsin alueilla. Hankkeiden toteuttaminen on kuitenkin yhä vaikeaa maan jäykän byrokratian vuoksi, kertoo Lapin ympäristökeskuksen johtaja Kari Kinnunen.²²⁸

Barentsin aluekomitean jäsenten mielestä yhteistyö on lisännyt alueen turvallisuutta. Ennen kaikkea jo keskinäinen tunteminen on vähentänyt konfliktien mahdollisuutta. Tärkeitä kontaktien lisäämisessä ovat nuorten vaihto-ohjelmat, demokratiaohjelmat sekä kansalaisjärjestöjen rakentaminen. Turvallisuuden erityisalueina he mainitsivat ydinturvallisuuden, elinolosuhteiden paranemisen myötä sosiaalisen turvallisuuden ja viranomaisyhteistyön. Euroopan pohjoisosasta onkin tullut viimeisen viidentoista vuoden aikana vakaa alue ja nykyisin sotilasstrategian sijaan tärkeämmäksi ovat nousseet alueen energiavarat. Tähän kehitykseen on vaikuttanut alueen valtioiden lisäksi vahvasti Euroopan Unioni, joka on pyrkinyt vähentämään alueen ei-sotilaallisia uhkia.

6.2.3 Tulevaisuuden haasteet

Kun Barentsin yhteistyö lähti käyntiin, siltä puuttui selkeä ja laajalti tunnettu visio samoin kun vision esiintuojat niin keskus- kuin aluetasollakin.²²⁹ Aluekomitean mielestä vision tulisi sisältää mielikuva resurssirikkaasta, monipuolisesta, kehittyvästä, pohjoisesta ja kansainvälisestä alueesta, joka on ennen kaikkea talousalue. Barents 2010 projekti julkistettiin v. 2003 Umeåssa ja sitä valvoo Ba-

²²⁷ Nordic Environment Finance Corporation 2003 [WWW-dokumentti].

²²⁸ Helsingin Sanomat 20.10.2005.

²²⁹ Lindgren – Rafaelsen 2001 [WWW-dokumentti].

rentsin alueneuvosto. Projektin tavoitteena on luoda strategia ja toimintasuunnitelmat tulevaisuuden yhteistyölle aluetasolla vuoteen 2010 asti. Koska alue koostuu kolmestatoista alueesta, oli tarve luoda yhtenäinen yhtenäiset tavoitteet ja lähestymistavat sekä itse yhteistyöhön, rahoitusohjelmiin ja muihin toimijoihin, koska jokaisella alueella on rajoitetut mahdollisuudet ajaa omaa kehitystään kansallisten lainsäädäntöjen vuoksi. Lisäksi alueneuvoston puheenjohtajuus muuttuu joka toinen vuosi, mikä lisäsi tarvetta luoda yhtenäisiä käytäntöjä. Projektin visioksi ja tavoitteeksi on määritelty luoda kilpailukykyinen alue Euroopassa ja erityisesti luonnonresurssien merkitystä korostetaan. Projektin visio on siis hyvin samanlainen kuin aluekomitean. Tavoitteeseen pääsyn varmistamiseksi luotiin strategia, jolla on tarkoitus päästä tavoitteeseen määrittämällä systemaattiset toimet, joita tehdään sekä alueellisesti että kansallisesti.²³⁰

Aluekomitea näkee, että Barentsin yhteistyö vahvistuu tulevaisuudessa, mutta se riippuu monista asioista kuten Venäjän talouden kehityksestä. Jotta yhteistyö olisi kaikille hyödyllistä, tarvitaan lisää koordinoituja resursseja ja laajojen taloussiteiden luomista sekä aktiviteetteja yleensäkin. Verrattuna muihin suomalaiset komitean jäsenet korostivat yhteyksiä myös kansalliselle tasolle, mikä johtuu resurssien puutteesta. Verrattuna ruotsalaisiin ja venäläisiin Norjan Eriksen moitti suomalaisia passiivisemmiksi kuin aiemmin, mikä on selitettävissä juuri Suomen valtion panostuksen puutteella.

Varmistaakseen tulevaisuuden kehityksen aluetaso on siis luonut Barents 2010 projektin, mutta Barentsin tulevaisuuteen vaikuttavat myös monet organisaation ulkopuoliset tekijät. Tiedossa on jo EU:n rahoitusohjelmien muutos. EU:n komissio on päättänyt, että vuodesta 2007 eteenpäin pääasiallinen rahoituslähde pohjoiselle ulottuvuudelle ja Venäjälle on ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument). Se tulee korvaamaan Tacis rahoitusohjelman ja siihen on lisätty innovatiivisia komponentteja, joiden on tarkoitus tukea raja-alueyhteistyötä unionin ulkorajoilla. Vuonna 2006 komissio muuttaa yleensäkin raja-alueyhteistyön instrumentit niin sanotuksi naapurisuusohjelmiksi²³¹ Koska BEAR on esim. Välimeren prosessin kanssa osa EU:n uutta naapuripolitiikkaa, on mahdollista, että se voi joutua kilpailemaan entistä enemmän EU:n rahoituksesta muiden alueiden kanssa, vaikka Venäjä on EU:lle tärkeä kumppani. Kiintoisa kysymys EU:n suhteen on myös mahdollinen Norjan liittyminen unioniin, mikä muuttaisi Barentsin alueen puhtaasti EU:n ja Venäjän väliseksi rajaksi.

²³⁰ Barents 2010 [WWW-dokumentti].

²³¹ Euroopan Unionin viralliset internet-sivut [WWW-dokumentti].

Toinen merkittävä tekijä on Venäjä ja sen sisä- ja ulkopoliittinen tilanne, mikä vaikuttaa sen alueiden vapauksiin ja mahdollisuuksiin toimia. Neuvostoliiton hajottua Venäjä näytti lähenevän länttä ripeästi, mutta presidentti Vladimir Putinin valtakaudella Venäjä kokee Hiski Haukkalan mukaan EU:n kilpailijaksi omalla valtapiirillään.²³² Vuonna 2004 presidentti Putin teki perustuslaillisen muutoksen, jonka mukaan presidentti valitsee alueiden kuvernöörit kansanvaalien sijaan. Hän sanoi syyksi terrorismin kitkemisen ja erityisesti epäonnistuneen Beslanin koulukaappauksen. Syynä on pikemminkin Putinin halu lisätä valtaa alueisiin.²³³ Toinen hyvin todennäköisesti tulossa oleva takaisku Barentsin alueelle on kansalaisjärjestöjä alistavan lain eteneminen Venäjän parlamentissa. Jos laki astuu voimaan vuoden 2007 alusta, kansalaisjärjestöt joutuvat tiukan kontrollin alaisiksi. Ensinnäkin järjestöjen on pakko rekisteröityä tarkkojen ehtojen mukaisesti ja niiden talous joutuu ankaran valvonnan alaiseksi. Ulkomaalaisia ja Venäjällä väliaikaisesti asuvia henkilöitä kielletään perustamaan kansalaisjärjestöjä tai toimimaan niiden jäsenenä. Laki koskee myös erilaisia epävirallisia harrastuspiirejä ja urheilukerhoja. Putinin tarkoitus on ryöpyttää ennen kaikkea ihmisoikeusjärjestöjä.²³⁴ Jos laki hyväksytään, mikä on erittäin todennäköistä, Barentsin alueella se koskee monia vasta kehittymässä olevia kansalaisjärjestöjä. Lisäksi monien ulkomaalaisten järjestöjen toiminta loppuu kokonaan, mikä on erittäin huolestuttavaa yhteistyön kannalta.

²³² Helsingin Sanomat 12.12.2004.

²³³ Guardian Unlimited 14.9.2004 [WWW-dokumentti].

²³⁴ Helsingin Sanomat 24.11.2005.

6. YHTEENVETO

Kahdentoista vuoden aikana Barentsin Euroarktinen yhteistyö on kehittynyt unelmasta todellisuudeksi, vaikka ei aivan odotetulla tavalla. Viralliset ja epäviralliset kontaktit alueella ovat lisääntyneet huomattavasti ja Venäjän ja Pohjoismaiden välinen raja on normalisoitunut. Barentsin yhteistyö on vakiintunut sekä organisoitunut, ja sillä on selkeästi määritellyt rajat, jotka tuskin tulevat enää muuttumaan. Organisoitumisesta huolimatta olisi mielenkiintoista tutkia alueen asukkaiden tietämystä yhteistyöstä ja sen tavoitteista sekä sitoutumista niihin, koska epäilen, että se ei ole kovin suuri. Barentsin yhteistyöhän ei ole energiavaroja lukuun ottamatta saanut kovin suurta julkisuutta yleensäkkään. Alue ei ole ekologisesti yhtenäinen, mutta yhdistäviä tekijöitä ovat vaikeat olosuhteet, pitkät välimatkat sekä vanheneva ja vähenevä väestö. Maakunnat ovat myös kaikki omien maidensa periferioita, vaikka on muistettava elintasero Luoteis-Venäjän ja Pohjoismaiden välillä. Alueella ei ole yhtenäistä identiteettiä, koska erottavia tekijöitä on enemmän kuin yhteisiä. En usko, että identiteetti kehittyykään lähitulevaisuudessa, mutta onko se edes tarpeellista? Barentsin yhteistyön tarkoituksenahan on lisätä alueen taloudellista kasvua ja siten välttää syrjäytymistä, mitä myös EU on tukenut vahvasti. Barentsin alue muistuttaa monia muita funktionaalia raja-alueyhteistyöprojekteja, jotka eivät haasta alueen valtioiden asemaa tärkeimpinä toimijoina. Se, mikä tekee alueen erikoiseksi verrattuna muihin rajat ylittäviin yhteistyöprojekteihin, ovat sen valtavat ja hyödyntämättömät luonnonvarat sekä monet Venäjän puolella olevat turvallisuusongelmat.

Poikkeavaa Barentsin yhteistyöorganisaatiossa on sen kaksitasoisuus. Aluekomitea kokee, että yhteistyö keskustason kanssa sujuu ja se saa äänensä kuuluviin. Kaksitasoinen ratkaisu toimii, koska molemmilla tasoilla on omat vastuunsa ja tehtävänsä. Ongelmana on kuitenkin, että suurista odotuksista huolimatta yhteistyö ei ole saanut odotettua huomiota keskustasolla, mikä näkyy aluetason saamassa tuessa. Erityinen ongelma on aluetason resurssien puute, joka kylläkin riippuu valtiosta. Erityisesti Norjan valtio on panostanut alueidensa resursseihin ja Ruotsikin viime aikoina, mutta Suomen maakuntien varat ovat riittämättömät. Venäjän alueiden tavoitteena on houkutella rahoitusta lännestä, joten ne eivät koe omia resurssejaan samalla tavoin riittämättömiksi. Ratkaisuna resursipulaan olisi Barentsin organisaation yhteinen budjetti. Sen toteuttaminen käytännössä saattaisi kuitenkin olla melko vaikeaa, koska alueen valtiot ovat hyvin keskushallintojohtoisia, eikä maakunnilla ole omia budjetteja tai toimivaltaa. EU:n tuki on myös sidottu suoraan olemassa oleviin projekteihin.

Käytännön yhteistyö ja yleensäkin suurempi aktiivisuus ovat keskittyneet aluetasolle, vaikka Barentsin yhteistyö alkoi puhtaasti ylhäältä alas aloitteesta. Todellisuudessa yhteistyö koostuu monien eri sektoreiden projekteista. Parhaiten projektit ovat onnistuneet kulttuurin ja koulutuksen aloilla, mutta pettymyksiä on tullut eniten kaupallisessa yhteistyössä, jonka suhteen odotukset olivat suuret. 1990-luvun lopussa erittäin suuri vaikutus oli Venäjän taloudellisilla vaikeuksilla, jotka vähensivät rajusti pohjoismaalaisten yritysten kiinnostusta hakeutua yhteistyöhön venäläisten kanssa muutamaksi vuodeksi. Vaikeutena ovat olleet myös kulttuuri- ja kielierot sekä Venäjän lainsäädännön jatkuvat muutokset ja hankkeita hidastava byrokratia. Ongelmat ovat siis hyvin samankaltaisia kuin rajat ylittävien yhteistyöprojektien yleensäkin. Oma lukunsa ovat myös erilaisten rahoitusvaihtoehtojen sekava viidakko. Niiden hyödyntämiseksi pienet ja keskisuuret yritykset tarvitsisivat apua, jota voisivat tarjota esim. Barentsin sihteeristöt. Alueiden edustajilla on kuitenkin yhteistä tahtoa ja intressejä viedä yhteistyötä eteenpäin vaikeuksista huolimatta ja sitoutuminen oli nousussa vuonna 2002, kun Venäjän talous oli kasvussa.

Tulevaisuudessa suuret odotukset kohdistuvat öljy- ja kaasuvarojen hyödyntämiseen, koska muualla maailmassa varat hupenevat kovaa vauhtia. Myös keskustaso sekä alueen ulkopuoliset toimijat ovat erittäin kiinnostuneita tästä sektorista. Kahden kaasukentän rakentaminen on jo aloitettu, mikä on lisännyt taloudellista aktiviteettia erityisesti Pohjois-Norjassa. Barentsin alueella odotetaan kenttien työllistävää vaikutusta, koska varsinaiset tuotot energiavaroista valuvat suurille monikansallisille öljy- ja kaasuyhtiöille sekä Norjalle ja Venäjälle, joiden alueilla kentät ovat. Joka tapauksessa luonnonvarat antavat alueelle mahdollisuuden nousta taloudellisesti aivan uudelle tasolle ja samalla lisätä omaa painoarvoaan. Varojen hyödyntämiseen täydellä teholla menee kuitenkin vuosia, jollei vuosikymmeniä, joten ne eivät vielä lähitulevaisuudessa paranna alueen taloudellista tilannetta. Yhteistyö ei siten perustu pelkkään resurssien hyödyntämiseen.

Barentsin päätavoite yhteistyötä aloitettaessa oli edistää alueen vakautta. Reilussa kymmenessä vuodessa alueesta onkin tullut vakaa, ja sotilaallisen konfliktin mahdollisuus on vähentynyt huomattavasti, mikä on parantanut koko Euroopan turvallisuutta. Yhteistyö on edistänyt yhteistä intressien ja politiikan ymmärtämystä, joka ei ole turvallisuuspainotteisia vanhalla voimapoliittisella tavalla. Norja ja Venäjä ovat lähentyneet toisiaan, vaikka ne eivät ole sopineet aluevesirajakiistaansa. Barentsin yhteistyön puitteissa on pyritty vähentämään Kuolan niemimaan laajan turvallisuuden valtaviksi paljastuneita uhkia, jotka ovat korostuneet sotilaallisten uhkien heikennettyä. Vaikeudet projektien suhteen ovat olleet hyvin samankaltaisia kuin muidenkin sektoreiden, vaikka joissain tapauksissa ongelma on ollut pohjoisen laivaston haluttomuus tehdä yhteistyötä. Laajan turvallisuus-

den uhat eivät siten ole haitanneet yhteistyötä kovinkaan merkittävästi. Merialueiden sulkeminen yhteistyöalueen ulkopuolelle on enemmänkin ulkopoliittinen ongelma ja haittaa lähinnä energiavarojen hyödyntämistä. Mielenkiintoinen kysymys on; että tulisiko ei ydinjätteeseen liittyviä ympäristöongelmia turvallistaa enemmän, jotta ne saisivat huomiota enemmän, vai onko parempi toimia normaalin politiikan keinoin? Aluetason kannalta ne olisi parempi hoitaa tavallisen politiikan keinoin, jolloin päätösvalta säilyisi aluetasolla.

Barentsin yhteistyön tulevaisuus näyttää valoisammalta kuin 2000-luvun alussa. Venäjän talous on piristynyt ja kaasu- ja öljyvarojen hyödyntäminen on alkamassa, joten taloudellisen yhteistyön mahdollisuudet ja odotukset ovat aluetasolla kasvaneet, mikä lisää myös eri osapuolten sitoutumista. Lisäksi on luotu pidemmän tähtäimen Barents 2010 projekti, jonka puitteissa pyritään tehostamaan aluetason toimintaa ja luomaan kilpailukykyinen alue Euroopassa. Haaste aluetasolle on keskustason aktivoiminen, jotta se saa tarvittavat resurssit sekä lisää itsenäisyyttä, erityisesti Suomessa. Laajempi haaste on Venäjän halukkuus tehdä raja-alueyhteistyötä. Se on viime aikoina kiristänyt tai kiristämässä alueiden sekä median ja kansalaisjärjestöjen asemaa. Venäjä tarvitsee kuitenkin Barentsin alueella ulkopuolista apua energiavarojen hyödyntämiseen ja ympäristöongelmien hoitamiseen, joten se ei voi täysin sulkea lähivaltioita ja EU:a pois alueelta.

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus ja artikkelit

Baev, Pavel K. (1994), "Russian Perspectives on the Barents Region". Teoksessa Stokke, Olav S. & Tunander, Ola (toim.), *The Barents Region Cooperation in Arctic Europe*, 176-186. International Peace Research Institute, Oslo and the Fridtjof Nansen Institute. Great Britain: Sage Publications.

Bullmann, Udo (1997), "Politics of the Third Level". Teoksessa Jeffery, Charlie (toim.), *The Regional Dimension of the European Union. Towards a Third Level in Europe?* 3-20. London: Frank Cass.

Buzan, Barry (1983), *People, States and Fear. The National Security Problem in International Relations*. Guilford: Harvester Wheatsheaf.

Buzan, Barry (1991), *People, States and Fear. An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. 2. painos. Worcester: Harvester Wheatsheaf.

Buzan, Barry - Waever, Ole - de Wilde, Jaap (1998), *Security. A New Framework for Analysis*. Colorado: Boulder Lynne Rienner.

Christiansen, Thomas – Joenniemi, Pertti (1999), "Politics on the Edge: On the Restructuring of Borders in the North of Europe". Teoksessa Eskelinen, Heikki – Liikanen, Ilkka – Oksa, Jukka (toim.), *Curtains of Iron and Gold. Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, 89-115. Alersshot: Ashgate.

Clement, Norris – Ganster, Paul – Sweedler, Alan (1999), "Development, Environment and Security in Asymmetrical Border Regions: European and North American Perspectives". Teoksessa Eskelinen, Heikki – Liikanen, Ilkka – Oksa, Jukka (toim.), *Curtains of Iron and Gold. Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, 243-281. Alersshot: Ashgate.

Corvers, Fabienne – Nijkamp, Peter (2000), "Regional Development and Interorganizational Policy Making in a Pan-European Context". Teoksessa Kohno, Hirotada – Nijkamp, Peter – Poot, Jacques (toim.), *Regional Cohesion and Competition in the Age of Globalisation*, 265-285. UK: Edward Elgar.

Denscombe, Martyn (1998), *The Good Research Guide: for small-scale social research projects*. Buckinham: Open University Press.

Dillman, Don A. (2000), *Mail and Internet Surveys. The Tailored Design Method*. Second Edition. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Granberg, Leo (1998), "Constructing the Barents Region: The Play and the Audience". Teoksessa Granberg, Leo (toim.), *The Snowbelt. Studies on the European North in Transition*, 231-264. Helsinki: Kikumura Publications.

- Heininen, Lassi (1999a), "Security issues in the European North in the 1990s". Teoksessa Lausala, Tero – Valkonen, Leila (toim.), *Economic Geography and Structure of the Russian Territories of the Barents Region*, 207-222. Arctic Centre Reports 31. Rovaniemi: University of Lapland.
- Heininen, Lassi (1999b), "Northern Policies of the Arctic States: a comparative study". Teoksessa Heininen, Lassi & Lassinantti, Gunnar (ed.), *Security in the European North – from Hard to 'Soft'*, 219-249. Arktisen keskuksen tiedotteita 32. Rovaniemi: University of Lapland.
- Heininen, Lassi (1999c), "The Nuclear Problem and Different Actors – the Problem onto a Political Agenda". Teoksessa Heininen, Lassi & Lassinantti, Gunnar (ed.), *Security in the European North – from Hard to 'Soft'*, 85-100. Arktisen keskuksen tiedotteita 32. Rovaniemi: University of Lapland.
- Heininen, Lassi (1998), "The International Situation and Cooperation in Change". Teoksessa Granberg, Leo (toim.), *The Snowbelt. Studies on the European North in Transition*, 199-230. Helsinki: Kikimura Publications.
- Hettne, Björn (1999), "Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation". Teoksessa Hettne, Björn – Inotai, András – Sunkel, Osvald (toim.), *Globalism and the New Regionalism*, 1-24. Great Britain: Macmillan Press Ltd.
- Hettne, Björn– Inotai, Andras (1994), *The New Regionalism. Implications for Global Development and International Security*. Research for Action. Helsinki: UNU/WIDER.
- Holst, Johan (1994), "The Barents Region: Institutions, Cooperation and Prospects". Teoksessa Stokke, Olav S. & Tunander, Ola (toim.), *The Barents Region Cooperation in Arctic Europe*, 11-24. International Peace Research Institute, Oslo and the Fridtjof Nansen Institute. Great Britain: Sage Publications.
- Huru, Jouko (1998), "Kohti moniarvoista ja laaja-alaista turvallisuutta", *Kosmopolis*, 28:1/1998, 45-67.
- Hveem, Helge (1999), "Political Regionalism: Master or Servant of Economic Internationalization?" Teoksessa Hettne, Björn – Inotai, András – Sunkel, Osvald (toim.), *Globalism and the New Regionalism*, 85-115. Great Britain: Macmillan Press Ltd.
- Joenniemi, Pertti (1994), *Regionality and the Modernist Script, Tuning into the unexpected in International Relations*. Tampere Peace Research Institute. Occasional Papers No.57, 1994, Tampere.
- Jukarainen, Pirjo (1999), "Borders Change – So Do Space, Identity, and Community". Teoksessa Eskelinen, Heikki – Liikanen, Ilkka – Oksa, Jukka (toim), *Curtains of Iron and Gold. Reconstructing Borders and Scales of Interaction*, 57-72. Alershot: Ashgate.
- Keating, Michael (1998), *The New Regionalism in Western Europe. Territorial Restructuring and Political Change*. UK: Edward Elgar.
- Keating, Michael (1995), "Europeanism and Regionalism". Teoksessa Jones, Barry – Keating, Michael (toim.), *The European Union and the Regions*, 1-22. Oxford: Clarendon Press.
- Kozyrev, Andrei (1997), Speech in Conference: Barents Region Today – Dreams and Realities in Rovaniemi 9/1997. Teoksessa Heininen, L & Langlais, R. (ed.), *Europe's Northern Dimension: the*

BEAR meets the south, 45-55. Publications of the Administrative Office of the University of Lapland: 39. Rovaniemi: University of Lapland Press.

Kozyrev, Andrei (1994), "Cooperation in the Barents-Euro-Arctic Region: Promising Beginning". Teoksessa Stokke, Olav S. & Tunander, Ola (toim.), *The Barents Region Cooperation in Arctic Europe*, 25-30. International Peace Research Institute, Oslo and the Fridtjof Nansen Institute. Great Britain: Sage Publications.

Käkönen, Jyrki – Lähteenmäki, Kaisa (1999), "Regionalization and its Impact on the Theory of International Relations". Teoksessa Hettne, Björn – Inotai, András – Sunkel, Osvald (toim.), *Globalism and the New Regionalism* 203-227. Great Britain: Macmillan Press Ltd.

Käkönen, Jyrki (1996), "Globalisoituminen ja alueellistuminen", *Kosmopolis*, 26:1/96, 5-20.

Käkönen, Jyrki – Lähteenmäki, Kaisa (1995), *Regionalization and the Theory of International Relations*. Research Reports No.64. Tampere: Tampere Peace Research Institute.

Laitinen, Kari (1999), *Turvallisuuden todellisuus ja problematiikka. Tulkintoja uusista turvallisuuksista kylmän sodan jälkeen*. Studia Politica Tampereensis No.7, Poliitiikan tutkimuksen laitos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Lassinantti, Gunnar (1999), "Toward a Broader Security Concept in North Europe". Teoksessa Heininen, Lassi – Lassinantti, Gunnar (toim.), *Security in the European North – from 'Hard' to 'Soft'*, 101-123.. Arktisen keskuksen tiedotteita 32. Rovaniemi: University of Lapland.

Mann, Chris – Stewart, Fiona (2000), *Internet Communication and Qualitative Research. A Handbook for Researching Online*. London: Sage Publications Ltd.

Mustaniemi, Timo (1995), *Kuolan niemimaan strategisen aseman kehittyminen 1980- ja 1990-luvulla ja ennakointia tulevasta*. Diplomityö. Helsinki: Jatkotutkinto-osasto. Maanpuolustuskorkeakoulu.

Möttölä, Kari (1995), *Vakauspolitiikka, konfliktinhallinta ja pelotepuolustus. Turvallisuuspolitiikan toimintalohkot*. UM taustat 1:1995, Helsinki.

Nokkala, Arto (2001), *Laajeneva sotilaspolitiikka. Strategia ja turvallisuus suomalaisen asevoiman rakentamisessa*. Tutkimuksia No. 94. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Nokkala, Arto (2000), *Turvallisuus. Suomen pohjoisen politiikan vaihtoehdot -tutkimusprojektin loppuraportti*, ss.28-49. Vedos tammikuu 2000.

Nokkala, Arto (1998a), "Preconditions for Regional Security in the New Northern Europe". Teoksessa Heininen, Lassi – Käkönen, Jyrki (toim.), *The New North of Europe. Perspectives on Northern Dimension*, 83-94. Research Report No 80. Tampere: Tampere Peace Research Institute.

Nokkala, Arto (1998b), *Sotilaspolitiikan haasteita Pohjois-Euroopassa*. Tutkimuksia No.82. Tampere: Rauhan- ja konfliktintutkimuskeskus.

Nyberg, Rene (2003), "Realities and ideals". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 20-23. Helsinki: Hakapaino Oy.

- Ohmae, Kenichi (1995), *The End of Nation State. The Rise of Regional Economies*. New York: The Free Press.
- Oman, Charles (1994), *Globalisation and Regionalisation: The Challenge for Developing Countries*. Development Centre Studies. Paris: OECD.
- Paasi, Anssi (1996), *Territories, Boundaries and Consciousness. The Changing Geographies of the Finnish-Russian Border*. Belhaven Studies in Political Geography. England: John Wiley & Sons.
- Peters, Guy B. (1998), *Comparative Politics Theory and Methods*. Comparative Government and Politics Series. England: Macmillan Press Ltd.
- Pokka, Hannele (2003), "Russian and Northern Europe – a partnership?" Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 15-19. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Rautajoki, Timo (2003), "Barents business co-operation". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 78-81. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Samstag, Tony (1993), *Arctic Challenges: Report from the Nordic Council's Parliamentary Conference in Reykjavik 16-17 August 1993*. The Nordic Council.
- Sazhinov, Pavel (2003), "Meaning of regional politics". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 37-41. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Silverman, David (1993), *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London: Sage Publications Ltd.
- Skiaker, Thorsten (2003), "Co-operation between Russia and Norway – a military perspective". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 57-59. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Stoltenberg, Thorvald (1997), Speech in Conference: Barents Region Today – Dreams and Realities in Rovaniemi 9/1997. Teoksessa Heininen, L & Langlais, R. (ed.), *Europe's Northern Dimension: the BEAR meets the south*, 53-55. Publications of the Administrative Office of the University of Lapland: 39. Rovaniemi: University of Lapland Press.
- Storper, Michael (1997), *The Regional World. Territorial Development in a Global Economy*. New York: The Guilford Press.
- Weaver, Ole (1995), "Securitization and Desecuritization". Teoksessa Lipschutz, Ronnie D. (toim.) *On Security*, 46-86. New York: Columbia University Press.
- Veggeland, Noralv (1994), "The Barents Region as a European Frontier Region: A Comparative Study". Teoksessa Stokke, Olav S. & Tunander, Ola (toim.), *The Barents Region Cooperation in Arctic Europe*, 201-212. International Peace Research Institute, Oslo and the Fridtjof Nansen Institute. Great Britain: Sage Publications.

Vesa, Unto (2000) "On the Challenges of Democratic Security Building – For a Preface". Teoksessa Vesa, Unto (toim), *Democratic Security Building: Cases from the Baltic and Black Sea Regions*, 7-12. Occasional Papers No. 83, 2000. Tampere: Tampere Peace Research Institute.

Weyand, Sabine (1997), "Inter-Regional Associations and the European Integration Process". Teoksessa Jeffery, Charlie (toim), *The Regional Dimension of the European Union. Towards a Third Level in Europe?* 166-182. London: Frank Cass.

Wiberg, Ulf (1994), "Co-operation in the Barents Region". Teoksessa Dellebrant, Jan Åke – Olsson, Mats-Olov (toim.), *The Barents Region. Security and Economic Development in the European North*, 27-39. CERUM. Umeå: Umeå University.

Wängborg, Manne (2003), "Sweden, the European Union and Russia: Partners in the North". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 28-30. Helsinki: Hakapaino Oy.

Zolotkov, Andrey (2003), "Commenting environmental discussion". Teoksessa Katila, Satu & Kulmala, Meri & Päiviö, Laura (ed.), *Murmansk – New Possibilities in the Barents Region*, 28-30. Helsinki: Hakapaino Oy.

Sanomalehdet

Etelä-Suomen Sanomat 4.9.2005.

Helsingin Sanomat 25.11.2000, 19.3.2001, 21.6.2001, 17.9.2001, 29.9.2002, 5.10.2003, 13.10.2003, 27.12.2003, 21.2.2004, 24.2.2004, 12.12.2004, 20.10.2005, 24.11.2005.

Haavisto, Pekka – Pursiainen, Christer, "Venäjän ympäristöongelmat suuri turvallisuushaaste." Vieraskynä. Helsingin Sanomat 30.8.2000.

Turun Sanomat 28.9.2005.

Vaahtoranta, Tapani, "EU:n vastuu Euroopan turvallisuudesta kasvaa." Vieraskynä. Helsingin Sanomat 10.10.2001.

Internet – lähteet

Andersson, Katrine (2005), *The Euro-Mediterranean Partnership – Composition, strategic importance and influence on the Barents Euro-Arctic Cooperation*. County Administration of Västerbotten. 20.10.2005. <<http://www.barentsinfo.org>>

Barentsinfo. 21.11.2005. <<http://www.barents.fi>>

Barents Information Service. 1.11.2005. <<http://www.barentsinfo.org>>

Barents Euro-Arctic Council, Official web site. 22.11.2005. <<http://www.beac.st>>

Barents Link – a railway network for heavy traffic 27.8.2004. 10.11.2005.
 <<http://www.barents.ulapland.fi:8080/photos/archive/barentslink.pdf>>

Barents Observer 23.11.2005.
 <<http://www.barentsobserver.com/index.php?id=287282&cat=16174=printable=1>>

The Barents Programme 2004-2006. 10.11.2005. <<http://www.beac.st>>

Barents Regional Council, *Annual Report 2002 and 2003*. 17.11.2005 <<http://www.beac.st>>

The Barents Sekretariat, 12.1.2004. <<http://www.barents.no> >

Barents 2010, Official web site. 3.11.2005. <<http://www.barents2010.net>>

Bellona, Official web site, 14.11.2005. <<http://www.bellona.no>>

Bulletin of the Atomic Scientists, *NRDC Nuclear Notebook: Russian nuclear forces 2005*. 20.10.2005. < http://www.thebulletin.org/article_nn.php?art_ofn=ma05norris >

Carrillo, José Luis Masegosa (1998), *Regional Security-building in Europe. The Barents Euro- Arctic Region*. Northern Studies Working Paper No.12:1998. Free Internet edition. CERUM, Sweden. 23.11.2005. <<http://www.umu.se/cerum>>

Commission of the European Communities (10.6.2003), *The Second Northern Dimension Action Plan, 2004-2006*. Commission Working Document. 20.10.2005.
 <http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/dpi/wdc/doc/2003/com2003_0343en01.doc>

Commission of the European Union (20.5.2005), *2004 Annual Progress Report on the Implementation of the Northern Dimension Action Plan*. Commission Staff Working Document. 24.11.2005.
 <http://europa.eu.int/comm/external_relations/north_dim/doc/rep2004_annual_action_plan_report.pdf>

Commission of the European Union (17.1.2002), *Nuclear Safety Strategy Paper 2002–2006 and Indicative Programme 2002–2003*. 14.11.2005.
 <http://europa.eu.int/comm/external_relations/nuclear_safety/rsp/02_06_en.pdf>

Council of the European Union (29.9.2003), *Northern Dimension – Second Northern Dimension Action Plan, 2004–2006*. 23.11.2005. <<http://www.beac.st>>

Council of the Baltic Sea States, official web site. 20.10.2005. <<http://www.cbss.st>>

Euroopan Alueiden Yhteistyöjärjestö: Julistus Regionalismista Euroopassa. 4.12.1996. 20.10.2005.
 < http://www.a-e-r.org/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/DR_FINLANDE.pdf >

Euroopan Unionin viralliset internet-sivut. 23.11.2005. < <http://europa.eu.int/> >

Framework Agreement on a Multilateral Nuclear Environmental Programme in the Russian Federation. 14.11.2005. <http://www.sgpproject.org/recources/biblio/mnepr_text.html>

Guardian Unlimited (14.9.2004), *Putin tightens grip on regions and MP's*. 21.11.2005. <<http://www.guardian.co.uk/Russia/article/0,2763,1303957,00.html>>

Kirkenes Declaration from the Conference of Foreign Ministers on Co-operation in the Barents Euro-Arctic Region 11.1.1993. 23.11.2005. <<http://www.beac.st>>

Lapin rajavartiosto. 17.11.2005.

<http://www.forum.inet.fi/lapinraja/index.php?luokka=6&sivu=tilasto_23>

Lindgren, Kjell – Rafaelsen, Rune 9.1.2001, *Uusi aluellinen Barents-politiikka –aktiivinen alue uudella vuosisadalla*. 2.vaihe. Ehdotus. 20.10.2005. <<http://www.lapinliitto.fi/barents/uualbar.pdf>>

Ministry of Foreign Affairs Sweden, Press release 27 February 2004: *Sweden to set up a Barents Secreteriat*. 4.11.2005. <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/1086/a/11396>>

Nordic Environment Finance Corporation (2003), *Updating of Environmental “Hot Spots” List in the Russian Part of the Barents Region: Proposal for Environmentally Sound Investment Projects*. 21.11.2005. <<http://www.beac.st/>>

Petersen, Jan, *Opportunities and challenges in the Barents region*. Speech of Minister of Foreign Affairs of Norway in Second Barents Parliamentary Conference, Bodo, 29.5.2005. 1.11.2005. <<http://www.beac.st/>>

Pursiainen, Christer (2001), *Soft security problems in Northwest Russia and their implications for the outside world*. UPI working papers 31 (2001). 20.10.2005. <http://www.upi-fiia.fi/julkaisut/UPI_WP/wp/wp31.pdf>

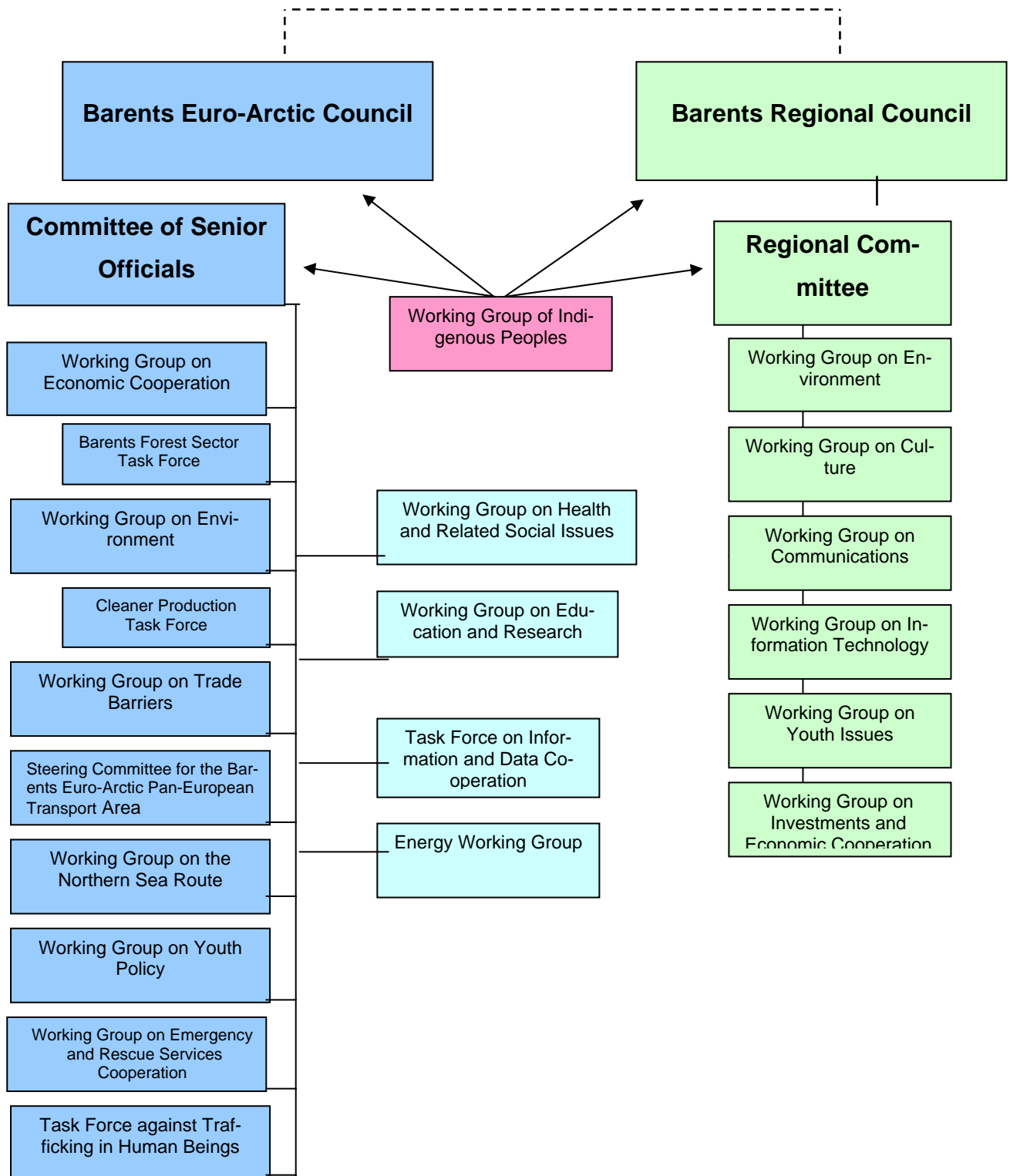
Rieker, Pernille (2000), *Security, integration and identity change*. NUPI working papers No. 611-2000. 23.11.2005. <<http://www.nupi.no>>

Rieker, Pernille (2004), *EU Security Policy; Contrasting Rationalism and Social Constructivism*. NUPI working papers No.659-2004. 23.11.2005. <<http://www.nupi.no>>

Tuomioja, Erkki (10.10.2005) *The Northern Dimension beyond 2006*. Speech of Minister of Foreign Affairs at the seminar “The Future of Northern Dimension – Successful Partnerships, Cooperation and Business Opportunities”. <<http://www.formin.finland.fi>>

LIITE 1: BARENTSIN ORGANISAATIOKAAVIO

Barents Euro-Arctic Cooperation

Lähde Barents Euro-Arctic Council viralliset www-sivut <<http://www.beac.st/>>

LIITE 2: KYSELY ALUEKOMITEALLE

- 1.a. Mikä on teidän asema omassa hallinnossanne?
- b. Kuinka kauan olette olleet Barentsin aluekomitean jäsen?

Omaa maakuntaanne koskevat kysymykset

- 2.a. Millaiset odotukset omalla maakunnallanne on ollut Barentsin yhteistyön suhteen?
- b. Onko yhteistyö vastannut odotuksia? Ja jos ei, niin miksi?
- 3.a. Kuinka sitoutuneita oman maakuntanne yritykset ja hallinnon edustajat ovat yhteistyöhön, ja voisiko sitoutumista parantaa?
- b. Onko kiinnostus yhteistyöhön noussut vai laskenut omalla alueellanne viimeisten vuosien aikana?
- 4.a. Onko teidän mielestänne omalla maakunnallanne minkäänlaista yhteistä identiteettiä muiden Barentsin alueeseen kuuluvien läänien/maakuntien kanssa?
- b. Onko mahdollista, että koko Barentsin alueelle kehittyisi yhteinen identiteetti?

Koko Barentsin alueen yhteistyötä koskevat kysymykset

5. Millä osa-alueilla yhteistyö on onnistunut? Epäonnistunut?
6. Mitkä tekijät ovat edesauttaneet yhteistyön toteutumista?
7. Mitkä tekijät ovat vaikeuttaneet yhteistyön toteutumista?
8. Onko yhteistyö mielestänne lisännyt Barentsin alueen turvallisuutta ja vakautta? Ja jos kyllä, niin miten?
- 9.a. Onko kahdella tasolla (keskushallinto ja aluetaso) tapahtuva yhteistyö toimiva ratkaisu?
- b. Onko yhteistyö keskushallinto- vai aluejohtoista?
- c. Otetaanko aluetason tarpeet ja mielipiteet huomioon keskushallinnon tasolla?
- d. Saako aluetaso tarpeeksi resursseja?
- e. Kuinka keskus- ja aluetason välistä yhteistoimintaa tulisi kehittää?
- 10.a. Mikä merkitys yhteistyölle on Barentsin alueella olevilla luonnonresursseilla?
- b. Ovatko ne lisänneet eri osapuolten kiinnostusta yhteistyöhön?
- c. Vaikeuttaako resurssien osalta yhteistyötä se, että merialueet eivät kuulu Barentsin alueeseen?
11. Yhteistyötä on arvosteltu selkeän ja tunnetun vision puutteesta, millainen visio Barentsin yhteistyölle tulisi luoda?
- 12.a. Millaiseksi arvioitte yhteistyön tulevaisuuden? Voiko kehittyä muutakin kuin erilaisten projektien kokonaisuus?
- b. Kuinka yhteistyötä tulisi kehittää, jotta se olisi kaikille osapuolille hyödyllistä?

LIITE 3 ESIMERKKIPROJEKTEJA

Sektori	Projekti
Taloudellinen yhteistyö	The Barents Customs Information Base Barents Twinning Programme Womennet – an International Forum of Women Entrepreneurs
Tiede ja teknologia	Barents Information System eBarents Action Plan Barents Information Programme
Infrastruktuuri	Barents Link Sustainable Transport in the Barents Region Northern Sea Route
Ympäristö	Pasvik Program Modernization of Petchenga Nickel industrial complex Kola River Environment Programme Clean Water Programme
Terveys	Barents HIV/AIDS programme The Development of Telemedicine in Northwest Russia From the Drug Highway to the Care Chain Kantalahti Drug Stop
Viranomaisyhteistyö	Barents Rescue 2005 Development of Nordic Pool of Expertise Development of the Regional Authorities Network Partnership
Alkuperäiskansat	Vuosi 2005 - Alkuperäiskansojen vuosi Barentsin yhteistyössä (sisältää monia tapahtumia) Summer Nomadic School Kola Saami Radio
Koulutus	The Barents Virtual University The Barents Network Teaching Comparative Law Russian Network of Finnish Polytechnics
Nuoriso	Barentsplus Junior The Barents Youth Cooperation Office
Kulttuuri	Barents Chamber Orchestra, Barents TV Festival, Barents Spectacle, Barentsin tanssiryhmä, ArtAngar, Barents Literature Camp for Youth, Neighbour in the North
Turismi	Development of Tourism Industry in Lapland and Kola Region The Tastes of North Calotte Development of Cross-Border Tourism in the Russian Part Euro-Arctic Region

Lähde: Barents Euro-Arctic Councilin ja Barentsinfon viralliset WWW-sivut
<<http://www.beac.st>>, <<http://www.barents.fi>>